

Selhání pěstounské péče

Bc. Michaela Bílá

Diplomová práce
2023



Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Michaela Bílá**
Osobní číslo: **H21222**
Studijní program: **N0111A190013 Sociální pedagogika**
Forma studia: **Prezenční**
Téma práce: **Selhání pěstounské péče**

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti výchovy dětí v pěstounské rodině, sociálně-právní ochrany dětí a socializace dítěte.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvalitativního výzkumu formou polostrukturovaného rozhovoru.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

BOWLBY, John, 2012. Odloučení: kritické období raného vztahu mezi matkou a dítětem. Praha: Portál. ISBN 9788026200765.

MATĚJČEK, Zdeněk, 2008. Co děti nejvíc potřebují. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-504-2.

ŘIHÁČEK, Tomáš, Ivo ČERMÁK a Roman HYTYCH, 2013. Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-6382-2.

VÁGNEROVÁ, Marie, 2012. Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. ISBN 978-80-87455-14-2.

ZEZULOVÁ, Dagmar, 2012. Pěstounská péče a adopce. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0065-9.

Vedoucí diplomové práce: **doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **10. ledna 2023**

Termín odevzdání diplomové práce: **21. dubna 2023**

L.S.

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 10. ledna 2023

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem citoval(a). V případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor.

Ve Zlíně 11.4.2023

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevýdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce je zaměřena na selhání pěstounské péče. Teoretická část se věnuje vymezení rodiny a jejímu postavení v současné společnosti. Druhá kapitola rozpracovává náhradní systém výchovy, pěstounskou péči a rozpad pěstounské rodiny. Praktická část se zabývá kvalitativním výzkumem realizovaným pomocí polostrukturovaných rozhovorů a zpracovaným interpretativní fenomenologickou analýzou. Cílem práce je porozumět žité zkušenosti mladých dospělých, kteří se v dětství setkali s předčasným ukončením pěstounské péče z důvodu jejího selhání.

Klíčová slova: rodina, náhradní rodina, selhání pěstounské péče, náhradní rodinná výchova, pěstounství

ABSTRACT

The diploma thesis is focused on the failure of foster care. The theoretical part is devoted to defining the family and its position in contemporary society. The second chapter elaborates on the replacement education system, foster care, and the breakdown of the foster family. The practical part deals with qualitative research carried out using semi-structured interviews and processed by interpretative phenomenological analysis. The thesis aims to understand the lived experience of young adults who encountered early termination of foster care in childhood due to failure.

Keywords: family, surrogate family, failure of foster care, surrogate family education, fostering

Touto cestou bych ráda poděkovala doc. Mgr. Jakobovi Hladíkovi, Ph.D. za odborné vedení diplomové práce, ochotu a vstřícnost.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 RODINA V SOUČASNÉ DOBĚ.....	11
2 SYSTÉM NÁHRADNÍ VÝCHOVY	21
2.1 PĚSTOUNSKÁ PÉČE	27
2.2 ROZPAD PĚSTOUNSKÉ RODINY	33
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	39
3 VÝZKUM.....	40
3.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	40
3.2 CÍLE VÝZKUMU	42
3.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR	43
3.4 VÝZKUMNÁ TECHNIKA	44
3.5 ANALÝZA DAT	45
4 VÝSLEDKY VÝZKUMU	47
4.1 ROZHOVOR S ÚV1	47
4.2 ROZHOVOR S ÚV2	50
4.3 ROZHOVOR S ÚV3	52
4.4 ROZHOVOR S ÚV4	53
4.5 ROZHOVOR S ÚV5	56
4.6 ROZHOVOR S ÚV6	58
4.7 ROZHOVOR S ÚV7	60
4.8 ROZHOVOR S ÚV8	62
4.9 ROZHOVOR S ÚV9	65
4.10 ROZHOVOR S ÚV10.....	67
5 DISKUZE	69
ZÁVĚR	74
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	75
SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ	79
SEZNAM OBRÁZKŮ	81
SEZNAM TABULEK	82
SEZNAM PŘÍLOH	83

ÚVOD

Pro dítě jsou rodiče nejdůležitějšími lidmi na celém světě. Jejich přístup a výchova ovlivní, jaký člověk z dítěte vyroste (Vágnerová, 2012, s. 6). Rodiče jsou povinni o své děti pečovat a vést je ke spořádanému životu. Pokud se při výchově objeví situace, které ohrožují zdárný vývoj, zdraví či život dítěte, a není-li možná sanace rodiny, dochází k odebrání dítěte z biologické rodiny a jeho umístění do náhradní rodinné péče (Matoušek, Pazlarová a kol., 2014, s. 81). Jde převážně o děti, jejichž rodiče nejsou schopni či ochotni pro ně zajistit dostatečně kvalitní prostředí pro výchovu a adekvátní péči. V této fázi se rozhoduje, zda dítě umístit do ústavní výchovy nebo jedné z forem náhradní rodinné výchovy. Jedním z možných řešení umístění dítěte je pěstounská péče, a to především, není-li dítě právně volné či vhodné k osvojení. Pěstouni zodpovídají za výchovu a péči a mají právo rozhodovat o věcech týkajících se dítěte, jež mají povahu běžné potřeby. I v případech, kdy dítě vyrůstá v pěstounské rodině, se mohou objevit komplikace, které v ojedinělých případech vyústí až do podoby předčasného ukončení pěstounské péče a přemístění dítěte do jiné náhradní rodiny či do ústavního zařízení. Dítě se v takové chvíli může cítit velmi osamocené a zlomené, neboť neví, kam patří. Neví, kde je jeho domov, a již podruhé se setkává se situací, kdy musí měnit své stabilní prostředí, ve kterém doposud vyrůstalo. A protože se jedná o situaci, která je pro dítě velmi náročná a v dětském věku těžko vstřebatelná, rozhodli jsme se, že se tématem budeme dále zabývat.

Práce je rozdělena na dvě části. Teoretická část je členěna na kapitoly, z nichž první se zabývá pojetím rodiny v současné společnosti, funkcemi rodiny a transformací, kterou prochází. Druhá kapitola se věnuje náhradní rodinné výchově, kterou stát preferuje jako primární možnost při odebrání dítěte z biologické rodiny oproti umístění dítěte do péče ústavní. V poslední části popisujeme pěstounskou péči a rozvrat pěstounské rodiny, kdy soud rozhodne o předčasném ukončení pěstounské péče z důvodu, kdy není pro dítě vhodné v náhradní rodině dále setrvávat.

Praktická část je zaměřena na postup a výsledky kvalitativního výzkumu, který je orientován ve formě zpracované interpretativní fenomenologické analýzy prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů. V závěru práce se věnujeme výsledkům provedených rozhovorů a následné diskusi.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA V SOUČASNÉ DOBĚ

V současné době je rodina vystavena řadě zátěží, jejichž vlivy se navzájem kumulují a zesilují. Od poloviny minulého století tak lze predikovat, že krize rodiny není jen pouhým mýtem (Mach a Šmolka, 1999, s. 11). Existuje mnoho jedinců, kteří z různých důvodů nemohou ve své vlastní rodině vyrůstat (Grohová a kol., 2011, s. 6). Orgánem sociálně-právní ochrany dětí bylo v předminulém roce ze svých biologických rodin odebráno 4 277 dětí (Roční výkaz o výkonu sociálně-právní ochrany dětí, 2006–2022). Jedním z řešení takových situací může být jejich umístění do náhradní rodinné péče (Grohová a kol., 2011, s. 6), na kterou se blíže zaměříme v následujících kapitolách.

Rodina je jednou z nejdůležitějších a nejstarších institucí lidské společnosti. Pro rozvoj osobnosti a společenského uplatnění hraje nezastupitelnou roli (Štiková, Šenková a Belicová, 2020, s. 31). Dítě si jen stěží vybuduje základní pocity jistoty ve vlastní osobu a své okolí, nebude-li mít jistotu ve svých nejbližších (Matoušek a kol., 2013, s. 183). Domov by tak měl být místem, kde jedinec může existovat jako autentická verze sama sebe a cítí se zde bezpečně. Každé rodinné společenství má svou unikátnost, vlastní tajemství a zvyky. I přesto, že to pro druhé může představovat nesdělitelnou a neuchopitelnou zkušenost, je potřeba individuálnost každé rodiny respektovat (Sychrová, 2015, s. 43). Pro zdravý vývoj dítěte je žádoucí, aby **pevná vazba s biologickými rodiči nebyla přerušena**, a na tom staví i principy pěstounské péče (Štiková, Šenková a Belicová, 2020, s. 32). Dovoluje-li to situace, snaží se o zachování jejich vzájemného kontaktu (Sapáková, 2015, kap. 3, s. 1).

Tradiční pojem rodiny se stává stále nejasnějším a širším. Vyskytují se různé formy legalizovaných a nelegalizovaných vztahů, včetně situací, kdy dítě vychovává pouze jeden z rodičů. Tyto změny jsou odrazem širších společenských procesů a vývoje moderní společnosti. Rodina tak v důsledku nastíněných modifikací **nabývá různých podob** podle (Štiková, Šenková a Belicová, 2020, s. 31–32):

- počtu společně žijících generací jako rodina základní a širší,
- míry podílu rodičů na výchově, tedy rodina úplná a neúplná,
- trvalosti příznaků fungování, kdy rozlišujeme rodinu stabilní a nestabilní,
- plnění svých funkcí jakožto rodiny funkční a dysfunkční.

Tvář současné rodiny tak **prošla významnými transformacemi**. Kraus, Poláčková a kolektiv (2001, s. 83) zde zahrnují následující faktory:

- Značnou část funkcí rodiny **převzaly sociální instituce**. V plné kompetenci rodiny tak zůstaly pouze některé z nich.
- Zakládání rodiny **ztrácí svou ritualizovanou podobu**. Legalizace partnerského soužití není podmínkou pro vstup do rodinného života.
- **Snižuje se stabilita rodiny** a dochází k nárůstu rozvodovosti.
- **Struktura rodiny se mění**, klesá počet dětí v rodině a omezuje se i soužití více generací. Naopak narůstá počet osob žijících v jednočlenných domácnostech.
- Vliv sehrává antikoncepce a **plánování rodičovství**, kdy ubývá nechtěných těhotenství a k umělému přerušení těhotenství se v současné době zaujímá značně liberální postoj.
- **Prodlužuje se délka života**, s čímž souvisí i vyšší věk dětí při odchodu ze společné domácnosti s rodiči.
- K proměnám dochází v **organizaci rodinného cyklu**. Rodiče mají své potomky ve vyšším věku, než tomu bylo dříve. Děti se rodí po určité době trvání manželství či partnerského soužití a prarodiči se tak stávají stále starší osoby, které jsou vzhledem ke změnám důchodové praxe velmi často stále zapojeny do pracovního procesu.
- **Zvyšují se nároky v pracovním procesu** a v důsledku toho se zkracuje čas, který rodiče tráví s ostatními členy rodiny. Objevuje se také problém kvalitně a efektivně stráveného času pospolu.
- **Přibývá dvoukariérových manželství**, a to v důsledku růstu vzdělanosti a vyšším zapojením žen na trh práce.

Navzdory mnoha proměnám v historickém vývoji zůstává rodina nezbytnou a těžko nahraditelnou institucí nejen pro dospělé, ale i pro děti. Vytváří se nový systém vztahů a dochází k předávání hodnot z generace na generaci. Nelze popřít, že vliv rodičů je pro vývoj dítěte zásadním, neboť stojí na počátku rozvoje své osobnosti (Kraus, 2008, s. 79).

Teorie attachmentu

Důležitost vzájemného vztahu rodičů s dětmi podpořil i John Bowlby (Sychrová, 2015, s. 15). **Teorie attachmentu neboli připoutání** popisuje vztahové spojení mezi dvěma osobami projevující se recipročními pozitivními city, udržováním blízkosti, pocitem úzkosti

při separaci, radostí ze shledání, sdílením pozornosti a poskytováním pocitu bezpečí. Evoluční **teorie vazby a mateřská deprivace** přichází s tvrzením, že mateřská péče je pro mentální zdraví dítěte stejně důležitá, jako vitamíny a proteiny pro fyzické zdraví. Jediné emoční pouto, které mezi pečující osobou a dítětem vzniká, se vyznačuje intuitivní potřebou dítěte vyhledávat a udržovat blízkost s touto osobou, a to zejména ve stresových situacích pro naplnění potřeby ochrany a dosažení pocitu bezpečí. Chybí-li tato vazba, mluví Bowlby o projevech deprivace (Thorová, 2015, s. 144–148). Mezi věkem 6–30 měsíců si dítě formuje výlučnou citovou vazbu k citlivým a pozorným osobám, s nimiž je v pravidelném kontaktu. Pokud se cítí nejistě nebo má strach, blízkost těchto osob vyhledává a využívá je jako bezpečnou základnu při zkoumání okolí. Autor této teorie zdůrazňuje, že dítě by mělo být **kontinuálně v péči minimálně jedné osoby** alespoň do 2–3 let věku. Pokud výlučná péče přijde až po 2. nebo 3. roce, je již prakticky bezcenná. Dítě tak promešká kritické období pro vznik vazby, která leží mezi 6 a 12 měsíci. Zvýšená citlivost na narušení sociálního vývoje z důvodu nedostatečného citového připoutání přetrvává do 5 let (Bowlby, 2013, s. 42). Thorová (2015, s. 150) dále doplňuje, že dlouhodobá separace dítěte od pečující osoby nebo neposkytování citlivé a konzistentní péče v době vytvářejícího se připoutání má krátkodobý, ale i dlouhodobý negativní vliv na emoční i kognitivní vývoj dítěte. Navyšuje se pravděpodobnost snížené inteligence, nárůst delikvence, agresivního chování, depresivity a citové psychopatie (Thorová, 2015, s. 150). Kvalita vztahu závisí dle Bowlbyho na možnosti matky poskytnout dítěti pocit bezpečí (Pöthe, 2020, s. 37). V některých rodinách či v ústavní výchově je péče o potřeby dětí často nekonzistentní anebo nepředpověditelná. Důvodem je, že o dítě pečují několik osob, které se z pohledu dítěte náhodně střídají. O potřeby dítěte je navíc postaráno nezávisle na tom, jestli je dává nebo nedává najevo. Všechno to přispívá k tomu, že děti se v přítomnosti jiných osob chovají nahodile a chaoticky. Ve svých potřebách se na dospělé obracejí i neobracejí. Když mají strach, tak pláčou i nepláčou a usmívají se a současně jsou také agresivní (Pöthe, 2020, s. 38).

Děti, pro které se nový domov v rámci pěstounské péče hledá, jsou často **opuštěné a vyžadují individuální péči** a dlouhodobou výchovu. Zpravidla se jedná o děti staršího věku, skupiny sourozenců nebo jedince s odlišnou etnickou příslušností. Ve většině případů se u nich vyskytují i různé zdravotní či psychomotorické obtíže. V rámci soudního řízení by se měl brát ohled i na názor dítěte samotného, a to především ve věku, kdy je schopno se k situaci osobně vyjádřit (Matějček a kol., 2002, s. 19).

Funkce rodiny a sociálně-ekologická teorie

Pro správný vývoj a fungování jednotlivých členů i celé společnosti je nezbytné, aby **rodina plnila základní funkce**, které se navzájem propojují a ovlivňují. Mezi základní řadíme (Kraus, 2008, s. 81–83):

- **Biologicko-reprodukční funkce** – má význam pro jedince i společnost jako celek. Ačkoliv se její podstata nemění, vnímají vyspělé země založení rodiny jako překážku v osobním růstu a vlastní seberealizaci. V posledních letech došlo k úbytku rozených dětí, ženy se stávají matkami v pozdějším věku, než bylo obvyklé, a přibývá případů, kdy mladí lidé o rodičovství neuvažují.
- **Sociálně-ekonomická funkce** – se vztahuje k roli rodiny v hospodářském a společenském životě. Její členové se zapojují do výrobní i nevýrobní sféry a současně se rodina sama stává významným spotřebitelem, na němž je trh značně závislý.
- **Ochranná funkce** – spočívá v zajištění životních potřeb všech rodinných příslušníků.
- **Socializačně-výchovná funkce** – představuje fakt, že první sociální skupinou, která dítě učí přizpůsobit se životu, osvojit si základní návyky a způsoby chování běžné ve společnosti, je rodina. Ústředním úkolem socializačního procesu v rodině je příprava dětí a mladistvých na vstup do praktického života. Svou roli zde hraje i vzájemné působení několika generací žijících vedle sebe.
- **Relaxační a regenerační funkce** – v sobě zahrnuje významné zázemí pro členy rodiny, kde mohou najít útočiště před stresujícími situacemi a náročným životem. Přispívá k udržování psychického a fyzického zdraví, posiluje vzájemné vztahy i rodinnou soudržnost.
- **Emocionální funkce** – je důležitá a nenahraditelná. Dětem poskytuje citové zázemí, pocit lásky, bezpečí a jistoty, který není možné nahradit pobytem v žádné jiné instituci. Od 90. let minulého století se ovšem stále více rodin potýká s problémy v plnění této funkce, a tak narůstá počet dětí, které jsou citově deprivované, nebo dokonce týrané.

Nároky, které společnost na rodinu klade, stále vzrůstají. Důsledkem může být, že výše zmíněné **funkce tak plní nedostatečně** (Kraus, 2008, s. 81) a dochází k rozvoji

nepříznivých podmínek pro výchovu dětí. Děti, které v neúplných rodinách vyrůstají, přibývá. Zvyšuje se i počet **sociálních sirotků**, kteří biologické rodiče mají, ale ti nejsou schopni či ochotni o ně pečovat (Matoušek a kol., 2013, s. 182). V takových případech je na místě sanace rodiny, která si klade za cíl rodinu podpořit v takové míře, aby nedošlo k umístění dítěte mimo biologickou rodinu (Bechyňová a Konvičková, 2008, s. 18). **Posouzení situace ohroženého dítěte** je složitou a náročnou záležitostí. V úvahu je zapotřebí vzít zdravotní, psychický i sociální stav dítěte. Klíčovou roli v tomto případě zaujímá **spolupráce sociálního pracovníka s dalšími odborníky**, mezi které můžeme zařadit dětského psychologa, pediatra, neurologa, speciálního pedagoga, logopeda, právníka i učitele. Sociální pracovník by v tomto případě měl zaujmout roli koordinátora, sestavit tým k řešení jednotlivého případu, naplánovat a organizovat následující postupy. Společně by se všechny zainteresované osoby měly usnést nad komplexní sociální diagnózou, navrhnout postup a řešení. Ve středu zájmu by měla stát individualita dítěte. Není možné situaci ohroženého dítěte posuzovat jako situaci izolovaného jedince. Ohled by se měl brát na celý mikrosociální i mezosociální systém, vzít v úvahu všechny silné i slabé stránky a opomíjet by se nemělo ani na makrosystém a jeho zdroje, možnosti, omezení a nabídky (Matoušek a kol., 2013, s. 203). Smyslem hodnocení míry ohrožení je definovat typ ohrožení, častost jeho výskytu a pravděpodobnost, že se takové jednání bude opakovat. Mezi základní typy závažných ohrožení dítěte patří nevhodné životní podmínky, zanedbávání, týrání a zneužívání. Jsou-li zanedbávány potřeby psychické, mluvíme v tomto kontextu o deprivaci nebo o citovém zanedbání (Matoušek, Pazlarová a kol., 2014, s. 93). Jak dále rozvádí Sychrová (2015, s. 21), ani rodina ve společnosti nežije jako izolovaná skupina. Naopak dítě připravuje na osamostatnění a jeho život v sociální realitě.

Na svět kolem rodiny se můžeme dívat **pohledem sociálně-ekologické teorie Bronfenbrennera**, která již byla nastíněna v předchozím odstavci. Teorie poukazuje na vliv různých blízkých i vzdálených prostředí a popisuje jejich vzájemný vztah. Rodinu si můžeme představit jako výše zmíněný ekosystém, na který působí okolní prostředí. Tím dochází k ovlivnění jednotlivých členů i subsystémů uvnitř skupiny. Nelze opomenout, že i samotná rodina působí na jiná prostředí a transformuje je. Přínosem sociálně ekologické perspektivy je možnost sledovat širší vlivy v rámci jednoho zvoleného problému. Nejedná se o pouhý popis vývoje v laboratorních podmínkách, ale je zachycen komplexní proces vývoje osobnosti v reálném čase a v kontextu širších souvislostí (Bronfenbrenner, 1977, s. 514).

Bronfenbrenner (1977, s. 514–515) **ekologické prostředí rozdělil** do několika systémů:

- **Mikrosystém** – jedná se o aktivity, role a komplex vztahů mezi danou osobou a prostředím. Základním prostředím člověka je tak nejen rodina, ale i škola, vrstevníci nebo spolupracovníci. Díky tomu je možné sledovat vzájemně se prolínající vlivy několika takových mikroprostředí (Bronfenbrenner, 1977, s. 514). V prvních dnech a měsících života jedince je takovým mikroprostředím matka, s níž se nachází v symbiotickém vztahu. Postupně se prvopočáteční mikroprostředí rozšiřuje i na další členy rodiny, mezi kterými zaujímá své nezpochybnitelné postavení skýtající mu pocit jistoty, bezpečí a oporu (Helus, 2015, s. 131). Vyrůstá-li dítě od narození v instituci, je jeho prvním mikroprostředím ústav, a to se všemi negativními charakteristikami, kdy v méně osobním prostředí ústavu je reciprocita velmi nesouměrná (Sychrová, 2015, s. 23).
- **Mezosystém** – je označením pro vztahy mezi jednotlivými prostředími, v nichž je jedinec členem. Popisuje interakce s biologickou i náhradní rodinou, vrstevníky či školou (Bronfenbrenner, 1977, s. 515). Helus (2015, s. 131) uvádí, že dítě se poměrně záhy stává členem dvou a více mikroprostředí. Každé si specificky nárokuje a plní socializační funkce. S přibývajícím věkem dítěte mikroprostředí přibývá a jedinec je do nich střídavě včleňován.
- **Exosystém** – zahrnuje prostředí, s nímž jedinec není v bezprostředním kontaktu. Mezi klasické exoprostředí patří úřady, pracoviště, sousedství nebo neformální sociální sítě rodiny (Bronfenbrenner, 1977, s. 515). Socializační funkcí exosystému je uvádět děti a mladistvé do širších souvislostí života a přiblížit jim sociální vztahy a události přesahující rámec osobních zkušeností (Helus, 2015, s. 134).
- **Makrosystém** – odkazuje na zastřešující institucionální modely kultury či subkultury, sociální, vzdělávací, právní, ekonomický a politický systém (Bronfenbrenner, 1977, s. 515). Jedinec je do něj začleněn v rámci velkých společensko-kulturních celků. Socializační funkci zde vidíme v konstituování člověka v jeho občanství a všelidské pospolitosti (Helus, 2015, s. 135).
- **Chronosystém** – je koncept, který se zaměřuje na změny v čase vztahující se k vývoji osobnosti a dynamickým interakcím mezi osobností a prostředím. Pojednává o životních přechodech, mezi které patří normativní (vstup do školy, začátek období puberty, nástup do zaměstnání, uzavření manželství a další)

a nenormativní (příkladem může být vážně onemocnění v rodině, rozvod, smrt či stěhování). Životní přechody jsou důležitou součástí života člověka. Poskytují přímý impuls k vývojovým změnám a mohou mít vliv na chování a pocity jednotlivce. Působení může být i nepřímé, a to prostřednictvím ovlivňování rodinných procesů (Bronfenbrenner, 1986, s. 724).

Neplní-li rodina základní požadavky a úkoly, které jsou společenskou normou dány, můžeme ji označit jako **rodinu dysfunkční**. Jde o rodinu, v níž jeden nebo více členů produkuje maladaptivní a nezdravé chování, projevující se neplněním základních rodinných funkcí. Dysfunkční rodiny vykazují některé z charakteristik jako jsou popírání či neřešení problémů, chybějící intimita, vzájemné obviňování, potlačování osobní identity, nejasná komunikace, chybění jasných hranic mezi členy rodiny a nejasná pravidla a kompetence (Sobotková, 2007, s. 35). Procházka (2012, s. 113) dále doplňuje, že v případě řešení chronických problémů se často objevuje dilema spojené s rozhodnutím, do jaké míry rodinu podporovat v péči o dítě a od kdy se postavit za zájmy dítěte a zajistit mu náhradní rodinnou péči. Důvody, proč se rodiče o děti starají málo, nedostatečně či vůbec, můžeme dělit podle charakteru na objektivní (na vůli rodičů nezávislé), subjektivní (závislé na vůli rodičů) a smíšené (Štiková, Šenková a Belicová, 2020, s. 34):

- **Rodiče se o dítě nemohou starat** – jedná se o objektivní důvody nezávislé na vůli rodičů. Příkladem mohou být přírodní katastrofy, nemoc, úmrtí, nepříznivý zdravotní stav dítěte a podobně.
- **Rodiče se o dítě neumějí či nedovedou postarat** – jedná se o kombinaci důvodů subjektivních a objektivních. Jako příklad můžeme uvést velmi mladé a nezralé rodiče či jedince, kteří nejsou schopni vyrovnat se se specifickou situací. Zájem o dítě může být v tomto případě nadměrný, formální či žádný.
- **Rodiče se o dítě nechtějí starat** – tento důvod má subjektivní charakter. Příčinou mohou být poruchy osobnosti mající za následek nedostatečné plnění rodičovských povinností, nezájem rodičů o dítě či nepřátelský postoj vůči vlastnímu dítěti. Výsledkem je žádná, nedostatečná nebo škodlivá péče o dítě.

Potřeby dítěte

Dítě je v rodinném systému jeho nejzranitelnější částí. Nemá možnost, jak se ubránit nepříznivým vlivům. Proto by v popředí pozornosti nejen profesionálů, ale i široké veřejnosti, měly své místo zaujímat **potřeby dítěte**. Patří mezi ně (Štiková, Šenková a Belicová, 2020, s. 35):

- **Biologické potřeby** – tvoří základ pro uspokojení potřeb psychických a sociálních. Řadíme zde řádnou výživu dítěte, a to jak z hlediska kvantity, tak i kvality.
- **Psychické potřeby** – zahrnujeme zde potřebu náležitého přívodu podnětů, smysluplného světa, životní jistoty, osobní identity a otevřené budoucnosti.
- **Sociální potřeby** – jsou pro člověka stěžejní v podobě sociálních vztahů. Pro děti je jednou z nejvýznamnějších sociální potřeba lásky a bezpečí, kterou mu poskytují jeho blízcí.
- **Vývojové potřeby** – vedou k osvojení nových dovedností a dítě motivují k realizaci různých aktivit.

Je-li dítěti některá z uvedených potřeb odepřena, nemá tak příznivé podmínky pro svůj vývoj a můžeme ho považovat za **ohrožené** (Štiková, Šenková a Belicová, 2020, s. 37). Matějček (2013, s. 201) definuje ohrožené dítě jako takové, kdy je ohrožen jeho život či zdraví, a zdůrazňuje, že zdravím má na mysli i komplexní stav tělesné, duševní a sociální pohody. Nepříjemné zkušenosti, se kterými se děti v tomto kontextu shledávají, mohou mít trvalé následky na jejich celkový vývoj, a to i ve chvíli, kdy situace pominula. Ke zdravému vývoji je zapotřebí, aby dítě emočně a fyzicky dobře prospívalo. K tomu potřebuje přítomnost dospělého člověka, který rozumí tomu, co dítě v každém vývojovém stádiu potřebuje a takovou péči mu poskytne (Levine & Klineová, 2014, s. 143). U ohroženého dítěte je vysoká pravděpodobnost, že bude **negativně ovlivněno i jeho sociální fungování v dospělosti**. Společným jmenovatelem sociálně patologických jevů je nerozvinutost a úpadek vnitřních hodnotových orientací. Děti, které se ocitnou v systému náhradní výchovy, mohou mít k sociálně patologickým jevům vyšší předpoklad vzniku (Štiková, Šenková a Belicová, 2020, s. 37).

Příčiny zanedbávání dítěte mohou být velmi pestré (Mydlíková, Slaný a Kováčová, 2021, s. 18–19):

- ztráta jednoho nebo obou rodičů,

- izolace dítěte od společnosti,
- nízká socioekonomická nebo vzdělanostní úroveň rodiny,
- rizikové faktory ze strany rodičů,
- situace migrantů a imigrantů,
- příslušnost rodiny k minoritám,
- rizika ze strany fungování rodiny,
- rizikové děti.

Při nedostatečném uspokojování potřeb dítěte vzniká **psychická deprivace**. Může vážně poškodit budoucí vývoj dítěte, ne však neměnným způsobem. Následky mohou být krátkodobé i dlouhodobé. Stav psychické deprivace je způsobený nedostatkem sociálních a smyslových podnětů, které uspokojují potřebu jistoty, lásky a bezpečí. Je důležité zmínit, že deprivace zasahuje různé úrovně potřeb v závislosti na jednotlivých stádiích vývoje dítěte. Obraz psychické deprivace dítěte se vyznačuje opožděným vývojem řeči, jemné motoriky, koordinace rukou a očí. Dítě je často emotivně ploché, nerozvinuté, plné afektivních výbuchů. Těžkosti ve sférahách fungování rodiny mohou u dítěte způsobit vážné problémy, a tak není divu, že psychická deprivace velmi často stojí v pozadí vážnějších poruch osobnosti (Štiková, Šenková a Belicová, 2020, s. 37).

Mezi základní druhy nepříznivého vlivu rodičů na děti patří ubližování dítěti a zanedbávání významných potřeb. U traumatizovaných jedinců se může rozvinout **syndrom týraného, zanedbávaného a zneužívaného dítěte** (Matoušek a Pazlarová, 2010, s. 18), který je v soudobé literatuře znám jako **syndrom CAN** (Thorová, 2015, s. 165). Vzniká v důsledku záměrného jednání rodičů nebo jiné dospělé osoby, které je v dané společnosti a kultuře hodnoceno jako nepřijatelné. Vztahuje se na všechny základní formy ohrožení, tedy týrání fyzického i psychického charakteru, zanedbávání a zneužívání, neboť spolu často interagují (Kolektiv autorů, 2007, s. 9).

Mezinárodní klasifikace nemocí (ÚZIS ČR, 2022) syndrom CAN zařadila do systému pod diagnózou T74 jako syndromy týrání následovně:

- T74.0 – Zanedbání nebo opuštění
- T74.1 – Tělesné týrání
- T74.2 – Pohlavní zneužívání

- T74.3 – Psychologické týrání
- T74.8 – Jiný syndrom týrání
- T74.9 – Syndrom týrání NS

I přesto, že je syndrom CAN veden v Mezinárodní klasifikaci nemocí, nelze jej chápat jako pouhou diagnózu, ale i jako **velmi složitý sociální fenomén**. Děti trpící tímto syndromem potřebují včasnou diagnostiku, rychlé nastavení účinné terapie a následnou komplexní péči. Výskyt syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte v současné době narůstá. Důvodem může být rostoucí agresivita a přítomnost celé řady negativních jevů, které dnešní společnost provází. K tomu všemu panuje obecné mínění, že získaná data a čísla jsou jen špičkou ledovce. V souvislosti se syndromem CAN platí všeobecná ohlašovací povinnost, která se týká kohokoliv, kdekoliv a kdykoliv, je-li člověk v důvodném podezření (Mydlíková, Slaný a Kováčová, 2021, s. 36–37).

Pod pojmem zanedbávání ve smyslu syndromu CAN rozumíme zanedbanost ve smyslu sociální, zdravotní, ekonomické, ale i neuspokojení základních psychických, emočních, edukačních a jiných potřeb dítěte, tedy jeho deprivaci (Mydlíková, Slaný a Kováčová, 2021, s. 18).

Pokud je situace natolik závažná a sanace rodiny není možná, jako například v případě výskytu syndromu CAN, dochází k odebrání dítěte a jeho **umístění do systému náhradní rodinné péče či ústavní výchovy** (Štiková, Šenková a Belicová, 2020, s. 53).

2 SYSTÉM NÁHRADNÍ VÝCHOVY

System náhradní výchovy zaujímá svou pozornost především k sociálně osiřelým dětem (Kolektiv autorů, 2018, s. 19), které ze závažných důvodů **nemohou vyrůstat ve své biologické rodině** (Sychrová, 2015, s. 8). Setrvání v takové rodině by mohlo ohrozit budoucí vývoj i řádnou výchovu. Za podmínek stanovených zákonem proto může být rozhodnutím soudu dítě odděleno od svých rodičů i proti jejich vůli (Sdělení č. 104/1991 Sb.; Usnesení č. 2/1993 Sb.), neboť zákon stanoví, že předním hlediskem při jakékoliv činnosti je zájem dítěte, a to i v případě, kdy jsou takovým rozhodnutím dotčeny další osoby (§ 5 zákon č. 359/1999 Sb.) V takových případech má dítě právo na státem zabezpečenou náhradní péči, kterou může být předání vhodné osobě do výchovy, osvojení či umístění do zařízení péče o děti. Zastřešující pojem náhradní péče o dítě v sobě zahrnuje několik zákonných institutů, které svou funkci vykonávají na základě rozhodnutí soudu (Trnková, 2018, s. 11).

Odborná nauka rozlišuje **dva typy náhradní výchovy** (Sychrová, 2015, s. 8):

- náhradní péče rodinného typu,
- ústavní výchova.

Pro volbu nejvhodnější formy péče je **nezbytné dítě co nejlépe znát** z hlediska rodinné anamnézy a situace v rodině. Indikaci mohou usnadnit kritéria biologická, vývojová, sociální a situační. Je proto zřejmé, že k řešení situace každého jednotlivého dítěte je nezbytné přistupovat individuálním způsobem (Trnková, 2018, s. 13–14).

Ve chvíli, kdy je dítě ze své biologické rodiny přemístěno do jednoho z výše zmíněných typů, aktivují se zákonné postupy sloužící k naplnění ústavní garance zvláštní ochrany rodičovství a rodiny ze strany státu (Trnková, 2018, s. 11). Tyto postupy můžeme označit jako **sanaci rodiny**. Jedná se o soubor opatření sociálně-právní ochrany dětí, sociálních služeb, opatření a programů, které jsou ukládány či poskytovány rodičům a dítěti, jehož sociální, biologický a psychologický vývoj je ohrožen. Základním principem je podpora dítěte prostřednictvím pomoci jeho rodině. Cílem je **předejít, zmírnit nebo eliminovat příčiny ohrožení dítěte** a poskytnout rodině pomoc a podporu k jejímu fungování jako celku. Činnosti směřují k odvrácení možnosti odebrání dítěte mimo rodinu, k realizaci společných kontaktů v případě, kdy bylo dítě odebráno nebo k umožnění jeho bezpečného návratu domů (Bechyňová a Konvičková, 2008, s. 18). Pakliže není sanace rodiny úspěšná nebo možná a vyjde najevo perspektiva dlouhodobějšího pobytu dětí mimo biologickou rodinu, je nezbytné zajistit dítěte stabilní náhradní prostředí (§ 9a zákon č. 359/1999 Sb.)

Náhradní rodinná péče

V nové rodině se budují vztahy, které mají být opravdové a hluboké. Dříve, než k uzavření nového rodinného svazku dojde, je zapotřebí vytvořit realistické podmínky pro všechny členy domácnosti (Matějček, 2002, s. 12). **Motivace k rodičovství**, ať už biologickému či náhradnímu, v sobě skrývá mnoho různých faktorů. Vágnerová (2012, s. 6–7) mezi ně řadí:

- **Nové zážitky a zkušenosti** – tuto potřebu mohou naplnit i děti, které nejsou biologickými potomky potenciálních rodičů.
- **Zdroj citové odezvy** – děti přijímají lásku svých rodičů a oplácejí ji. I v tomto případě je možné navázat citový vztah i s přijatým dítětem.
- **Potřeba seberealizace** – schopnost mít potomstvo potvrzuje normalitu dospělého člověka na biologické i psychosociální úrovni. Náhradní rodičovství může být projevem seberealizace spočívající v péči o dítě, o něž se vlastní rodiče nemohou nebo nechtějí starat.
- **Smysl existence** – dítě může přispívat k pocitu naplnění života lidí i potvrzení vlastní hodnoty. Rodičovství může život lidí naplnit v takové míře, že po odchodu dospělého potomka z domova cítí prázdnotu. V případě náhradního rodičovství se jedná o nelehký úkol, neboť přijaté dítě může být znevýhodněné nebo ovlivněno negativními zkušenostmi. Rodiče si tak mohou kompenzovat odchod dětí z domu a najít nový smysl života, který má rovnocennou hodnotu.
- **Pokračování života svých rodičů** – v dětech je na genetické i psychosociální úrovni zakódováno zachování existence rodu a jeho typických znaků. I v této oblasti lze náhradní rodiče vzpomenout, neboť dětem předávají své názory, hodnoty i postoje a přispívají k jejich symbolické existenci.

Účelem náhradní rodinné péče je poskytnout dětem přechodnou či dlouhodobou péči, která se v co nejvyšší možné míře podobá péči rodinné. Dává jim tak možnost vyrůstat v přirozeném rodinném prostředí, které má pozitivní vliv na jejich psychomotorický a psychický vývoj. Umožňuje-li to situace, je maximálně podporováno zachování vazby dítěte s jeho původní biologickou rodinou (Kolektiv autorů, 2018, s. 20).

Náhradní rodinná péče **nabývá několika různých forem:**

- **Osvojení neboli adopce** – se týká **právně volných dětí**. Rodiče se jich ihned po narození vzdali a své rozhodnutí stvrdili uplynutím ochranné lhůty trvající šest týdnů,

nebo došlo ke splnění doby kvalifikovaného nezájmu (Zezulová, 2012, s. 16), zákonem ohraničeno v celkovém trvání alespoň tři měsíců od posledního projeveného opravdového zájmu ze strany rodičů vůči dítěti (§ 820 zákon č. 89/2012 Sb.). Takové děti mohou být právně uvolněny a **adoptovány schválenými žadateli**. Po proběhnutí soudního řízení dochází k vymazání biologických rodičů z rodného listu a vydání nového, podle kterého se dítě stává vlastním dítětem adoptivních rodičů. V jiných případech lze dítě osvojit i bez souhlasu rodičů, ovšem pouze při splnění zákonem stanovených podmínek, kdy o této možnosti rozhoduje autoritativně soud. Osvojením dítěte je usilováno o vytvoření opravdového, stabilního a harmonického domova. Na rozdíl od pěstounské péče zde neexistují žádné speciální dávky (Zezulová, 2012, s. 16–21).

- **Mezinárodní osvojení** – je možným řešením v případě, kdy se pro dítě nedaří najít náhradní rodinu v zemi jeho původu (Kolektiv autorů, 2007, s. 211). Tento typ náhradní rodinné péče upravuje úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení, jež v České republice vstoupila v platnost dne 1. června 2000. Cílem je zajistit, aby mezinárodní osvojení bylo vždy v nejlepším zájmu dítěte a zároveň byla zajištěna spolupráce mezi smluvními státy, předešlo se únosům, prodeji či obchodování s dětmi a bylo zabezpečeno osvojení v souladu s Úmluvou o právech dítěte (Sdělení č. 104/1991 Sb.).
- **Pěstounská péče** – se obvykle týká dětí starších a nevhodných k adopci. Nemusí být zcela zdravé, jsou odlišného etnika nebo se může jednat o sourozenecké skupiny, o které se rodiče zajímají, ale k řádné výchově nemají dlouhodobé podmínky. Pěstounská péče je formou smlouvy mezi státem, který převzal dohled nad výchovou dítěte, a rodinou, jež toto dítě do výchovy přijímá. Pěstouni nemají rodičovská práva ani vyživovací povinnost vůči dítěti. Tato práva a povinnosti zůstávají biologickým rodičům (Zezulová, 2012, s. 16). V rámci pěstounské péče jsou děti přednostně svěřovány do péče širší rodiny či osob, které znají. Teprve druhou volbou je hledání osob schopných a ochotných dítě přijmout do své rodiny (Kolektiv autorů, 2018, s. 19–20).
- **Pěstounská péče na přechodnou dobu** – je určena dětem, jejichž rodiče se o ně nemůžou starat, a je zapotřebí dítěti zajistit setrvání v rodinném prostředí, než se najde trvalé řešení (Pazlarová, 2016, s. 153). Pro tyto účely vede krajský úřad evidenci osob, které tuto formu péče mohou vykonávat. Do evidence jsou tak

zařazeny osoby, které na základě odborného posouzení mají pro výkon této péče předpoklady, zejména z hlediska krátkodobosti takové péče a péče o dítě krátce po jeho narození (§ 27a zákon č. 359/1999 Sb.).

- **Poručenství** – jedná se o situaci, kdy se v pěstounské péči ocitne dítě právně volné. Pěstouni se potom mohou stát zákonnými zástupci dítěte, ale nefigurují v jeho rodném listě, kde zůstávají jména biologických rodičů. Poručníci skládají vůči dítěti poručenských slib, ve kterém se zavazují k převzetí rodičovské zodpovědnosti a ke správě majetku dítěte (Zezulová, 2012, s. 16).
- **Svěření dítěte do péče jiné osoby** – je forma náhradní péče, kdy o dítě pečuje osoba příbuzná či dítěti blízká. Rodičům zůstává zachována rodičovská odpovědnost i vyživovací povinnost. Svěření dítěte do péče pečující osoby má přednost před péčí o dítě v ústavní výchově (§ 953–957 zákon č. 89/2012 Sb.).

Správný výběr náhradních rodičů je pro úspěšnost zvolené formy náhradní rodinné péče zásadní. Základním pravidlem výběru přitom zůstává **hledat vhodné osoby pro konkrétní dítě, nikoliv naopak**. Pojem zprostředkování péče zastřešuje celý soubor navzájem provázaných činností. O realizaci se stará orgán sociálně-právní ochrany dětí i další pověřené osoby. V případě pěstounské péče zde zahrnujeme vyhledávání dětí, kterým je třeba zajistit péči v náhradním rodinném prostředí formou pěstounské péče, vyhledávání fyzických osob vhodných stát se pěstouny, jejich odbornou přípravu na přijetí dítěte do rodiny a na závěr celého procesu výběr určité fyzické osoby spolu se zajištěním osobního seznámení s dítětem (§ 19a zákon č. 359/1999 Sb.). Matějček (2002, s. 12) zmiňuje, že je důležité, aby budoucí pěstouni porozuměli sami sobě ve svém odhodlání přijmout cizí dítě do své péče a taktéž by měli dítěti rozumět.

Ústavní výchova

Selhává-li rodina v péči o dítě a zároveň není vhodné jedince umístit do náhradní rodinné péče ve formě osvojení či pěstounské péče, je potřeba dítěti zajistit jiné výchovné prostředí (Průcha, Mareš a Walterová, 2003, s. 266). Zařízení pro **výkon ústavní a ochranné výchovy** vytváří podmínky, které podporují rozvoj sebedůvěry u dítěte, jeho citovou stránku, osobnost i aktivní účast ve společnosti (§ 1 zákon č. 109/2002 Sb.). Základním smyslem ústavní péče je pomoc dítěti a jeho ochrana (Sychrová, 2014, s. 36).

Účelem těchto zařízení je zajistit nezletilým osobám řádnou výchovu a vzdělání. Spolupracují s rodinou dítěte, poskytují pomoc při zajištění potřebných záležitostí, nácviku rodičovských a dalších dovedností, které jsou pro výchovu a péči v rodině nezbytné. Taktéž poskytují rodině podporu při přechodu dítěte do jeho původního rodinného prostředí nebo v případě přemístění do náhradní rodinné péče. Na základě žádosti poskytují zařízení zaopatření i pro zletilé osoby, které jsou po ukončení výkonu péče nezaopatřené a soustavně se připravují na budoucí povolání, a to nejdéle do 26 let věku (§ 1–6 zákon č. 109/2002 Sb.).

Mezi **zařízení ústavní a ochranné výchovy** patří (§ 5–14 zákon č. 109/2002 Sb.):

- **Diagnostický ústav** – přijímá děti s nařízeným předběžným opatřením, ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou. Zpracovává komplexní diagnostickou zprávu, a to na základě výsledků diagnostický, vzdělávacích, terapeutických, výchovných i sociálních činností a navrhuje specifické a vzdělávací potřeby.
- **Dětský domov** – pečuje o děti na základě jejich individuálních potřeb a plní úkoly sociální, výchovné a vzdělávací. Pečuje o děti s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy v chování.
- **Dětský domov se školou** – zajišťuje péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, uloženou ochrannou výchovou nebo nezletilým matkám, které splňují zákonem stanovené podmínky a jejich děti nemohou být vzdělávány ve škole, které není součástí dětského domova se školou.
- **Výchovný ústav** – pečuje o děti starší 15 let, u kterých se projevují závažné poruchy chování a zároveň u nich byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova.

Děti se do těchto zařízení mohou dostat dvěma způsoby. Prvním z nich je špatná péče rodičů a druhou skupinu představují děti, které samy svým chováním ohrožují okolí, a jejich rodina na to neumí vhodně reagovat či reaguje neadekvátně. V mnoha případech je ale situace v rodině natolik složitá, že jedny důvody podmiňují druhé a vyskytují se tak souběžně (Sychrová, 2014, s. 36).

Mezi **nejčastější důvody umístění dítěte do ústavní péče** může být (Cantwell, 2005, s. 7):

- úmrtí jednoho či obou rodičů,
- opuštění dítěte,

- odebrání dítěte z důvodu ohrožení – syndrom CAN,
- krátkodobá či dlouhodobá neschopnost rodičů o dítě pečovat,
- dobrovolné umístění dítěte na základě vystavení žádosti rodičů,
- delikvence dětí,
- opuštění domova z vlastní vůle dítěte,
- nelegální vstup dítěte do země,
- neúmyslné odloučení od rodičů v případě válečných konfliktů či přírodních katastrof.

Součástí života v ústavní péči není vzájemné sdílení života ani potřeba blízkosti včetně tělesného kontaktu. I přesto, že by si vychovatelé vytvořili k dětem osobní vztah, ve většině případů se součástí jejich života nestanou. Mezi dětmi a vychovateli se nevytváří hlubší vztahy. Tělesné doteky jsou považovány za nevhodné a leckdy je toto chování označeno jako zcela nepřijatelné. Základem je vychovatelská profesionalita a citová neutralita projevující se snahou chovat se ke všem jedincům stejně. Život v instituci tak klade větší důraz na konformitu, která je odměněna zajištěním základních materiálních potřeb. Jedinec vyrůstající v ústavních podmínkách nebude vědět, jak žít v rodinném společenství, neboť bude přizpůsobený podmínkám ústavní péče (Vágnerová, 2012, s. 23–24).

Legislativní ukotvení

V současnosti je náhradní rodinná péče poskytována na základě zákona č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník. Soukromoprávní základ právní úpravy pěstounství je obsažen v **občanském zákoníku** v rámci ustanovení o náhradních formách péče o dítě. Zprostředkování pěstounské péče, pěstounskou péči na přechodnou dobu a kompletní veřejnoprávní aspekty včetně finančního zajištění jsou upraveny v **zákoně o sociálně-právní ochraně dětí** (Trnková, 2018, s. 79). Nemocenské a důchodové pojištění pěstounů regulují **předpisy o sociálním zabezpečení** (Kolektiv autorů, 2018, s. 21). **Ústavní výchova** je upravena zákonem č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

2.1 Pěstounská péče

Pěstounská péče je **státem garantovaná a kontrolovaná forma** náhradní rodinné péče. Poskytuje dětem, které nemohou být vychovávány vlastními rodiči, zdroj péče a ochrany (Matějček, 2002, s. 16) a **má přednost před výchovou ústavní** (Kolektiv autorů, 2018, s. 30). Jako forma náhradní rodinné péče významně vzrostla a v mnoha státech se stala základním typem náhradní péče o dítě (Sychrová, 2014, s. 46). Dětem dává možnost vyrůstat v přirozeném prostředí, což má pozitivní vliv na psychomotorický a psychický vývoj dítěte (Kolektiv autorů, 2018, s. 30). K přijímání opuštěných dětí do náhradních rodin docházelo již odedávna, a to v mnoha kulturách. **Zásadním rozdílem** oproti současné době **je způsob výběru**. Zatímco v minulosti to byli rodiče, kteří si děti vybírali, dnes se pro opuštěné děti vybírají noví rodiče (Matějček, 2002, s. 12).

Do pěstounské péče se svěřují děti, jejichž výchova není u rodičů zajištěna a zájem dítěte takové svěřeni vyžaduje. Děti mohou být svěřeny do péče fyzické osoby nebo do společné péče manželů. V obou případech je zapotřebí přihlížet k názoru dítěte, je-li schopno obsah situace posoudit (Kolektiv autorů, 2018, s. 21).

Cílem pěstounské péče jakožto instituce je poskytnout náhradní rodinné prostředí dětem, jestliže (Matějček, 1999, s. 35):

- nemohou vyrůstat v prostředí biologické rodiny,
- ústavní péče ohrožuje či narušuje jejich vývoj,
- nemohou být z různých důvodů svěřeny do osvojení.

V současné době lze uvažovat o pěstounské péči:

Dle příbuznosti	Zprostředkovaná	Poskytuje se v nepříbuzenské rodině svěřeného dítěte.
	Příbuzenská	Poskytuje se v rámci širší rodiny svěřeného dítěte.
Dle počtu dětí	Individuální	Zahrnuje v pěstounské péči jedno až dvě děti.
	Skupinová	Do rodiny je svěřeno více dětí, příkladem může být sourozenecká skupina.
Dle délky pobytu v pěstounské rodině	Dlouhodobá pěstounská péče	Určeno pro děti, které zde setrvávají do své zletilosti. V rámci této péče se předpokládá, že biologičtí rodiče mají k dětem velmi omezenou rodičovskou zodpovědnost nebo ji nemají vůbec.
	Pěstounská péče na přechodnou dobu	Jde o rodinnou individuální formu péče, která je nezletilým dětem poskytována po nezbytně nutnou dobu. Jedná se o dočasnou péči o děti, u kterých je vysoká pravděpodobnost rychlého trvalého řešení, ať už jako návrat k biologické rodině či do jiné formy náhradní rodinné péče.

Tabulka 1 – Formy pěstounské péče (Jurajdová, 2015, s. 13)

Motivace k přijetí nebiologického dítěte do rodiny souvisí s otázkou hodnoty dítěte pro konkrétní pár či jednotlivce a s hodnotou dítěte ve společnosti (Sychrová, 2015, s. 54). Hodnota, kterou dítě pro dospělého člověka představuje, může být chápána různým způsobem. Závisí na věku, zkušenostech i celkovém přístupu ke světu i k životu. **Potřeba mít dítě** může být natolik silná, že po prožití mnoha cyklů naděje a zklamání se lidé rozhodnou dítě **adoptovat či přijmout do pěstounské péče**. V případě pěstounů se setkáváme s mnoha důvody, proč lidé po dalším dítěti touží. Může jít o projev potřeby přijmout do rodiny další dítě, umožnit vlastnímu dítěti prožití sourozeneckého vztahu s jedincem v přibližně stejném věku nebo potřeba pomoci dítěti, které nemá žádné rodinné zázemí (Vágnerová, 2012, s. 10). **Motivace k pěstounské péči bývá odlišná** oproti jiným formám náhradní rodinné péče. Náhradní rodiče se mohou rozhodovat mezi přijetím či nepřijetím etnicky odlišného dítěte. Problém nastává ve chvíli, kdy je hlavním důvodem

nemožnost získat etnicky stejné dítě a tento způsob přijetí etnicky odlišného dítěte je rychlejší variantou, jak se k dítěti dostat. Je důležité, aby se na zkoumání vnitřní motivace budoucích náhradních rodičů kladl velký důraz, využívalo se psychologické testování a umožnilo odborníkům odmítnout žadatele, kteří odpovídající motivaci nemají nebo nejsou jinak vhodní. Zde totiž začíná první problematický moment celého procesu náhradní rodinné péče, který ovlivňuje tvořící se vztah s dítětem. Jeho nestandardní nastavení tak vzniká již v počátku. Nelze se divit, že se potom náhradní rodiny rozpadají, blízké vztahy mezi náhradními rodiči a dítětem se neutvoří a jsou hodnoceny jako neúspěšné (Sychrová, 2015, s. 57–58). Klíčovou roli v tomto případě hraje **osobnost pěstouna**, neboť poskytuje dětem možnost prožít dětství nebo alespoň jeho část, v přirozeném prostředí rodiny. I přesto, že dítě v pěstounské péči nemá statut biologického potomka a právní vztahy mezi dítětem a pěstounem končí dosažením zletilosti dítěte, vytvořený vztah pokračuje často po celý život (Pazlarová, 2016, s. 47).

Při **výběru pěstounů** je důležité sledovat tři základní skupiny (Pazlarová, 2016, s. 49–57):

- **Rodičovské kompetence** – kdy se jako nejdůležitější jeví schopnost pěstouna navázat a udržet vztah s dětmi, které budou do pěstounské péče přicházet. Důležitým aspektem je také to, jaký vzor dítěti poskytnou. Pěstoun by měl být schopen zajistit vývojové potřeby dítěte. Nejčastěji se jedná o kompetence k podpoře řádného fyzického, psychického a sociálního vývoje dítěte od dětství až do jeho dospělosti.
- **Sociální integrace a fungování** – kdy je důležité získat informace o rodinné a vztahové situaci, životním zabezpečení a sociální podpoře. Při mapování sociálního fungování je nezbytné soustředit se na rizikové faktory, které mají prokazatelný význam v oblasti kvality sociální integrace. Je zapotřebí sledovat faktory anamnestické (poruchy chování, násilné chování, nestálost ve vztazích, problémy v zaměstnání, problémy s užíváním návykových látek, předchozí selhání spolupráce s institucemi), faktory zvládání náročných situací (nedostatek osobní podpory, stres, plány postrádající proveditelnost) a faktory náhledu (nedostatek vhledu, negativní postoje).
- **Osobnostní předpoklady** – kdy výchozím předpokladem je, že posuzovaný zájemce o pěstounskou péči nevykazuje projevy duševních onemocnění či poruch. Je nutné brát v potaz, že samotné psychologické testy mají velmi omezenou vypovídající hodnotu a jejich nálezy je nutné interpretovat v kontextu celého života a přípravy pěstounů. Samotné psychologické vyšetření zaměřené na osobnostní vlastnosti má

svůj význam, ale pouze v případě, že informace budou zjišťovány standardními a validními metodami a jejich nálezy budou interpretovány v náležitém kontextu celého života a přípravy posuzovaných osob.

Proces zprostředkování spočívá ve (Pazlarová, 2016, s. 31–32):

- vyhledávání dětí, kterým je třeba zajistit péči v náhradním rodinném prostředí formou pěstounské péče,
- vyhledávání fyzických osob vhodných stát se pěstouny,
- odborné přípravě fyzických osob.

Proces zprostředkování pěstounské péče začíná na **žádost fyzické osoby**, která má zájem do své péče přijmout cizí dítě (§ 20 zákon č. 359/1999 Sb.). Pěstounem se může stát pouze osoba s trvalým bydlištěm na území České republiky, která skýtá záruky řádné péče o svěřené dítě a se svěřením dítěte do své péče výslovně souhlasí (§ 962 zákon č. 89/2012 Sb.). Žádost se podává u obecního úřadu obce s rozšířenou působností dle místa trvalého pobytu žadatele. Na základě vystavení žádosti se o žadateli založí a provede spisová dokumentace, čímž dochází k zahájení správního řízení o zařazení žadatele do evidence osob vhodných stát se pěstouny (§ 60–61 zákon č. 359/1999 Sb.). Ve výjimečných případech, jako je zprostředkování pěstounské péče v rámci příbuzenstva či fyzické osoby dítěti blízko, se zprostředkování neprovádí (§ 20 zákon č. 359/1999 Sb.). **Spisová dokumentace o dítěti** je zakládána na základě vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny a zpracovaného individuálního plánu ochrany (§ 10–21 zákon č. 359/1999 Sb.). Obsahuje osobní údaje, informace o sociálních poměrech, zprávy o sourozencích, zdravotním stavu a stupni i prognóze jeho vývoje (Trnková, 2018, s. 17–18). **Spisová dokumentace o žadateli** rovněž obsahuje podrobné informace a doklady, opis z evidence Rejstříku trestů, zprávu o zdravotním stavu a posouzení sociálních a ekonomických poměrů. Poté, co je spisová dokumentace dítěte či žadatele kompletní, postoupí její kopii obecní úřad obce s rozšířenou působností krajskému úřadu. Krajský úřad vede evidenci žadatelů i dětí, kterým je potřeba náhradní péči zajistit (§ 21–22 zákon č. 359/1999 Sb.).

V rámci psychologického posouzení žadatele se hodnotí celkový zdravotní stav po stránce tělesné, duševní i smyslové, dále stabilita rodinného zázemí a vztahů, etnické, kulturní, náboženské a sociální prostředí, bytové poměry, úroveň vedení domácnosti a schopnost vlastních dětí žadatele přijmout nového člena do rodiny. Důležitá je také bezúhonnost všech členů domácnosti (§ 274 zákon č. 359/1999 Sb.). Odborné posouzení pokračuje přípravou

žadatele k přijetí dítěte do rodiny, kterou musí absolvovat předtím, než je o jeho zařazení do evidence rozhodováno. Přípravu zajišťuje krajský úřad prostřednictvím oprávněných organizací (§ 48 zákon č. 359/1999 Sb.). Cílem celého procesu zprostředkování je nalézt pro dítě vhodného pěstouna (Trnková, 2018, s. 22).

Příprava osob vhodných stát se pěstouny se zaměřuje na (Trnková, 2018, s. 21):

- sebezpoznání žadatele, jeho rodinný systém a sociální kontakty,
- poznání a naplnění práv a potřeb dítěte v rámci náhradní rodinné péče,
- osvojení si práce s odborníky,
- komunikaci s dítětem a vhodný přístup k němu.

Pěstoun je povinen a oprávněn o dítě osobně pečovat a při výchově vykonávat přiměřená práva a povinnosti rodičů. Rozhodovat může pouze v případě běžných záležitostí dítěte a má povinnost informovat biologické rodiče o podstatných záležitostech. Vyžadují-li to okolnosti, povinnosti a práva pěstouna mohou být dále stanovena na základě soudního řízení (Kolektiv autorů, 2018, s. 21). Okamžik příchodu dítěte do pěstounské rodiny je spojen s řadou emocí a obav. Délku adaptační fáze ovlivňuje řada faktorů. Obvykle platí, že čím menší dítě, tím snadněji probíhá jeho přijetí do rodiny a adaptace všech členů na novou situaci. Navázání vztahu k pěstounům je pro budoucí úspěšnost péče klíčovým faktorem. Vytvoření a udržení pevného vztahu mezi dítětem a pěstounem je dlouhodobý proces, který pokračuje daleko za rámec adaptační fáze a je součástí pěstounské péče po celou její dobu. Jednou z podmínek navázání vztahu mezi dítětem a pěstouny je společně strávený čas, který by měl být uspokojivý pro obě strany a přiměřený věku a okolnostem (Pazlarová, 2016, s. 65–67). Úspěšnost pěstounské péče zvyšuje angažovanost rodičů ve vztahu k dítěti, která jim přináší radost. Ve svém výzkumu sledovali náhradní rodiče při interakcích s dětmi. Více angažovaní jedinci, kteří dítě přijali za své, vyjadřovali ve společných aktivitách větší potěšení ve srovnání s rodiči, kteří byli angažovaní méně (Bernard & Dozier, 2011, s. 6–7). Kromě citové a vztahové složky je důležitou součástí procesu adaptace i praktické soužití s novou rodinou. Dítě se potřebuje seznámit s novou rodinou, jejími pravidly a s celým okolím, ve kterém rodina žije. Zapomenout by se nemělo ani na širší sociální okolí, sousedy, příbuzné a přátele rodiny. Na novou situaci se po přijetí dítěte musí adaptovat i pěstouni. Pokud v rodině biologické či jiné svěřené děti nejsou, znamená příchod dítěte poměrně zásadní změnu životního stylu. Jestliže už v domácnosti děti žijí, vzniká nová sourozenecká skupina, kterou je třeba monitorovat a sledovat, jak si děti na novou situaci zvykají. Je důležité, aby

pěstouni velmi opatrně volili výchovné postupy. Mezi dětmi by neměl vznikat pocit nespravedlnosti a pocit nezájmu rodičů u původních dětí (Pazlarová, 2016, s. 67–69).

Děti žijící v pěstounských rodinách mají právo na kontakt s biologickou rodinou (Zezulová, 2012, s. 118) i se svými dalšími příbuznými. Předpokládá se, že **vzájemný kontakt budou nadále udržovat** (Bubleová a kol., 2014, s. 7). Omezit či vyloučit tento styk je možné pouze v případě, že se jedná o nejlepší zájem dítěte. Děti mají možnost prostřednictvím kontaktu se svými příbuznými šanci poznat svoji minulost, lépe se zorientovat ve svém životě a mohou si vytvořit reálný obraz o svých rodičích. I pěstouni na základě kontaktu s biologickou rodinou mohou lépe porozumět přijatému dítěti a jeho potřebám (Kolektiv autorů, 2018, s. 112). Pěstounskou péčí je možné pokládat jako formu dočasné péče, neboť její délka může být vymezena na dobu určitou i neurčitou. Pěstounům je uložena povinnost udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitosti dítěte s jeho biologickou rodinou, přičemž náplň této povinnosti může být upravena i soudně. Rodiče mají právo požadovat děti zpět do své péče a soud takovému návrhu vyhoví, je-li v souladu se zájmy dítěte (Bubleová a kol., 2014, s. 7).

Za svou péči jsou pěstouni **finančně odměňováni dávkami pěstounské péče**, které vyplácí a rozhoduje o nich krajská pobočka Úřadu práce (Kolektiv autorů, 2018, s. 41):

- příspěvek na úhradu potřeb dítěte,
- odměna pěstouna,
- příspěvek při převzetí dítěte,
- příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla,
- příspěvek při ukončení pěstounské péče.

Druhým typem pěstounské péče je **pěstounská péče na přechodnou dobu**, která má po omezenou dobu zajistit péči o dítě, jehož rodina se o něj z různých důvodů nemůže nebo nechce starat. Má umožnit dítěti, aby tuto dobu strávilo v rodinném prostředí, než se pro něj najde trvalé řešení. Dítě se do tohoto typu péče svěřuje pouze na nezbytně nutnou dobu a opodstatněnost umístění je pravidelně přezkoumána soudem (Pazlarová, 2016, s. 153). U těchto dětí je tak vysoká pravděpodobnost rychlého trvalého řešení, ať už ve formě náhradní rodinné péče, nebo návratu do původní rodiny (Zezulová, 2012, s. 174).

Smyslem pěstounské péče na přechodnou dobu by mělo být (Gabriel a Novák, 2008, s. 54):

- pomoci dětem a mladým lidem s podpořit je v této náročné situaci rozhodování o jejich dalším osudu,
- poskytnout rodičům čas, aby si vyřešili osobní problémy či vztahy,
- diagnostika, terapie a prognóza dalšího vývoje dítěte.

V době rozhodování o svěřením dítěte do pěstounské péče není ve většině případů možné spolehlivě předvídat, zda bude překážka dlouhodobá či krátkodobá a jaká je prognóza vývoje sanace rodiny a případného navrácení dítěte do původní rodiny. Délka záleží na potřebách dítěte a jeho přirozené rodině (Kolektiv autorů, 2018, s. 23).

2.2 Rozpad pěstounské rodiny

V českém i mezinárodním prostředí se dlouhodobě věnuje zvýšená pozornost nedostatečné péči v institucionálních zařízeních, zatímco kvalita péče v pěstounských rodinách se často opomíná. I přesto, že většina pěstounů poskytuje svěřeným dětem tu nejlepší možnou péči, kterou jsou schopni v rámci svých schopností a možností zajistit, objevují se i případy, kdy je potřebná péče o děti nedostatečná (Pazlarová, 2016, s. 187). Má-li se dítě vyvíjet v osobnost psychicky zdravou a zdatnou, je zapotřebí, aby byly náležitě a v pravý čas uspokojovány nejen biologické potřeby, ale také potřeby psychické. Mezi základní **životně důležité potřeby psychické** lze zařadit (Matějček, 2008, s. 37–38):

- **Potřeba určitého množství, kvality a proměnlivosti vnějších podnětů** – kdy hovoříme o vyváženém stavu aktivit, aby se člověk nenudil a soustavně nebyl podněty přetěžován.
- **Potřeba určité stálosti, řádu a smyslu v podnětech** – které prostřednictvím všech smyslů vnímáme a přetváříme ve zkušenosti, poznatky a pracovní strategie.
- **Potřeba prvotních citových a sociálních vztahů** – neboť náležité uspokojení této potřeby přináší dítěti pocit životní jistoty a zároveň je podmínkou pro žádoucí vnitřní uspořádání jeho osobnosti.
- **Potřeba identity** – ze které vychází zdravé vědomí vlastního já. Na základě tohoto uvědomění si člověk osvojuje společenské role a stanovuje hodnotné cíle.
- **Potřeba otevřené budoucnosti neboli životní perspektivy** – která dává lidskému životu časové rozpětí mezi otevřeností a uzavřeností osudu, nadějí a beznadějí, životním rozletem a zoufalstvím.

Za nejdůležitější je považována citová vřelost v jistém a láskyplném vztahu, která dokáže vykompenzovat negativní vlivy chybějících prvků jiných psychických potřeb. Nejvíce patogenním činitelem vývoje osobnosti člověka se naopak pokládá absence lásky a neuspokojování citových potřeb (Thorová, 2015, s. 159).

Každý případ, kdy dojde k ukončení pěstounské péče, má svá specifika a klade nároky na dítě, pěstouny i rodinu. Pěstounská péče může být **ukončena několika způsoby** (Pazlarová, 2016, s. 111):

- dosažení dospělosti dítěte,
- zrušení pěstounské péče rozhodnutím soudu,
- odchodem z pěstounské péče na přechodnou dobu,
- z jiných důvodů.

Dosažením zletilosti dítěte končí pěstounská péče a veškeré závazky pěstounů vůči dítěti. Jakýkoliv další kontakt či podpora záleží na vzájemné a dobrovolné domluvě mezi účastníky. Vzhledem k silné tradici dlouhodobé pěstounské péče zůstává mnoho mladých dospělých i přes formální ukončení náhradní rodinné péče v rodině. V kontextu problematického průběhu péče je třeba vzít v patrnost, že v tomto případě je velmi vysoká pravděpodobnost ukončení veškeré podpory dítěte s formálním ukončením péče (Pazlarová, 2016, s. 111).

V případě **ukončení péče rozhodnutím soudu** se téměř vždy potýkáme s pocitem neúspěchu či zklamání některého ze zúčastněných. Pěstounská péče může být zrušena na návrh pěstounů, kdy se velmi často jedná o vyústění dlouhodobého stavu, při kterém je pro rodinu velmi obtížné zvládnout výchovu dítěte. Chování svěřeného dítěte může mít negativní vliv i na další členy domácnosti, a to zejména na děti. Druhým typem zrušení péče může být návrh orgánu sociálně-právní ochrany dětí, pokud na základě svých poznatků uzná, že následná péče již není v nejlepším zájmu svěřeného dítěte. Poslední možností, kdy ke zrušení může dojít, je, pokud není s péčí spokojeno dítě, které může návrh podat prostřednictvím zákonného zástupce, nebo po dohodě navrhne zrušení orgán sociálně-právní ochrany dětí. Ve všech zmíněných případech má právo se ke svojí situaci vyjádřit i dítě samo za sebe (Pazlarová, 2016, s. 121).

Dohoda o výkonu pěstounské péče může být ukončena z důvodů pro (Štiková, Šenková a Belicová, 2020, s. 162):

- závažné nebo opakované porušování povinností, ke kterým se osoba zavázala v dohodě o výkonu pěstounské péče,
- opakované maření sledování naplňování dohody o výkonu pěstounské péče nad výkonem pěstounské péče,
- odmítnutí přijetí dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu bez vážného důvodu na straně osoby vedené v evidenci.

Předčasné ukončení pěstounské péče má **tragické následky nejen pro dítě, ale také pro rodinu** a blízké. Podobné případy bývají často medializovány, a tak v očích veřejnosti poškozují obraz pěstounské péče jako takové i všech pěstounů, kteří se dětem věnují poctivě, s láskou a náležitou péčí (Pazlarová, 2016, s. 187). Na úspěšnost náhradní rodinné péče lze nahlížet z několika perspektiv. Výsledek může být **ovlivněn jak ze strany pěstounské rodiny, tak dítěte samotného** (Sychrová, 2015, s. 100). Různé spory a nařčení jsou bezesporu jednou z nejcitlivějších oblastí, která je zároveň v českém prostředí nedostatečně prozkoumána. Podaří-li se pro dítě najít novou pěstounskou rodinu a po čase se objeví podezření, že péče není v pořádku, stává se situace velmi obtížně řešitelnou. V případě, že si pěstouni nejsou špatného zacházení s dítětem vědomi, mohou se v případě takového označení cítit ublíženě, rozzlobeně i zažívat pocity úzkosti (Kolektiv autorů, 2018, s. 61).

Koluchová a Sobotková (2004, s. 13) na základě dlouhodobých výzkumů v oblasti pěstounské péče rozvádí **obecná kritéria, která za úspěšností či neúspěšností pěstounské péče stojí**. Radí mezi ně:

- hloubku a stabilitu citových vztahů mezi dítětem a náhradními rodiči,
- toleranci poruch a problémů ve vývoji dítěte související se snahou starat se o jeho optimální vývoj,
- společenskou perspektivu dítěte s náhradní rodinou.

Tradičním hodnocením úspěšnosti je v povědomí odborné i neodborné veřejnosti převážně **kritérium ukončení náhradní rodinné péče**. Pokud je ukončena předčasně, tedy na žádost náhradních rodičů či opětovným umístěním do ústavu z důvodu problémového chování dítěte, považuje se proces pěstounské péče za neúspěšný (Sychrová, 2015, s. 100). Klusáček a kolektiv (2020, s. 10) hovoří o selhání pěstounské péče v případech, kdy je péče ukončena před dovršením zletilosti dítěte na základě rozhodnutí soudu, v případě pěstounské péče na přechodnou dobu před uplynutím maximální zákonné lhůty. Charakter pochybení v kvalitě

péče je velmi variabilní. V častých případech se jedná o méně závažná pochybení ve výchově, jako jsou nevhodné způsoby trestání, příliš vysoká přísnost nebo nedostatečná kvalita každodenní péče. U podobných případů je obvinění velmi diskutabilní, neboť hranice míry provinění nejsou v některých případech jasně stanovené, zatímco například v případě fyzického trestání existují hranice jednoznačně zapovězené (Pazlarová, 2016, s. 188).

V nejsložitější situaci se v každém případě ocitá dítě. Je-li skutečně vystaveno špatné péči a nevhodnému zacházení, bývá mezi prožitými negativními zážitky a momentem obvinění poměrně dlouhá doba. Pokud se prokáže, že objektivně se s dítětem v pěstounské rodině neděje nic špatného, jen není z nějakého důvodu spokojeno, může jít ze strany dítěte o signál, který by neměl být podceňován (Kolektiv autorů, 2018, s. 62).

Existují **rizikové faktory**, které zvyšují pravděpodobnost selhání pěstounské péče či její problematický průběh. Dojít tak může k rozpadu partnerských vztahů v náhradní rodině či rozpadu celé rodiny. Rodiny pěstounů negativně ovlivňují především (Quinton, 2004 in Matoušek a Pazlarová, 2010, s. 54):

- stres v životě pěstounů,
- vážné výchovné problémy,
- negativní vliv chování a agresivita vůči biologickým dětem,
- dítě s historií zneužívání a závažného zanedbávání,
- vyšší počet dětí v rodině.

U rodin, ve kterých se objevují rizikové faktory, je nutné zasáhnout a poskytnout potřebnou pomoc ze strany orgánu sociálně-právní ochrany dětí (Sychrová, 2015, s. 101). Situace je ovšem náročná i pro sociální pracovníky, kteří na jedné straně pracují s odpovědností za bezpečí dítěte a současně za férový přístup k pěstounům (Kolektiv autorů, 2018, s. 61). Pohled na rizikové období, snižování nebo adaptaci dítěte v rodině i samotné rodiny se liší. Záleží na konkrétní situaci, dítěti a jeho zkušenostech, dosavadnímu vývoji a rodině a jejím fungování (Sychrová, 2015, s. 101).

Průšová (2012, s. 16–22) uvádí, že **pro úspěšnost nebo neúspěšnost pěstounské péče se ukazují jako zásadní okruhy:**

- schopnost náhradní rodiny vnímat dlouhodobost a náročnost výchovy přijatého dítěte,

- znalost problematiky deprivace a citové vazby,
- vnitřní odolnost náhradní rodin,
- nesouhlas nebo neinformovanost širší rodiny o přijetí dítěte,
- finančně dobře zajištěná rodina a dosažené vysoké vzdělání všech nebo některých členů klade na dítě přímo nebo nepřímo vysoké nároky.

Přestože zodpovědnost pěstounů za bezpečí svěřeného dítěte nelze nijak podceňovat, je důležité zdůraznit, že ne vždy jsou příčinou špatného zacházení pěstouni. Mohou to být i vlastní rodiče dětí v průběhu návštěv, jiné děti či ostatní příbuzenstvo dítěte (Pazlarová, 2016, s. 188). Řešení sporů v pěstounské péči je důležité a mělo by se za všech okolností řádně prošetřit. Význam to má pro všechny strany (Kolektiv autorů, 2018, s. 62):

- **Dítě** – by mělo vědět, že se má v případě pochybností kam obrátit. I když může být jeho stížnost „testovací“, mělo by dítě mít jistotu, že mechanismy ochrany fungují a v případě reálné problému mu bude pomoheno.
- **Pěstoun** – jsou-li mechanismy dobře nastavené, mohou působit preventivně. Jedná se o určitou formu sociální kontroly. V případě, že nastanou neopodstatněné spory, mohou tyto mechanismy napomoci k minimalizaci stresu pěstounů spojených s celým procesem.
- **Rodič** – a rodiče, kteří si neopodstatněně či opakovaně stěžují na pěstouny svých dětí, mohou na základě rychlého a profesionálně vyřešeného sporu snáze pochopit, že tento způsob není přijatelný a k ničemu nevede.

V období dospívání dítěte se často stává, že neshody v náhradní rodině narůstají. Dítě zjistí, že se mu v pěstounské rodině nezamlouvá a pěstoun zjistí, že výchovu nezvládá. V takových případech dochází k oboustranné nechuti situaci řešit a dítě může být přemístěno do ústavní výchovy (Štiková, Šenková a Belicová, 2020, s. 162). Existují i další důvody, které stojí za předčasným ukončením pěstounské péče (Kolektiv autorů, 2018, s. 62–63):

- **Situace znemožňující pěstounům zajistit dítěti potřebnou péči**, jako je změna zdravotního stavu nebo nerespektování kulturního a sociálního původu dítěte.
- **Fyzické nebo psychické týrání** dítěte, které patří mezi nejzávažnější příčiny.

- **Nesprávné vysvětlení projevů chování** či situace některým ze zúčastněných, a to především v případě, kdy pěstouni nemají veškeré dostupné informace o dětech, aby jim mohli přizpůsobit své chování.
- **Nesprávné vysvětlení faktů**, kdy například u menších dětí mohou být některá zranění způsobena týráním, ale taktéž úrazem.
- Případy, kdy mají děti nebo pěstouni pocit, že se jim umístěním dítěte v dané pěstounské rodině stala **křivda**.
- **Snaha o návrat k biologické rodině**, a to zejména u menších dětí, které si myslí, že stížnosti či obvinění mohou znamenat návrat domů.
- **Snaha o odchod z pěstounské rodiny** u větších dětí z různých důvodů.
- **Neuvědomělá snaha dítěte**, jak upozornit na jiné problémy, které nedokáže zvládnout samo.

Uvažujeme-li o možnostech **prevence předčasného ukončení pěstounské péče**, je zapotřebí věnovat pozornost výběru pěstounů a jejich přípravě. Kritickým bodem je nejčastěji párování pěstounů a dětí, kdy je zapotřebí, aby sociální pracovník komplexně posoudil, zda je příchod dítěte do vybrané rodiny vhodný. Lze shrnout, že v rámci prevence je nutné věnovat pozornost výběru pěstounů, párování dětí a pěstounů, počtu dětí v rodině, informovanosti a vzdělávání a podpoře pěstounů (Kolektiv autorů, 2018, s. 63–64).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 VÝZKUM

V této části diplomové práce se zaměřujeme na stanovení výzkumného problému a návržení designu výzkumu, který poskytuje podrobný vhled do dané problematiky. Definujeme výzkumné otázky a cíle spolu s přesným vymezením výzkumného problému. K analýze získaných dat využíváme metodu fenomenologického zkoumání.

3.1 Výzkumný problém a výzkumné otázky

Na základě stanoveného výzkumného problému, který se zabývá analýzou selhání pěstounské péče v kontextu žité zkušenosti odmítnutého dítěte, volíme **kvalitativní pojetí výzkumu** za využití designu interpretativní fenomenologické analýzy.

Než přikročíme k vytyčení celistvého vymezení výzkumu, zdůvodníme, proč je nutné se tímto tématem zabývat, a blíže specifikujeme jeho účel. Předložíme argumenty, které směřují k tomu, aby byla této problematice věnována vyšší výzkumná pozornost.

Pěstounská péče má v České republice dlouholetou historii. Významnou roli hrála již v období první republiky. Důležitým milníkem se stal rok 2007, během kterého se počet dětí umístěných do pěstounské péče oproti přechozím letem výrazně zvýšil (Klusáček a kol., 2020, s. 7). Předkládaná data potvrzují údaje uvedené v oficiálních statistikách poskytovaných Ministerstvem práce a sociálních věcí, které jsou k dispozici od roku 2006. Zatímco v roce 2007 vyrůstalo v pěstounských rodinách 4 926 jedinců, v roce 2021 se celkový počet zvýšil na 12 889 (Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí, 2006–2022). Lze předpokládat, že **počty budou nadále růst i v následujících letech**.

Nejčastěji se do pěstounské péče dostávají děti ve věku 10–14 let (Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí, 2006–2022) a v drtivé většině případů pocházejí z nefunkčních rodin, ve kterých mimo jiné nedošlo ke správnému navození primárního vztahu mezi matkou a dítětem (Ptáček a kol., 2011, s. 6).

Děti, které se ocitnou v péči náhradních rodin, mají za sebou velmi smutné životní zkušenosti (Grohová et al., 2011, s. 9). Citové strádání v raném věku a neexistence pevného citového pouta způsobuje **dlouhodobé sociálně-psychologické problémy** a následky psychické deprivace **přetrvávají až do dospělého věku** (Klimeš, 2013). Pro děti v takové situaci je klíčové, aby se jim dostalo laskavého a chápajícího přístupu v prostředí, ve kterém se budou cítit bezpečně (Grohová a kol., 2011, s. 14). Vágnerová (2012, s. 11–24) upozorňuje, že

pokud dítě do věku přibližně dvou let nezíská potřebnou zkušenost rozvoje vztahu s důvěrnou osobou, bude pro něj velmi těžké budovat budoucí vztahy s jinými pečujícími osobami.

Starší děti jsou většinou silně ovlivněny negativními důsledky svého předchozího života. Na nové prostředí a náhlou životní změnu reagují nejen dle aktuální vývojové úrovně a dosavadních zkušeností, ale vliv má i citlivý přístup náhradních rodičů. Je proto velmi důležité, aby **soužití v nové náhradní rodině bylo řešeno individuálně a citlivě**. Pokud se tak nestane, může dojít k nenavázání vztahu v rámci nové pěstounské rodiny, což může vést k selhání pěstounské péče a jejímu následnému ukončení na základě rozhodnutí soudu. Klusáček a kolektiv (2020, s. 6) ve své výzkumné zprávě uvádí, že nejčastěji k předčasnému ukončení pěstounské péče dochází v době, kdy je dětem 13–14 let. Průběžně zaznamenávaná data Ministerstva práce a sociálních věcí toto zjištění potvrzují (Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí, 2006–2022). Literatura uvádí, že se jedná o nejproblematictější období pro budování identity, kdy dospívající trpí nevyrovnaností a na povrch vyplývají problémy zakořeněné z dob raného dětství (Vágnerová, 2012, s. 19), které nejvíce rezonují právě v tomto věku.

Statistiky ukazují, že každoročně je ukončena péče u 2 000 dětí, z nichž **150 až 200 případů končí kvůli neúspěšně realizované pěstounské péči z různých důvodů** (Klusáček a kol., 2020, s. 6).

Na základě předložených poznatků shledáváme, že je důležité se problematikou selhání pěstounské péče zabývat z několika důvodů. Dítě může takovou situaci vnímat jako **další odmítnutí vlastní osoby**, které provází pocity zmatení, nejistoty a nízké sebedůvěry. Objevit se mohou potíže s učením a školním prospěchem, deprese, úzkost, vztek, izolace a nedostatečná schopnost navazovat vztahy v rodinném i pracovním prostředí. Budoucnost odmítnutého dítěte může být významně ohrožena. V neposlední řadě je důležité připomenout, že počet dětí vyrůstajících v pěstounských rodinách se zvyšuje a četnost případů, kdy došlo k předčasnému ukončení pěstounské péče, není zanedbatelná. Na základě provedené rešerše před zpracováním naší práce jsme zjistili, že předložené téma není příliš často zkoumáno odborníky. Potvrzují to i závěry výzkumu společnosti Lumos (Klusáček a kol., 2020, s. 2–7) či recenzovaná studie Jany Barvíkové (2015), a proto jsme přesvědčeni, že téma si zaslouží větší pozornost.

Náš výzkum se primárně orientuje dle publikace Interpretative Phenomenological Analysis (Smith, Flowers & Larkin, 2009), kde se držíme doporučených postupů práce s daty uváděných v první kapitole.

Stanovili jsme **následující výzkumné otázky:**

VO1 Jak respondenti v mladé dospělosti rozumí své zkušenosti se selháním pěstounské péče?

VO2 Jaké jsou zkušenosti respondentů s adaptací na pěstounskou péči?

VO3 Jak respondenti vnímají pocity pramenící ze selhání pěstounské péče?

VO4 Jaký význam přisuzují respondenti zkušenostem s disharmonickým vztahem mezi dítětem a pěstounem?

VO5 Jaké zkušenosti respondentů plynou z rozdílnosti pěstounské péče a jiného druhu péče?

3.2 Cíle výzkumu

Hlavním cílem výzkumu je porozumět žité zkušenosti mladých dospělých, kteří se v dětství setkali s předčasným ukončením pěstounské péče z důvodu selhání.

Díličními cíli výzkumu jsou dále:

- odhalit zkušenosti plynoucí z adaptace v pěstounské rodině,
- vysvětlit pocity účastníků výzkumu pramenící ze selhání pěstounské péče,
- vysvětlit disharmonii ve vztazích, která způsobila předčasné ukončení pěstounské péče,
- porozumět vnímaným rozdílům mezi pěstounskou péčí a jinou formou péče z pohledu respondenta.

3.3 Výzkumný soubor

Pro výzkumné účely jsme se spojili s deseti osobami, které si během svého dětství prožily předčasné ukončení pěstounské péče na základě rozhodnutí soudu o odebrání dítěte z náhradní rodiny kvůli selhání jejího výkonu. Bližší informace o jednotlivých účastnících jsou uvedeny v tabulce č. 2.

Abychom zajistili, že budou účastníci výzkumu schopni na svou situaci pohlížet objektivně a zároveň emocionálně vyrovnaně, **stanovili jsme následující kritéria**. Od doby, kdy opustili pěstounskou rodinu, neuběhlo více než 7 let, a zároveň jsou nyní plnoletými osobami.

Označení respondentů	Věk v době příchodu do pěstounské péče	Doba v pěstounské péči	Věk v době předčasného ukončení pěstounské péče	Důvod ukončení
01	9	2	11	Na žádost pěstounů
02	7	5	12	Úmrtí pěstouna
03	3	9	12	Na žádost OSPODu
04	8	6	14	Na žádost dítěte
05	7	10	17	Na žádost dítěte
06	7	9	16	Na žádost dítěte

07	12	2	14	Na žádost dítěte
08	12	3	15	Na žádost dítěte
09	6	9	15	Na žádost dítěte
10	13	3	16	Na žádost pěstounů

Tabulka 2 – Bližší identifikace účastníků výzkumu

V rámci výzkumného šetření jsme prostřednictvím telefonního kontaktu oslovili řadu dětských domovů, dětských domovů se školou a dalších orgánů zabývajících se sociálně-právní ochranou dětí. Odpovědným pracovníkům byl vysvětlen záměr diplomové práce spolu s prosbou o součinnost. Z důvodu významné specifčnosti tématu a stanovených kritérií výzkumného souboru nebylo možné nalézt vhodného respondenta ve všech oslovených zařízeních, a proto jsme zvolili cestu oslovení organizací napříč celou Českou republikou. Jednalo se o záměrný výběr účastníků výzkumu, kteří se vyznačovali společnými charakteristikami. Podmínkou výběru byla skutečnost, že se v dětském věku setkali s předčasným ukončením výkonu pěstounské péče a následně byli umístěni do dětského domova či jiné pěstounské rodiny.

Pro účastníky výzkumu bylo velmi důležité, aby byla zachována jejich stoprocentní anonymita. Z toho důvodu nejsou v diplomové práci zmiňována jména osob ani názvy konkrétních zařízení, se kterými spolupráce probíhala. Rozhovory byly po přepsání smazány, aby nemohlo dojít k jakékoliv manipulaci s nahrávkami.

3.4 Výzkumná technika

K získání detailních a komplexních informací o sledovaném jevu jsme se ve výzkumu soustředili na využití hloubkového rozhovoru. Vybraným typem byl **rozhovor polostrukturovaný**, který se vyznačuje předem připraveným seznamem témat a otázek (Švaříček, Šedřová a kol., 2007, s. 160).

Účastníkům výzkumu byly položeny otázky orientované převážně na jejich pocity během pobytu a odchodu z pěstounské péče, vzájemné vztahy a zkušenosti s adaptací v nové rodině (viz příloha 1). V průběhu rozhovoru byly předem připravené otázky přizpůsobeny tomu, co se jevílo jako signifikantní.

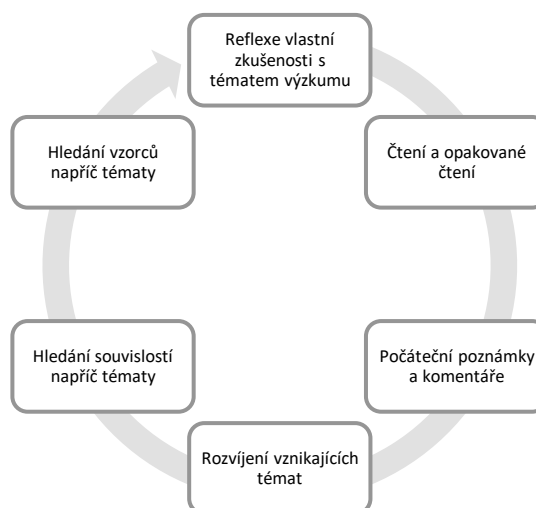
Polostrukturovaný rozhovor je často kombinován s **interpretativní fenomenologickou analýzou** (Řiháček, Čermák, Hytych a kol., 2013, s. 15), která byla v tomto výzkumu použita k analýze získaných dat.

3.5 Analýza dat

S ohledem na hlavní výzkumný cíl, kdy chceme porozumět žité zkušenosti mladých dospělých s jejich předčasným ukončením pěstounské péče (vyjádřeno výzkumnou otázkou VO1), byla pro zpracování dat zvolena **interpretativní fenomenologická analýza**.

Fenomenologickým zkoumáním se snažíme zachytit základní významy lidských zkušeností a jednotlivým událostem porozumět (Hendl, 2008, s. 268). Ve výzkumu se snažíme zjistit, jaké zkušenosti mají respondenti s adaptací v nové pěstounské rodině (vyjádřeno výzkumnou otázkou VO2), jaké pocity v nich vyvolalo předčasné ukončení pěstounské péče (vyjádřeno výzkumnou otázkou VO3), jaký význam přisuzují disharmonickému vztahu v pěstounské rodině (vyjádřeno výzkumnou otázkou VO4) a jaké rozdíly vnímají v rámci pobytu v pěstounské péči a jiném druhu zařízení (vyjádřeno výzkumnou otázkou VO5).

Postupovali jsme na základě obecného analytického postupu, který zmiňují autoři Smith Flowers & Larkin (2009):



Obrázek 1 – Postup interpretativní fenomenologické analýzy

Před zahájením výzkumu jsme vzali v úvahu téma práce a proběhla reflexe vlastní zkušenosti s tématem na osobní úrovni. Z analýzy rozhovorů vznikla nadřazená a podřazená témata (viz tabulka 13). Aby byla interpretativní fenomenologická analýza skutečně obohacující, je zapotřebí zprostředkovat vyprávění z perspektivy témat i jednotlivých případů (Řiháček, Čermák, Hytych a kol., 2013, s. 22) a navzájem je porovnat. Obě roviny jsme v rámci výzkumu zohlednili. Níže uvádíme ukázkou kódování rozhovoru s ÚV1. Bližší rozpracování jednotlivých analýz je uvedeno v následující části diplomové práce.

Rozhovor 1, realizován online, 45 minut, 7. 2. 2022

25 nepociťuju a nemyslím si, že jsme jako... že jsme třeba jako nemohli ven, nevím, že bysme
IRONIE JAK SE O SD HOVOŘIT DO JE SPATNÝ + LEŽ

26 měli neustále zamčený dveře a jako teď vám odemkneme, abyste neutekli, to jsou mýtusy,
SPOKOJENOST S BD STOJÍ SI ZA SVÝMI NÁORAHY

27 který prostě neexistují a nejsou pravda, minimálně ne tady v tom zařízení a byl bych rád,

28 kdyby se nešířily takhle. Protože my máme tady dvacet čtyři sedm... no možná v noci, to jsou
VÝHODA SPATNÝCH

29 zamklý, ale my starší máme od toho klíče, ale jinak přes den, když jsem já byl malý, tak já

30 jsem mohl jít ven, jím kamkoliv, já jsem řekl, že jdu tam a tam a přišel jsem a neměl jsem
V DO JE TO JAKO DOKA

31 víceméně žádný problém s tímle, jenom jsou tam vždycky takový ty... ale to je taky doma. Jo
V DO JE PENNÝ ŘÁD

32 že třeba buď doma v 9. to je úplně stejný. Buď tady v 7. protože tady je nějaký řád a tady
VŠECHNO JOE VYŘEŠIT

33 prostě já nevím třeba děcko ve 13 letech o půl 9 buď tady. A samozřejmě jsou výjimky, kdy
V DO JE TO JAKO DOKA

34 to děcko může přijít i později a tak. Ale jako ten... obecně si myslím, že to je fakt skoro totéž,
ZLOVĚK V DO NENÍ INGERU SE? SAM

35 jak někde doma. Protože jenom je tady víc lidí, ale já to třeba teď nepociťuju, protože já jsem
SHODNUTNOST STUDIJNÍ MÍSTNĚ ŠKOLY

36 v tom samostatným bydlení, takže já vlastně to už nějak tak to... teď ještě studuju v Praze,
DO UHOBNÍ DĚTEK ROZNOZ

37 takže jsem pryč, že jo. Že člověk už v tom není. Myslím si, že ty děcka tady, ty malý, že mají
JSEM DŮKAZA POMOŽE DO JE DOBRA

38 fakt volnost, můžou se rozvíjet, můžou dělat to, co chtějí, můžou... to je taky důkaz. Já jsem
DO JAKO PODPORA

39 třeba jedno z děcek, který je důkazem toho, že může dělat to co chce a ten dětský domov ho
ROUHAJENÍ JE DO PODPOTI POCIT PODPORU

40 v tom podpoří. To si myslím, že je taková zásadní informace. Pro ten domov, že on fakt to
DO A RODINA

41 děcko podporuje. Protože. To dítě tady nemá, jako nemá tady rodinný zázemí. Jakože máma
DÍTĚ JE NA TO SAMO ZODPOVĚDNOST PLETĚ SAM ZA SEBE

42 otec není. A teď on zjišťuje, postupem času, že fakt je to jako na něm. Že fakt je tady jenom
VYCHOVATELÉ + RODIČE

43 on a že ti vychovatelé jsou tady jenom proto, aby mu dávali ty rady... můžeme se bavit
LÁSKA JE JINÁ - MENŠÍ?

44 v uvozovkách, jestli mu dávají nějakou lásku, asi jako dávají, ale nemůže to být asi jako
MALE DĚTI CHTĚJÍ DOHU - STESK PODPOVĚ

45 nahraditelný tou rodinou. Protože každý děcko, většinou ty menší, vždycky říkají já chci
MI BUDEŠ VELKÝ, TAK TO POMOŽE - NAKONEC BUDEŠ RÁD

46 domů, jo, stejně. Ale pak až jsou starší, tak si řeknou, no, vlastně už bych se tam nevrátil jo,
DO = PODPORA

47 třeba. Nebo bych ty věci udělal jinak a tak. Ale to podstatný co jsem chtěl říct, že ten domov
SPOKOJENOST S BD

48 podporuje ty děcka v čemkoliv a i třeba při tom studiu. To je hodně důležitý. Že já jsem fakt

Obrázek 2 – Ukázkou kódování rozhovoru s ÚV1

4 VÝSLEDKY VÝZKUMU

V následující kapitole se věnujeme souhrnu výsledků výzkumného šetření. Podstatná data vycházející z výpovědí účastníků výzkumu jsou rozdělena do jednotlivých témat a podtémat, vždy ilustrováno i v tabulkové podobě pro lepší orientaci. Každé z témat je doplněno o vlastní komentáře a přímé citace respondentů v uvozovkách, které jsou navíc označeny kurzívou. Výsledky výzkumu jsou strukturovány podle pořadí rozhovorů s jednotlivými respondenty.

4.1 Rozhovor s ÚV1

Místo, které mělo být mým domovem

První tematický okruh se zabývá reakcí respondenta na jeho život v pěstounské péči, který je z důvodu nižšího počtu osob v domácnosti přirovnáván ke standardu rodinného života. ÚV1 uvádí: „...bylo nás tam míň a byl to takový ten domov...“. S tím souvisí i potřeba soukromí, kterou je na jednu stranu snazší uspokojit v rodině pěstounské ve srovnání s výchovou ústavní, ovšem dojde-li k problémům v komunikaci mezi osobami společně obývajícími domácnost, je nejen tato potřeba výrazně narušena. Z rozhovoru vyplývá, že komunikační problémy jsou výrazně ovlivněny odlišnou osobností pěstouna a dítěte, což sám respondent konkretizoval „...s těmi lidmi jsme si moc nerozuměli...“. Respondent čelil v případě umístění do pěstounské péče náhlé změně prostředí, které pro něj bylo cizí, a to i v případě, že umístění předcházelo pár společných setkání. Počet setkání byl nedostačující a jak dále ÚV1 dodává, rodinu není možné na základě pár návštěv skutečně poznat. Objevuje se zde významný rozdíl mezi identitou dítěte jako návštěvníka domácnosti a dítěte jako člena domácnosti. Zatímco respondent potřeboval čas, aby si na nové prostředí a členy domácnosti zvykl, kombinuje se zde očekávání pěstounů, kteří na dítě začali vyvíjet tlak. Tím došlo k narušení potřeb všech zúčastněných a vzájemnému nepochopení. Neshody a přibývajících problémy narostly u dítěte ve zlobu, kterou respondent ventiloval své pocity. Projevilo se tak chování, které pěstouni označovali jako nežádoucí a nechtěné. Sám ÚV1 své chování odůvodnil: „...to zlobení bylo příčinou toho, že se mi dělo něco, za co jsem prostě nemohl, a to se nějak ventilovalo...“. Problém stupňovaly i obavy dítěte, aby pěstounské rodiče nezklamalo. Přesto docházelo k tomu, že nerozuměl standardům rodiny a nedostalo se mu dostatečného vysvětlení. ÚV1 řekl: „...já jsem se položil, oni vzali krystalovej ten jako nějakou blbost, a že to je čistej krystal... já jsem ležel, že mě bolí hlava, že si vezmu prášek

a oni počkej, já ti musím z hlavy všechny ty energie...“. Je patrné, že vyrůstalo-li dítě v odlišné společnosti, pěstounům a jejich zavedenému způsobu života nerozuměl a nevěděl, jak se v takovém případě zachovat. Chování tak odporovalo představám pěstounů, kteří na situaci reagovali shazováním a ponižováním dítěte „...*třeba mně říkali, že jsem jak z pekla...*“ a dítě se ocitlo pod velkým psychickým nátlakem. Docházelo i k fyzickým trestům, které nebyly blíže specifikovány. Problém byl podpořen osamělostí dítěte, které se nemělo na koho obrátit. ÚV1 uvedl: „...*tohle jsem třeba potřeboval u tý pěstounky, a to tam prostě nebylo...*“. Nikdo zvenčí neprojevoval o dítě zájem, nikdo se ho neptal na jeho pocity a potřeby. U respondenta se objevuje velký problém s důvěrou k druhým lidem. Měl obavy, že se vyřčené myšlenky proti němu obrátí a že člověk, kterému se svěří, je neudrží v tajnosti. Tuto situaci specifikoval „...*my jsme chodili k psychologovi, ale komu psycholog uvěří?*“. Pocitově se tak ocitl v situaci, kdy nevěděl, kde by pomoc mohl hledat. S dítětem se nikdo nesnažil navázat bližší kontakt a nebylo mu řečeno, na koho se v případě potřeby může obrátit.

Pobyt v pěstounské rodině značně zkomplikovala i přítomnost druhého dítěte, které bylo adoptované, neboť respondent z pěstounské péče se cítil odstrkovaný a „jako ten druhý“. ÚV1 uvedl: „...*toho si prostě nechali, tak on byl vůči mně takovej vymezenej...*“. Z rozhovoru vyplývá, že dítě potřebovalo cítit lásku rodičů a přemýšlelo-li nad situací, že adoptovaný jedinec je více jejich syn než dítě v pěstounské péči, docházelo k nepříjemným pocitům a dalšímu tlaku na dítě. Respondent taktéž zmínil: „...*já jsem tam byl vlastně ten... v pěstounce...*“. Mezi sourozenci nejspíš probíhala rivalita a boj o pozornost pěstounů, neboť ÚV1 se neshodoval se stejným způsobem života pěstounů, ale adoptovaný sourozenec tomu byl blíže nakloněný, nejspíš to bylo i jeho vyšším věkem „...*podle mě to bylo tím, že byl adoptovanej, měli ho dýl a upřímně, mě ten bratr v uvozovkách s tím otcem neměli rádi...*“.

Selhání pěstounské péče pro dítě představovalo ztrátu naděje. ÚV1 řekl: „...*tak tam byla nějaká naděje, tak prostě tady máš naději, že budeš u těch pěstounů. Ne. Žádná naděje není...*“ a následně doplnil „...*je to jako zlomení určité části duše toho dítěte...*“. I na této negativní zkušenosti si jedinec dokázal najít něco, co mu selhání pěstounské péče do života dalo. Cítí, že díky tomu je dnes silnější, neboť získal zkušenosti a dává si pozor na lidi. Má pocit, že se v lidech vyzná. Nehodnotí člověka podle majetku a toho, jak vypadá, ale podle povahy. Je patrné, že tento přístup souvisí s tím, že dítě vychovávali zámožní křesťané, kteří

se i přesto k dítěti chovali nepatřičným a nevhodným způsobem, a to především v kontextu psychického nátlaku a fyzických trestů.

Život v bezpečném prostředí

Dětský domov se na základě rozhovoru jeví jako místo, které je oproti životě v pěstounské rodině o dost bezpečnější. Objevuje se zde přirovnání k normalitě, kdy je pobyt v dětském domově hodnocen jako něco, co je běžné, tedy téměř stejné jako život v rodině. ÚV1 uvedl: „...prostě to běžný, co lidi mají doma, tak to tady je...“. Velká rozdílnost je spatřována v již výše nastíněném počtu lidí, kteří se pohybují ve stejném prostředí. Oproti pěstounské péči je daleko vyšší, ale respondent tuto skutečnost v žádném případě nehodnotí jako negativní. Sděluje, že díky tomu je možné nejen sdílet své negativní zážitky a úzkosti s dalšími vrstevníky, ale existuje zde více osob, na které je možné se v případě nouze obrátit. Vysoké soukromí v pěstounské rodině může být pojímáno jako stav, který způsobuje, že je jedinec prakticky odloučen od pomoci zvenčí, a to především v dětském věku. V dětském domově fungují kontrolní orgány a dítěti je jasně řečené, na koho se může obrátit v případě, že mu bude ubližováno nebo se nebude cítit dobře. Zaměstnanci jsou profesionálové, kteří vědí, jak s dětmi z nevyhovujících podmínek zacházet a jak k nim přistupovat. I přesto, že často dochází k navázání vztahů s pracovníky dětského domova, nejsou vztahy příliš hluboké. Vděk a pokora jsou na místě, ale „...pořád jako ta máma je ten bližší člověk...“.

Zkreslené představy o ústavní péči

Respondent sám od sebe otevřel téma, které se týká známých mýtů o pobytu a životě v dětském domově. Dal najevo své emoce a byl velmi nespokojený, jaký pohled je na dětské domovy kladen „...to jsou mýty, který prostě neexistují a nejsou pravda, minimálně ne tady v tom zařízení, a byl bych rád, kdyby se nešířily takhle...“. Dětský domov poskytuje dětem velkou oporu, a to zejména po materiální stránce. Umožní jim studovat vysněné školy a věnovat se koníčkům, které je naplňují. To je ovšem podmíněno tím, zda dítě o takové možnosti stojí. Osud každého člověka leží v jeho rukách a záleží tak pouze na dítěti, zda to, co mu může dětský domov nabídnout, chce, nebo nechce využít. Respondent by byl rád, aby všechny děti, a to nejen z dětského domova, ale i ty, které mají v životě nějaká trápení, věděly, že všechno se dá zvládnout „...ti lidi, kteří jsou na stejné lodi, nebo ti, kteří teprve na tu loď přijdou, tak maj úplně stejny podmínky nebo i horší a potřebuj vidět, že to jde.“

Jinak skončí špatně, protože oni nevidí tu cestu...“ a k tomu je zapotřebí o podobných tématech mluvit. Každé dítě, a to i dítě z dětského domova, má stejnou šanci, jako člověk pocházející z rodinného prostředí. Pokud ovšem dítě samo nechce, tak se nikam neposune. Dětský domov nabízí dětem možnosti a ochrannou ruku, ale iniciativa musí vycházet z dítěte samotného, jako například u ÚV1: „...já jsem třeba jedno z děcek, který je důkazem toho, že může dělat to, co chce, a ten dětský domov ho v tom podpoří...“.

Nadřazená témata	Podtémata
Místo, které mělo být mým domovem	Pomoc nepřišla, byl jsem ten druhý, nedůvěra, psycholog byl špatný, soukromí, co je to domov, odlišné povahy
Život v bezpečném prostředí	Přirovnání k normalitě, nejsem na to sám, mám možnosti, ochranná vesta, střídání vychovatelů, sdílení s vrstevníky
Zkreslené představy o ústavní péči	Mýty, věnuje se tomu málo pozornost, jak to vidím já, všichni mají stejnou šanci, je to v mých rukou

Tabulka 3 – Seznam témat vzešlých z analýzy rozhovoru ÚV1

4.2 Rozhovor s ÚV2

Pokračování mé budoucnosti

Respondentka byla nucena z pěstounské péče odejít z důvodu úmrtí pěstounské osoby. Čekalo ji rozhodnutí, jestli půjde do příbuzenské pěstounské péče k sestře, nebo do dětského domova. Z kontextu rozhovoru vyplývá, že situace v rodině nebyla příliš příznivá, a tak se pro dětský domov rozhodla z důvodu větší jistoty stabilního zázemí a podpory. Ze začátku měla obavy, jestli se rozhodla správně, ale postupem času si uvědomila „...abych jako to srovnala, tak to bylo to nejlepší, co mě mohlo kdy potkat...“. Dětský domov respondentce nabídl oporu a možnosti, kterých využila, nadále se věnovala studiu a nemusela se vzdávat svých snů ani zájmů.

Náhlá, ale prospěšná změna

Respondentka se v dětském domově ocitla sama a potřebovala čas, aby tuto změnu zpracovala a přizpůsobila se novému prostředí, které mělo být jejím domovem a zmínila: „...což je fakt, že já jsem s tím měla dlouho problémy, naštěstí jsem kolem sebe měla dobrý pedagogy...“. Individuální přístup ze strany zkušených a vzdělaných pedagogů se stal velmi přínosným. Člověk potřebuje čas, aby se s novým prostředím sžil „...když máš prostě dítě, který je, nevím, přišlo z nevyhovujících podmínek, celý život jako nic nedělalo a teď najednou má ten řád a má něco dělat, tak bude proti, to je jasný...“ a v tomto kontextu respondentka porovnála pěstounskou péči následovně: „...tím, že třeba ty rodiče, nemají nějaký pedagogický vzdělání, neví, jak s tím děckem pracovat, tak co potom dál, že? Tak právě proto si myslím, že ono kolikrát je lepší, když třeba okolo toho dítěte jsou fakt jako odborníci. Kteří ač třeba nejsou příbuzní, ale dokážou přesně poradit tak, jak potřebuje i když prostě holt nejsou rodina, ale vědí, že tak to může zafungovat...“. Z rozhovoru dále vyplynulo, že v každém případě je zapotřebí, aby dítě bralo umístění do této formy péče jako benefit a uvědomilo si, že když se bude snažit, může mu být nabídnuto maximum a dosáhne tak svých vytyčených cílů. Ze zkušeností ÚV2 lze shledat, že dětské domovy jsou ideální alternativou pro děti, které nejsou schopny vyrůstat v rodinném prostředí, a to z jakýchkoliv důvodů. Je tak zapotřebí na každou situaci pohlížet individuálně. I když není možné změnit celou osobnost dítěte, je potřeba nezapomínat na to, že v případě dětských domovů se kolem takových dětí pohybují špičkoví a vyškolení pedagogové, kteří jsou schopni do dětí vkládat správné věci pomocí osvědčených metod. I v kolektivní péči je tak možné najít osobu, která se dítěti stane blízkou a v případě potřeby ví, že se na ni může kdykoliv obrátit.

Nadřazená témata	Podtémata
Pokračování mé budoucnosti	Úmrtí pěstounky, volba, nový začátek, musím myslet na sebe, kde mi bude lépe
Náhlá, ale prospěšná změna	Potřebuju čas, individuální přístup, blízká osoba, špičkoví pedagogové, můžu vytěžit maximum

Tabulka 4 – Seznam témat vzešlých z analýzy rozhovoru ÚV2

4.3 Rozhovor s ÚV3

Znovu opuštěné srdce

První problémy se začaly objevovat v době, kdy respondent začal chodit do školy. Na povrch vyplynulo zanedbání ze strany pěstounky, neboť ÚV3 neměl žádné základy potřebné do první třídy. Situace se zhoršila reakcí vrstevníků, kteří se znevýhodněnému dítěti smáli a jak z rozhovoru vyplývá, tím došlo k rozvoji obrovských psychických problémů. Zanedbávání ze strany pěstounky pokračovalo a ÚV3 byl nucen opakovat ročníky, a to již na prvním stupni základní školy. Namísto pomoci a věnování se dítěti, aby zanedbanou přípravu bylo schopno dohnat, řešila pěstounka problémy častým stěhování a změnami škol. Dítě namísto chození do školy trávalo čas s pěstounkou a zaznamenali jsme zmínění se respondenta, že nejspíš si tímto způsobem nahrazovala pocit prázdnoty z důvodu nemožnosti mít vlastní děti. Společně stráveným časem došlo k hlubokému navázání dítěte na pěstounku. Vyplývá to z odpovědi respondenta, který na otázku, co pro něj bylo na odchodu z pěstounské péče nejtěžší, odpověděl „...že prostě mě odtrhli od té pěstounské mamky, protože jsem byl furt jenom s ní...“. Trvalo mu několik let, než byl schopný se se situací vyrovnat.

Nebyl bych tam, kde jsem dnes

Jak již bylo zmíněno, ÚV3 nedocházel do školy a neplnil si základní povinnou školní docházku. I přesto si díky umístění do dětského domova uvědomil, že škola je pro život důležitou průpravou. Je patrné, že zanedbávání školy mu způsobilo problémy i do budoucna „...a teď studuju truhláře v prvním ročníku, takže jsem se aspoň někam dostal...“. V souvislosti s dětským domovem byla zmíněna nejen podpora, ale i pevný řád, který byl pro změnu přístupu ke vzdělávání velmi stěžejním „...protože když bych byl v té pěstounské, tak bych teďka nebyl tam, kde su. Asi bych ani nechodil zase do školy...“.

Jako náročná změna v případě umístění do dětského domova se vyjevilo seznámení s kolektivem a náhlá změna prostředí. Porovnáme-li život u pěstounské rodiny s ústavní péčí, shledáváme, že respondent neměl příliš mnoho přátel a převážně komunikoval pouze s pěstounkou. Navázání vztahu s vrstevníky tak nebylo snadné, stejně jako změna režimu a zvyknutí si na nový a pevný řád. I přesto byla tato změna velmi prospěšná. Díky pobytu v dětském domově respondent uvádí, že si našel nové přátele, zatímco v rodině pěstounské se cítil velmi osamoceně, což umocnilo i špatné klima ve školní třídě.

Dětský domov pro respondenta je velmi důležitým místem a tvrdí, že „...*kdybych z tama neodešel, tak nestuduju to, co studuju, a nedělám to, co dělám...*“. Uvedl, že i na časté střídání vychovatelů si člověk zvykne a v dětském domově se mu líbí natolik, že spolu s vychovatelem chystá hry pro děti, dělá s nimi aktivity a domlouvá společné pobyty, na kterých dětem pomáhá.

Nadřazená témata	Podtémata
Znovu opuštěné srdce	Fixace dítěte, fixace pěstounky, zanedbávání školy, vliv na budoucnost, moje druhá máma, odstříhnutí
Nebyl bych tam, kde jsem dnes	Pevný řád, komunikace, vrstevníci, mám přátele, jsem členem týmu, někam patřím

Tabulka 5 – Seznam témat vzešlých z analýzy rozhovoru ÚV3

4.4 Rozhovor s ÚV4

Pozor, není to máma

Respondentka se na začátku rozhovoru přiznala, že cítila velkou zodpovědnost za své sourozence. To se podepsalo i na vztahu s pěstounskou mámou „...*když mamka jim tam něco řekla jako ta pěstounka, tak jsem byla na ni naštvaná, že proč je jako diriguje...*“. Z kontextu této situace vyplývá, že respondentka nebrala pěstounku jako mámu, která by měla mít právo jejím sourozencům něco vytýkat. Za novou rodinu ovšem byla vděčná. Před okolím ale pravdivost situace držela v tajnosti „...*jakože já jsem to vždycky tajila, já jsem vždycky řekla, že tatka s náma nebydlí, prostě jsem o tom lhala... přijdu si pak strašně zranitelná...*“.

O styk s biologickou rodinou ÚV4 nestojí. V dětství samozřejmě maminku chtěla mít u sebe. Po jedné návštěvě v biologické rodině se jí ovšem vrátily nepříjemné vzpomínky a už k rodině víckrát nechtěla „...*nebylo to dobré, mně to všechno připomnělo a nebylo to dobré...*“. Vzpomíná, že pěstounka ji v této nelehké době velmi podporovala a nebyla na to díky ní sama.

Situace se začala výrazně zhoršovat v době, kdy pěstounce zemřel člen rodiny. Taktéž respondentka zmínila svůj předpoklad, že podobné problémy s pěstounkou nejspíš měla i její

biologická dcera, která od ní v 18 letech odešla. Je nutno uvést, že roli zde jistě sehrál i dospívající věk umístěných dětí.

Došlo i k popisu častých fyzických trestů „...ona třeba moji ségru začala prostě mlátit opaskem. A prostě, mně se to prostě nelíbilo a nebylo to vůbec dobré. Nebylo mi v tom dobře...“. Je patrné, že podobné situace byly pro respondentku velmi psychicky náročné a nemohla udělat nic pro to, aby své sourozence ochránila. Psychický nátlak se objevoval velmi často. Pěstounka při hádkách vyhrožovala, že děti odveze do dětského domova a už se pro ně nevrátí „...když jsme se pohádali, tak říkala, že mě odveze do dětského domova, a já jsem nechtěla, protože jsem si na ni zvykla...“.

Velmi citlivým tématem se vynořilo obviňování ze sebepoškozování. Pěstounka si dle slov respondentky vymýšlela, jak ke zraněním dětí přišly a jezdila s nimi po doktorech. Dokonce došlo i k tomu, že dětem nechala předepsat antidepresiva, i když to údajně nebylo vůbec potřeba a děti to odmítly „...takže mám i v kartě, že jsem se sebepoškozovala, a teď se to se mnou nese celý život, přitom to nebyla pravda, nikdo mi to nevěřil...“.

Chci odejít za každou cenu

V dětství si na život v pěstounské péči nestěžovala, naopak zde byla velmi ráda. Pěstounka se dětem věnovala a jezdila s nimi na výlety. Problémy se začaly objevovat ve věku dospívání. Respondentka měla pocit, že pěstounka chce děti jen pro sebe a zakazuje jim scházení se s přáteli a vrstevníky „...ale chtěla jsem prostě s něma chodit ven, protože oni pak říkali, že já se vlastně vymlouvám, že s nima nechci ven a takto...“.

Odejít pro ni nebylo vůbec snadné. Nechtěla přijít o druhou šanci mít rodinu „...že prostě není něco jakože oukej, akorát jsem prostě neměla svoji vlastní rodinu nikdy, tak já prostě...“. Věděla, že by neměla kam jít a jediným možným řešením by byla ústavní péče. Vzhledem k výše zmíněnému popisu od pěstounky a vyhrožování, že dítě skončí v dětském domově, se u respondentky prohloubil pocit, že dětský domov je něco špatného a měla by se stydět, pokud by v něm skončila. Objevuje se i tvrzení, že pěstounka chtěla děti vlastnit a nestrpěla, když tomu tak nebylo „...ona byla hodně majetnická na nás. Že chtěla, abychom jí furt říkali, jak ji máme strašně rádi, abysme se jí svěřovali...“. Děti možná o takový vztah nestály nebo na něj nebyly připravené, lze hovořit o odlišných představách dítěte a pěstouna. Docházelo k častým stresovým situacím „...mě už třeba vezla jakože autem a několikrát mě

vozila autem, že už půjdu do dětského domova...“ a k manipulaci se svěřeným dítětem „...že prostě fakt nechci, tak zastavila a řekla, že ,budeš se chovat přesně jak chci já‘ ...“.

Na děti byly dle slov ÚV4 kladeny vysoké nároky, kterým nebyly schopné čelit. Pěstounka je na úkor toho ponižovala a všichni sourozenci se neradi vraceli domů ze školy. Společnému času se vyhýbali a zapisovali se do všech dostupných kroužků a mimoškolních aktivit.

Konečně je mi dobře

Při popisu pocitů z odchodu bylo zmíněno „...*mně se strašně ulevilo...*“. Problémy ovšem přetrvávaly u ostatních sourozenců, a to ji velmi trápilo. Pro ÚV4 se jednalo o psychicky náročnou situaci, neboť tím, že v rodině již nežila, neměla možnost, jak by to mohla změnit či dohlédnout, aby se sourozencům nic nestalo, cítila se bezmocně. Řekla: „...*to bylo jako nejtěžší v tomhle, že ti sourozenci tam byli a věděla jsem, jak se trápí...*“, ale na druhou stranu nechtěla své sourozence nijak ovlivňovat tím, že se rozhodla odejít.

V současné době je v pěstounské péči u mámy svého přítele. Uvádí, že má volnost a pěstounčinu důvěru, což pro ni velmi znamená „...*ted' se cítím úplně nejlíp, co jsem kdy v životě jako měla...*“. V rodině si všichni rozumí a mají stejný pohled na věc, případné problémy řeší vzájemnou komunikací, což u první pěstounky nebylo možné. Nerozuměly si.

I když si občas účastnice výzkumu vyčítá, že mohla vydržet déle a třeba by se všechno změnilo k lepšímu, svého rozhodnutí nelituje. Posunula se vpřed, jen ji mrzí, jak to dopadlo. O kontakt s pěstounkou by stála, ale má z toho strach a zatím se na to necítí. Vypadá to, že respondentka je stále se spoustou věcí nevyrovnaná a bojí se, že by si navázáním vztahu s původní pěstounkou uškodila.

Nadřazená témata	Podtémata
Pozor, není to máma	Majetnické sklony, sourozenci na prvním místě, věkem se to změnilo
Chci odejít za každou cenu	Bezmoc, strach, lži, sebepoškozování, obviňování, nedůvěra

Konečně je mi dobře	Touha po domově, normální život, nová rodina, už žádná manipulace, mám volnost, důvěra
---------------------	--

Tabulka 6 – Seznam témat vzešlých z analýzy rozhovoru ÚV4

4.5 Rozhovor s ÚV5

Potřebuji odstup

První problémy se u respondentky začaly objevovat v období dospívání. Důvodem bylo, že v pěstounské rodině žilo mnoho dětí v podobném věku, z čehož lze předpokládat, že tlak byl vyvíjen nejen mezi dětmi, ale i na samotnou pěstounku. ÚV5 se velmi vyhýbá konfliktům, a z toho důvodu odešla z pěstounské rodiny jako poslední ze všech dětí. Kvůli tomu se zde často objevovaly výčitky, kdy pěstounka ÚV5 často vyčítala, že její sourozenci odešli a dávala jí to za vinu. Na základě častých hádek došlo k situaci, kdy dítě chtělo odejít „...jako už aj spíš oboustranné, ale jako řekla jsem to já, že odejdu...“. Respondentka na základě svých zkušeností uvádí, že „...já jako děcko potřebuju dvě strany, matku a otce, když se prostě jedna zkomplikuje, tak můžu jít za tou druhou...“. Z rozhovoru vyplývá, že ÚV5 si velmi drží odstup od vytvoření pevnějšího citového pouta, neboť: „...my jsme si asi nedokázali jakože ukázat jako takovou tu lásku, že ji bereme jako svou mamku a ona ju zase ukazovala až moc...“. Lze předpokládat, že pěstounka měla odlišnou povahu a výchovu v dětství, s čímž se nemohli sourozenci sžít. Shledáváme i odlišná očekávání, která měla od pěstounské péče pěstounka a jaká očekávání svěřené děti. Sama respondentka přiznává, že neuměla emoce projevovat, a odůvodnila si to biologickou rodinou a blokem z dětství, kdy se bála vytvořit si s někým hlubší vztah.

Respondentka uvedla, že cítila potřebu rozlišit od pěstounky rozdíl mezi pěstounskou péčí a adoptí. Sdělila: „...neměl by dát tomu dítěti až takovou tu lásku jako úplně, že seš moje jako vlastní...“ a z rozhovoru vyplývá, že tato situace ji vyděsila a způsobovala celkové problémy s vzájemným soužitím v pěstounské péči. Cítila potřebu mít možnost svého odstupu „...když se vám v životě objeví najednou další člověk, který najednou vám dává úplně všechno, tak je to takové jako hrozně velký skok...“.

Odchod z pěstounské péče si dlouho promýšlela. Bála se, že udělá chybu. Své rozhodnutí si následně půl roku vyčítala. I přesto, že došlo k předčasnému ukončení pěstounské péče,

respondentka uvádí, že stále pěstounku považuje za svoji mámu a označuje ji tak, protože o kontakt s biologickou rodinou zájem nemá. Společný kontakt jí nevádí, ale o společné soužití zájem nemá.

V dětském domově mi to pasuje

Respondentka uvádí, že v dětském domově se cítí více klidná. Nemusí řešit podobné věci jako s pěstounkou a snažit se s někým na každodenní úrovni komunikovat a udržovat vzájemný vztah. Má méně povinností, neboť po odchodu sourozenců musela zastávat jejich domácí práce a uvedla, že na ni byl vyvíjen velký tlak a nestíhala práce skloubit se školou a osobním životem. I přesto dětský domov považuje spíše za své zázemí, nikoliv jako svůj domov „...ne že bych tady jako řekla jdu domů, to určitě ne...“. Dětský domov naopak přirovnala k internátní škole. Po odchodu z pěstounské péče došlo i ke zlepšení vztahů se sourozenci, což může být podmíněno mnoha faktory a nebylo to blíže specifikováno „...protože my, jak jsme bývali furt spolu a byli jsme v jednom baráku...“. Problémy se objevovaly také u pocitů, které pěstounka sourozencům dávala „...starší sěgře dovolovala určitě víc věcí jak mně... bráchu si myslím, že třeba z nás měla nejradši skrz to, že třeba byl kluk...“ a které přetrvávají dodnes, neboť pěstounka o setkání s nejstarší dcerou nestojí, zatímco s bratrem funguje na bázi dennodenního kontaktu.

Nadřazená témata	Podtémata
Potřebuji odstup	Bylo nás moc, období hádek, vysoké nároky, chybějící mužský vzor, nátlak, neopětované citové pouto, základ do života
V dětském domově mi to pasuje	Samostatnost, podpora, mám svůj odstup, čas pro sebe, vývoj

Tabulka 7 – Seznam témat vzešlých z analýzy rozhovoru ÚV5

4.6 Rozhovor s ÚV6

Každý z nás se chtěl vrátit do dětského domova

Původně byla respondentka se sourozenci umístěna do dětského domova. Popisuje, že se tam chtěla včetně svých sourozenců z pěstounské péče vrátit. Cítila se zde příjemně a uvedla „...bylo to takový jako těch pracovníků tam bylo jako docela dost, co si pamatuju, ale každý měl tu svoji, že fakt jakoby... že tam šel jakoby cítit i ten mateřskej pud od těch ženskejch, žes to fakt cítila, že o tebe se někdo staral nebo tam je nějakej ten zájem...“.

V pěstounské péči se příliš dobře necítila „...cítila jsem se rozhodně líp jakoby v tom dětským domově...“. V dětském domově mohla své zážitky sdílet s ostatními dětmi a panovala zde atmosféra vzájemné pomoci. Potom přišla situace, že měli být umístěni do pěstounské péče „...my jak jsme byli malí, tak jsme ani nevěděli jako o co se jedná, kam jdeme, proč jdeme tam, prostě jsme jenom šli, protože jsme museli...“ a dodala „...my jsme o ničem nevěděli, my jsme ani nevěděli, proč tam jdem a kam jdem, jdem tam za trest, nebo za odměnu...“.

My a pěstounka

Po příchodu do pěstounské péče se dětem pěstounka snažila věnovat, ale i přesto se cítily osamocené „...jsme najednou byli jakoby sami a aj jsme se tak jako cítili sami. I když jsme měli tu pěstounskou mamku, tak jako nejhorší bylo ty začátky, protože to byl pro nás úplně cizí člověk...“. Neprobíhalo zde žádné seznamování a dětem trvalo rok, než si na novou pečující osobu zvykly „...přijdeme k cizí ženský a ona se snaží, aby byla jako naše máma, když my vím, že naše máma to není...“. V tomto případě shledáváme náznaky, že dětem nebylo dostatečně vysvětleno jejich umístění do pěstounské péče a bály se tak, že jim má pěstounka nahradit biologickou mámu. Problém se objevil i se začleněním starších sourozenců „...brácha, ten už se nezačlenil vůbec, protože to už pro něj bylo jako těžký, jak byl zvyklej na ten dětskej domov...“.

V pěstounské péči ÚV6 cítila, že má větší zázemí a více možností do budoucna. Mladší sourozenci si nakonec zvykli a novému prostředí se přizpůsobili, ale ti starší si zvyknout nedokázali. Starší děti tak chtěly odejít a na pěstounku byl vyvíjen tlak „...tak toho na ní bylo jako hodně, jako moc, takže postupem času se to dost zhoršovalo...“. Starší bratr měl s pěstounkou odlišnou povahu, nerozuměli si a docházelo k častým neshodám.

Respondentka uvedla, že i když si s pěstounkou rozuměla, vyloženě ji nebrala jako svoji mámu. Ze zkušeností respondentky shledáváme, že jim nebyl umožněn kontakt s biologickou mámou. Postupem času si na ni děti začaly vyptávat a pěstounka jim odmítala dávat odpovědi „...že ona viděla složku naší matky a že je obrovská a že ji neznáme a tohle...“.

Učitel jako opora

V pěstounské péči se ÚV6 cítila jako na trní. Zásadní problém, jak již bylo zmíněno, byl v pocitu, že jim má pěstounka nahradit mámu „...jsme se nemohli přes to dostat, že bysme měli někoho jiného než naši matku...“. Pěstounka po dětech hodně křičela a ponižovala je, děti z ní měly strach, často jim fyzicky ubližovala, a to i před sebou samými „...nastavovala tím asi nějak řád, takhle tvrdou výchovou...“.

Účastnice výzkumu našla oporu v učiteli, kterému se s trápením svěřila. Učitel vzal situaci do vlastních rukou a okamžitě začal jednat. Biologická matka si zažádala o vrácení dětí do své péče a děti se ocitly před soudem, aby sdělily, zda opravdu chtějí k biologické mámě do péče „...nedoporučila bych to jako ostatním, pokud ti není víc jak čtrnáct nebo patnáct let, protože jelikož jak my jsme byli malí, tak tam byla soudkyně, která na nás dost naléhala jakoby psychologicky, když to tak řeknu... že u té naší pěstounky budeme mít všechno, budeme mít školu, budeme řádně vychovaní, budeme mít řádnou školu, budeme vystudovaní, budeme mít svoje kamarády, budeme mít jako na to finance, kdežto s mámou...“.

Je zajímavé, že mladší bratr respondentky považuje pěstounku za svou skutečnou mámu. Jako dítě byl z rodiny odebrán ve velmi nízkém věku, a tak si k biologické mámě nevybudoval žádný vztah, neboť si ji nepamatoval. První vztah k pečující osobě získal až v pěstounské rodině, a tak pro něj pěstounka představuje jeho pravou mámu i v současné době. I respondentka se s ní schází „...jsem si řekla jako zas jí nechci jen tak odkopnout, když půlku života jsme s ní strávili...“. Při odchodu jí ale nechyběla, naopak zmínila, že jí chyběli učitelé a kamarádi. Když odešla, uvedla: „...my jsme se cítili tak volně najednou...“.

Nadřazená témata	Podtémata
Každý z nás se chtěl vrátit do dětského domova	Život v dětském domově, mateřský pud, vrstevníci, děti se stejnými zážitky, vzájemná opora, neporozumění principu pěstounské péče
My a pěstounka	Osamělost, byla pro nás cizí, nechceme mámu nahradit, starší dítě si nezvykne
Učitel jako opora	Opora v učiteli, bezpečné místo, fyzické ubližování, ponižování, psychický nátlak, stesk, lítost, soud, životní rozhodnutí

Tabulka 8 – Seznam témat vzešlých z analýzy rozhovoru ÚV6

4.7 Rozhovor s ÚV7

Vypadalo to slibně

V pěstounské rodině se ze začátku neobjevovaly žádné problémy. Respondentka si dokonce velmi oblíbila přítele své pěstounky, ke kterému si udělala hluboký vztah. Pak náhle zemřel, a to pro ni představovalo velmi složitou situaci. Pěstounka si dle slov respondentky velmi brzy našla nového přítele, s čímž se ÚV7 nemohla vyrovnat „...a už jsem i já začla dělat jako problémy, to nebylo jenom ze strany pěstounky, ona se snažila, ale...“. ÚV7 si dle svých slov uvědomuje, že chyby nebyly pouze na straně pěstounky, ale zmiňuje, že v dětském věku to tak neviděla. Od dětství byla velmi žárlivá, v pěstounské péči dokonce žárlila na svou mladší sestru a měla pocit, že ji pěstounka upřednostňuje. Lze předpokládat, že respondentka velmi toužila po citovém vztahu s dospělou osobou, který ovšem vždy skončil nešťastně.

Pohled na pěstounku se změnil při hádce „...začla řvát, že jsme vlastně jenom její práce...“. To respondentku zranilo, protože „...jsme si k ní udělali vztah, jako matce, brali jsme ji tak... a ona na nás pak řve, že jsme jenom její práce a nic víc...“. Tím se začal vztah mezi nimi dost zhoršovat. Potom už respondentka nestála o to, aby spolu vztah dál budovaly a snažily se jej zachránit. Předpokládáme, že se jedná i o formu ochrany, kdy se ÚV7 bála dalšího zklamání.

Další nový přítel

Pěstounka si později našla jiného přítele, který dětem narušoval soukromí, a jak již bylo zmíněno, sama respondentka o důvěrnější vztah již nestála „...začal nám vyhazovat šuplíky, dívat se, co kde máme, to mi fakt bylo jako hodně nepříjemné, že už jsem nemohla mít, neměla jsem žádný to soukromí...“. ÚV7 navíc dodala: „...on nám lezl i do historie...“. Situace nebyla blíže specifikována, a tak není jasné, proč k tomu docházelo.

Respondentka uvádí, že potřebovala utéct „...jsem tak nějak i tím chováním hledala strašný únik z toho všeho...“ a z toho důvodu se rozhodla, že vyzkouší návykové látky. Nakonec se na nich stala závislá, potřebovala svoji dávku každý den a byla agresivní, čímž se vztah s pěstounkou ještě zhoršil „...pokaždý, co jsme se viděly, tak jsme se jenom hádaly... nebyla ani chvilka, kdy my bysme se bavily normálně...“. Pěstounka si později našla jiného přítele, se kterým měla respondentka časté potyčky a jednou došlo i k tomu, že ji fyzicky napadl. Pěstounka celou situaci viděla a před policií ji zapřela, čímž si ji respondentka znechutila. Nakonec vlivem návykových látek zkolabovala a byla umístěna do léčebny a následně do diagnostického ústavu.

Zůstaly jsme na to dvě

Oporou se respondentce stal přítel, se kterým trávila mnoho volného času. Pak ale došlo k dalšímu zlomovému okamžiku v životě respondentky, neboť její přítel spáchal ve velmi mladém věku sebevraždu. Kvůli všem těmto událostem ztratila ÚV7 už chuť žít a několikrát se pokusila vzít si vlastní život. Po několika neúspěšných pokusech se rozhodla, že se musí změnit a být oporou pro maminku svého zesnulého přítele. Nakonec se k ní respondentka i přestěhovala „...což mi strašně pomohla ta jeho máma, protože jsem tu musela být pro ni...“.

S bývalou pěstounkou je v kontaktu a uvádí: „...ale tenkrát mi nesesla ani povahově. Vůbec...“. Shledáváme, že s pěstounkou si tak nerozuměla a měla odlišné názory. Po odchodu jí pěstounka nechyběla, naopak se cítila volně. Soužití s pěstounkou pro ni znamenalo místo, kde se může vyspat a najíst, z čehož usuzujeme, že se zde jako doma necítila.

Nadřazená témata	Podtémata
Vypadalo to slibně	Růžové brýle, smrt blízkého člověka, chtěla ho nahradit, už to nešlo napravit, touha po rodině, strach z dalšího zklamání
Další nový přítel	Narušení soukromí, strach z citového pouta, návykové látky jako únik, neshody, nepříjemná atmosféra, kolaps, zdravotní problémy
Zůstaly jsme na to dvě	Přišla jsem o něj, už nikoho nemám, ztráta smyslu života, opora pro novou mámu, domov

Tabulka 9 – Seznam témat vzešlých z analýzy rozhovoru ÚV7

4.8 Rozhovor s ÚV8

Z jedné pěstounské péče do druhé

Jako dítě vyrůstala respondentka v dětském domově. Spolu se sourozenci jí bylo nabídnuto, že mohou odejít do pěstounské péče. Jak ovšem vyplývá z kontextu, nebyla jim tato situace dostatečně vysvětlena a pěstounská péče selhala. ÚV8 uvedla: „...*my jsme byli v první péči, která neproběhla... nejlépe. A byli jsme fyzicky aj psychicky týraní...*“ a tak byli umístěni do druhé pěstounské rodiny. Zde se setkáváme s nevyjasněnou motivací u pěstounky, která vnitřně nebyla schopna přijmout romské děti, ale přesto si je do péče vzala. V rodině se často objevovaly konflikty spojené s etnickou odlišností „...*nechtěla romské děti... ona nás tak považovala... ale měla s tím velkej problém, se kterým se vnitřně prala a prostě to došlo k takovému...*“.

Pro ÚV8 bylo těžké o tématu mluvit „...*vždycky, když se to téma otevře, tak já nedokážu o tom prostě moc mluvit...*“, stále s touto nelehkou situací není úplně vyrovnaná a sama si to uvědomuje. Respondentka se rozpovídala o tom, že nerozumí tomu, jak se něco takového, co si zažila, mohlo stát. Tvrdí, že člověka nejde jen tak odhadnout. K tomu je zapotřebí společně strávený čas. I přesto, že se dětem v první fázi přijetí do pěstounské rodiny ulevilo, že mají někoho, koho můžou brát jako svoji mámu „...*jako to dítě si nechce stěžovat nebo jako je vděčný za to, že se dostalo jako ven, že bude mít možná rodinu a teď najednou se*

stane tohle...“, docházelo k čím dál častějším konfliktům a fyzickému ubližování „...*že jsme vlastně pochopili, že to pro nás máma není, i když jsme si to strašně přáli a...“*.

Nežije se nám tady dobře

Respondentka uvedla, že všechno se začalo rapidně měnit k horšimu po půl ročním soužití ve společné domácnosti. Pěstounka děti nutila zůstat doma, zakazovala jim scházení se s přáteli a především měly děti výslovně zakázané, aby mluvily o tom, co se děje doma.

Nevyrovnaní se pěstounky s tmavší pletí dětí byl jedním z hlavních důvodů, proč docházelo k častým hádkám a problémům „...*nejdřív dětský domov, pak jdeme do pěstounství a pak si z nich ta náhradní maminka dělá srandu, že jsou jako biologický rodiče, že jsou třeba tmavší...“*. Docházelo i k ponižování biologických rodičů „...*na stole byly napsány ošklivé vzkazy, co se týče prostě našich rodičů, psala na stůl třeba, že já nevím... jsem černá máma a tak jo...“*. Pěstounka dětem velmi nevhodným způsobem o biologických rodičích vyprávěla, dokonce narušila jejich soukromí a přečetla si dopisy, které si s nimi v dobách, kdy byli umístěné v dětském domově, psali. I tento okamžik se stal zlomovým, neboť na základě toho se situace začala dále zhoršovat.

Je zajímavé, že s ostatními členy rodiny vycházely děti bez problému „...*ti se k nám chovali jako fakt sourozenci... ti nás i kolikrát bránili před tou mamkou...“*. Situace se výrazně zhoršila v době, kdy pěstounce zemřela maminka, čímž u ní došlo k velkému spouštěcí stresu. Začala hodně užívat alkoholické nápoje. Vlivem všech zmíněných skutečností tak začala dětem čím dál víc vyčítat jejich barvu pleti a nedokázala se s ní smířit.

Děti se cítily velmi nepříjemně. Pokoušely se zkontaktovat dětský domov a psaly, že jim v pěstounské péči není dobře. Dětský domov s nimi ovšem kontakt ukončil, a to z blíže nevysvětlených důvodů „...*prostě nebylo to jednoduchý, že jsme nevěděli, na jednu stranu kam se obrátit, že se nám něco děje...“*.

Jsme na to sami

Děti chodily domů se strachem. Za každou špatnou známku byly bité. Těšily se, když jejich pěstounská máma někam odjela a hlídal je někdo jiný „...*to je taky hrozně smutný, že většinou děti pláčou, když jim odjede máma, ale my jsme měli z toho jakoby radost...“*. Na

základě těchto výpovědí pozorujeme, že pro děti byl společně strávený čas s pěstounkou velmi náročný a nepříjemný.

Děti nevěděly, komu se svěřit. Neměly nikoho, komu by věřily, a když pěstounce řekly, že už zachází příliš daleko, došlo k dalšímu fyzickému ublížení. Oporu našly v blízké tetě, které se s problémy svěřovaly. I přesto, že se jim teta snažila jakkoliv pomáhat, se situací nic udělat nemohla. Došlo i ke zmínce, že děti docházely k psychologovi, ovšem sezení s ním nebylo považováno za bezpečné „...jenže to sezení bylo kolikrát právě před tou pěstounkou...“.

Spouštěčem, kdy se respondentka rozhodla situaci oznámit, bylo ublížení jejímu bratrovi, který následkem toho zůstal v bezvědomí „...po hodině říkala, že se omlouvá, že nechtěla ublížit, ale když jsem jí pak řekla, že je to skoro pořád, že nám furt ubližuje, tak vlastně zase bylo zle...“. ÚV8 uvedla, že v pěstounské rodině se necítila bezpečně a na úkor toho si dnes velmi dává pozor na lidi, je velmi uzavřená a do společnosti nechodí příliš často.

Případ byl dokonce sledován médií. K soudu pěstounka nepřišla. Dětem i přesto vzkázala svou omluvu „...bylo nám řečeno, že se nám omlouvá, že to takhle myšlený nebylo, že nám nikdy v životě nechtěla ublížit...“. Soudem bylo pěstounce zakázáno, aby s dětmi kdy pracovala. O několik let později po ukončení pěstounské péče spáchala pěstounka sebevraždu. ÚV8 to vysvětluje následovně: „...já si myslím, že měla špatný svědomí z toho, co jako dělala jakoby nám, že to neunesla...“.

Nadřazená témata	Podtémata
Z jedné pěstounské péče do druhé	Fyzické a psychické týrání, motivace pěstounství, etnická odlišnost, touha mít mámu, život ve strachu
Nežije se nám tady dobře	Nenávist k rasovým menšinám, nevyrovnání se s odlišností, ubližování, strach o sourozence, hledání bezpečného místa
Jsme na to sami	Teta jako nová forma opory, prostředí u psychologa, soud, sebevražda, média

Tabulka 10 – Seznam témat vzešlých z analýzy rozhovoru ÚV8

4.9 Rozhovor s ÚV9

Změna sem, změna tam

Respondent byl z biologické rodiny umístěn do pěstounské péče, ze které byl po roce přemístěn do ústavního zařízení z důvodu týrání a zanedbávání. Potom se spolu se sourozenci dostal do druhé pěstounské rodiny, čemuž předcházela dvě setkání s budoucí pěstounkou „...ona prostě udělala svůj kurz a dostala na výběr děti, který si může vzít...“. Pěstounka trávila s dětmi mnoho volného času. Ze začátku se neobjevovaly žádné problémy „...jo, jako ze začátku prostě to pro nás byl takovej ten aspoň trochu návrat do normálního života...“. Všechno se změnilo nástupem dětí do školy. Je zapotřebí vzít v úvahu, že děti přišly z nepodnětného prostředí a vyžadovaly velkou péči, aby se naučily číst a psát, což nebylo v silách pěstounky všem dětem zajistit „...jedný ženský dát čtyři divoký děcka, tak to dopadá přesně tak prostě...“. Děti tak prázdniny trávily opisováním knížek, což pěstounka zvolila jako metodu kompenzace. Důsledkem nevhodně zvolené metody bylo, že respondent se nechtěl učit a škole odmítal věnovat jakýkoliv volný čas.

Dětí bylo v pěstounské rodině několik a každé z nich mělo své problémy. Jak z rozhovoru vyplývá, nebyla pěstounka na tuto situaci proškolená a nevěděla, jak s takovými dětmi komunikovat a jak k nim přistupovat. Na všechny zúčastněné působil velký tlak. Pěstounka tak děti bila a dávala jim různé fyzické tresty „...když jsem dostal pětku, tak jsem dostal pětistovku nebo dvě stovky dřepů...“, čímž došlo k dalšímu prohloubení nenávisti ke vzdělávacímu systému. V krizových situacích dokonce podporovala zlou náladu mezi sourozenci „...normálně vařečkou nás řezala tak dlouho, dokud se někdo nepřiznal, kolikrát se někdo přiznal falešně a pak ještě řekla, tak mu to ještě vraťte, ne...“.

ÚV9 byl jediným z dětí, které trochu umělo mluvit, a tak se stal prostředníkem mezi jeho sourozenci a pěstounkou. V tomto případě shledáváme, že nebylo možné věnovat potřebný čas všem dětem zvlášť, a veškeré činnosti se odehrávaly za účasti všech, chyběla zde jistá forma soukromí, a to i mezi sourozenci. Pěstounka situaci přestala zvládat a začala unikat do virtuálního světa „...matka začala hrávat na počítači... ta u toho sedí do dneška...“ a pod vlivem stresu začala velmi přibírat, kvůli čemuž má v současné době velké zdravotní problémy.

Respondent přiznává, že chyby byly i na jeho straně, protože neměl určené hranice a vyrůstal ve zcela jiném prostředí „...jednu výchovu máš, že se snažíš přežít, a druhou výchovu máš, že ti potřebuje dát mantinely, tak samozřejmě ty mantinely nechceš...“.

Po pěti letech už v pěstounské rodině nevydržel. Problémy se objevovaly ve vzájemné komunikaci, respondent sám sebe popisuje, že se k pěstounce choval drze. Aby mohl odejít, začal dělat problémy.

Život v dětském domově

Druhá kategorie se orientuje na život respondenta v dětském domově. Respondent uvádí, že se hodně uzavřel do sebe a ocenil, že v dětském domově nebyl nucen do žádného pravidelného a intenzivního kontaktu. Pokud cítil, že chce trávit čas s vychovatelkami či jinými dětmi, mohl tak učinit. ÚV9 uvedl, že se v dětském domově cítil daleko lépe než v jakémkoliv předchozím zařízení či péči.

Po odchodu z pěstounské péče se znovu dal do kontaktu s pěstounkou, u které stále vyrůstají jeho dva sourozenci. I přesto má pocit, že se nic nezměnilo „...já prostě na jednu stranu mám strach, že z nich taky nic nebude...“. Respondent uvedl, že pěstounku chápe „...ale až po těch letech si vlastně uvědomíš, že vlastně taky to neměla úplně jednoduchý...“ a nejspíš proto došlo k tomu, že respondent měl zájem o znovuoobnovení vztahu. Vrátit by se k ní do péče nechtěl, ale má obavy o své dva sourozence „...vlastně bych s ní ani nesouhlasil, že to je vlastně furt to samý, co bylo v těch třinácti letech...“. S pěstounkou mají odlišné názory a v mnoha ohledech se nemohou dohodnout. ÚV9 řekl: „...ted' už se s něma fakt jenom stýkám, ale i to stýkání mi prostě dává zabrat...“. Na otázku, kde se cítil nejvíc jako doma, odpověděl, že v dětském domově „...byl jsem rád, že začínám znovu. Bylo to osvobozující...“.

Nadřazená témata	Podtémata
Změna sem, změna tam	Pěstounská rodina, ústavní zařízení, nepodnětné prostředí, nezvládnutí kladených nároků, neprofesionální pěstounství, nevhodná spolupráce s dětmi, fyzické tresty, strach, touha odejít
Život v dětském domově	Čas jen pro sebe, stranění se lidem, strach o sourozence, stesk, osvobození

Tabulka 11 – Seznam témat vzešlých z analýzy rozhovoru ÚV9

4.10 Rozhovor s ÚV10

Vliv vrstevnické skupiny

Účastník výzkumu se rozpovídal o seznámení s pěstounskou rodinou. Popisuje, že se jednalo o známé jeho starší sestry, kteří se po jednom společném výletu rozhodli pro umístění respondenta do jejich péče. ÚV10 uvedl: „...*po jednom výletě jsme si jako řekli, že bysme šli k nim...*“. Jednalo se o situaci, kdy na základě pouhých pár setkání nelze předpokládat, že všechno bude bezproblémové a funkční. I když se ze začátku zdálo, že rozhodnutí bylo správné a případné problémy se řešily kompromisy, největší zlom se objevil v období pubescence svěřeného dítěte. Dítě toužilo po nových zkušenostech. Pod vlivem vrstevnických skupin se stále více vzdalovalo od standardu pěstounské rodiny. Čas s přáteli byl cennější než čas strávený s pěstounskou rodinou. Respondent se začal rodině vyhýbat, a to především z důvodu, že porušil stanovené podmínky v domácnosti a začal užívat návykové látky. Tím došlo i k podpoření nežádoucího chování u dítěte a zanedbávání povinností i školní docházky. Postupně se mezi oběma stranami začala ztrácet důvěra a respekt. Respondent odmítal sdílet informace o svých aktivitách a nesouhlasil s názory pěstounů na výchovu. Toužil po větší volnosti.

Druhá šance už není

Z rozhovoru vyplývá, že pěstounská rodina se vlivu vrstevnických skupin velmi obávala a v dítěti neměla důvěru. Účastník výzkumu si uvědomuje, že se situace zhoršila vlivem stráveného času s vrstevnickou skupinou „...*jim se nelíbilo, že se jako držím party a toto a já jsem to právě viděl nějak jinak...*“. To byl problém, proč se vztah s pěstouny začal zhoršovat „*já jsem začal tam potom kouřit marihuanu... a já si potom za jejich žádama vzal s kamarádama jakoby tvrdší drogu...*“. Kompromisy přestaly fungovat. Z rozhovoru vyplynulo, že pěstouni na porušení dohody přišli tím, že si přečetli jeho chat s přáteli, což působí dojmem, že mezi nimi nebyla dostatečná důvěra. Mladší sestra mohla chodit sama na zábavy, ale respondent nesměl, pouze pod dozorem pěstounů. Nakonec se pěstouni rozhodli, že pěstounskou péči chtějí ukončit.

Ze začátku se respondent snažil se situací vyrovnat a racionalizoval si ji, že je to tak v pořádku. Velmi brzy si ovšem začal uvědomovat, že udělal chybu „...*já jsem udělal nějaké chyby a už to nešlo no...*“. Situaci již nešlo změnit. ÚV10 přesto pochopil, proč se pěstouni rozhodli pěstounskou péči ukončit. Věděl, že situaci již nezmění. Pochopil, proč se tak

pěstouni rozhodli. O společný kontakt ovšem stál a snažil se o jeho navázání. Pěstouni zájem o kontakt neprojevali a drželi si odstup. Z pěstounské péče byl respondent umístěn do diagnostického ústavu. Z něj několikrát utekl a zmínil: „...oni věděli, že jsem z tama pryč, že jsem jako někde, kousek od nich a že mě jako ani nezkusili nějak kontaktovat...“. I přes několikáté kontaktování se mu to nepodařilo, a tak to vzdal „...třeba když si napíšem, tak jako žádná odpověď, žádné zobrazení nebo tak...“.

Objevuje se zde odlišná povaha pěstouna a dítěte „...Ona je taková, že to je porušování zákona, toto a to, taková že... Aj taková jakoby opatrná...“ Lepší vztah měl s pěstounem, neboť mu dovolil víc věcí a častěji zavíral oči nad tím, co respondent neudělal správně. Zaznamenáváme zde i fixaci na mužské pohlaví „...tak já jsem jako v dětství jakože tatku neměl, protože byl ve výkonu trestu...““. V mužském pohlaví hledal větší oporu, více mu i sedl, pěstounka měla odlišnou povahu i názory, často se hádali. Fixace na mužské pohlaví se zobrazuje i ve vyprávění o vztazích ve vrstevnické skupině „...měl jsem tam jako kamaráda, něco jako bráchu...“.

Z diagnostického ústavu byl umístěn do dětského domova a respondent uvádí, že se zde cítí velmi dobře. S vychovateli mohl mluvit otevřeně, své zkušenosti mohl sdílet s vrstevníky, kteří se setkali s podobnými situacemi, což pro něj bylo obohacující. V dětském domově se cítil volnější. I zde si našel místo ve vrstevnické skupině, s kterou začal trávit čas.

Nadřazená témata	Podtémata
Vliv vrstevnické skupiny	Náhlé rozhodnutí mělo své důsledky, kompromisy, přátelé jsou mi bližší, omezování kontaktu, zanedbávání školní docházky, uzavírání se do sebe, nedůvěra, můžou za to návykové látky
Druhá šance už není	Nedůvěra v dítě, narušení soukromí, stesk, pochopení, snaha navázat kontakt, smíření se s nezájmem, touha po mužském vzoru

Tabulka 12 – Seznam témat vzešlých z analýzy rozhovoru ÚV10

5 DISKUZE

V následující kapitole se věnujeme souhrnu výsledků, a to především v kontextu odpovědi na stanovené výzkumné otázky. Zabýváme se hledáním souvislostí a vzájemných vztahů mezi vzniklými tématy. Diskutujeme limity výzkumu a možné vysvětlení nekonzistentních výsledků. Uvádíme doporučení vycházející z přímých výpovědí účastníků výzkumu, které jsou považovány za klíčové faktory vedoucí ke snížení neúspěšně realizované a předčasně ukončené pěstounské péče. Na konci kapitoly prezentujeme souhrnné výsledky získané z analýzy výpovědí účastníků výzkumu ve formě tabulky.

Pěstounská péče je jednou z možností, kam lze dítě umístit v rámci náhradní rodinné výchovy (Zezulová, 2012, s. 15–16). Literatura uvádí, že se jedná o přijatelnější způsob oproti umístění do péče ústavní (Kolektiv autorů, 2018, s. 30; García-Martín et al., 2015, s. 123), což je v České republice podpořeno i zákonem (§ 958 zákon č. 89/2012 Sb.). Nemůže-li proces pěstounské péče z různých důvodů pokračovat, je zapotřebí danou situaci přezkoumat. Příčiny mohou být multifaktoriální (Sapáková, 2015, kap. 6, s. 17) a na selhání pěstounské péče tak lze nahlížet z perspektivy pěstouna, dítěte a osob zprostředkovávajících náhradní rodinnou péči (Klimeš, 2013).

Specifikace problémů vedoucích k selhání pěstounské péče nejsou jednoznačné a mohou se navzájem prolínat. Kovalčíková (2010, s. 17–21) mezi rizikové faktory vedoucí k předčasnému ukončení pěstounské péče řadí mimo jiné **vyšší věk na straně náhradních rodičů** a s tím související **mezigenerační rozpory mezi pěstouny a dětmi**. Z realizovaného výzkumu vyplynulo, že vyšší věk pěstounů byl skutečně ztěžujícím faktorem pro společné soužití. V kombinaci s více umístěnými dětmi a jejich obdobím dospívání, které se často odehrávalo ve stejný čas, se jednalo o zásadní problém. Je důležité vzít v úvahu, že do pěstounské péče jsou velmi často umísťovány děti z nepodnětného prostředí (Štiková, Šenková a Belicová, 2020, s. 37), které k rozvoji své osobnosti i školních dovedností potřebují vedení a pomoc pečující osoby. Na pěstouny je tak vyvíjen tlak a jsou nuceni vypořádat se s potřebami a vývojem více dětí současně, kdy každé z nich vyžaduje individuální přístup, který není možné ve velkém počtu a náročnosti této situace zajistit na dostatečné úrovni. Významným faktorem je i **odlišná povaha pěstouna a dítěte** (Kovalčíková, 2010, s. 17–18), kterou na základě častého zdůrazňování respondenty považujeme za zcela zásadní. Pokud je dítě introvertní a pěstoun extrovertní, může být náročné nalézt společnou rovnováhu ve stylu komunikace. Různé preference, zájmy či temperament mohou vést ke konfliktům, nepochopení a nedostatečnému porozumění.

Následkem je narušený vztah, nedostatečná vzájemná důvěra a omezená schopnost vybudování pevného pouta, jak vyplynulo i z realizovaného výzkumu. Respondenti měli odlišné představy o komunikačním stylu a uváděli, že by jim pomohlo žít ve společné domácnosti pěstounského páru, kdyby měli v případě sporů oporu vždy alespoň v jednom z náhradních rodičů. S disharmonií vztahu náhradních rodičů se svěřenými dětmi se tak setkáváme nejen z výše zmíněných důvodů, ale svou roli v tomto případě zastává i **nezvládnutí kontaktů svěřeného dítěte s jeho biologickou rodinou** (Zezulová, 2012, s. 118). Pěstouni jsou ze zákona povinni tento vzájemný vztah nejen udržovat, ale i prohlubovat. Neplní-li tuto povinnost, dochází k vážnému porušení principů pěstounské péče (Kolektiv autorů, 2018, s. 21). Dotazovaným respondentům kontakt s biologickou rodinou umožněn nebyl. Byly zmíněny i situace, kdy docházelo k ponižování a zesměšňování biologických rodičů dítěte ze strany pěstouna. Nemůžeme předpokládat, že vědomým cílem bylo ve všech případech dítěti ublížit, neboť jak uvádí Kolektiv autorů (2018, s. 59–60), někteří pěstouni se nemohou smířit s odebráním dítěte z jejich péče a styku s biologickou rodinou dítěte se obávají i z důvodu, že u těchto osob se často objevují patologické poruchy chování. Pěstouni tak nechtějí, aby se v takových případech svěřené děti setkávaly se svými rodiči a dítě se snaží tímto způsobem chránit, což ovšem v případě účastníků výzkumu způsobilo nezáměr o hlubší navázání vztahu s pěstouny a touhu po návratu do dětského domova. Shledáváme, že v ústavní péči jim byl kontakt bezproblémově umožněn alespoň prostřednictvím společně psaných dopisů. Stranění dítěte jeho vlastní rodině považujeme za velmi rizikové, neboť dítě v takovém případě bojuje proti společnému soužití s pěstounem a může vykazovat problémové chování s úmyslem dostat se do ústavního prostředí, kde mu tento kontakt bude umožněn.

V rozhovorech se dále ukázala témata jako závislost náhradních rodičů na alkoholu či partnerské krize, která se stala prohlubujícím faktorem neporozumění si dítěte a pěstouna a častých neshod. Objevují se zde časté výčitky ze strany pěstounů k dětem, kdy jsou svěřené děti označovány jako Hojně diskutovanými oblastmi, jak uvádí i Kovalčíková (2010, s. 18–21), se staly **nejasná motivace k pěstounství, nevhodné výchovné metody, neadekvátní nároky kladené na dítě** a v nejzávažnějších případech i **týrání, zanedbávání a násilí v náhradní rodině**. Ze zkušeností účastníku výzkumu shledáváme za důležité poskytnout těmto dětem specifické výchovné metody, které budou odpovídat jejich věku i možnostem. Nelze předpokládat, že dítě z nepodnětného prostředí bude schopno nosit ze školy ty nejlepší známky a přizpůsobí se novému životnímu stylu tak rychle, jak to mohou očekávat dospělí

jedinci. V rámci adaptace tak děti potřebují čas, pochopení a vstřícné jednání. V nefunkční rodině či ústavní péči strávily poměrně dlouhý čas, který je zcela jistě bude nějaký čas ovlivňovat. U dětí, které nemohly ve své rodině vyrůstat, se objevují problémy jako neschopnost zvládnout kladené nároky školou či pěstouny, sociální nejistota, alterace vyšších citů, emoční labilita, fixaci na dospělou osobu a obavy ze zklamání a ztracení další blízké osoby (Grohová a kol., 2011, s. 9–14). I tyto projevy vnímáme z realizovaných rozhorů a shledáváme, že pěstouni nejsou schopni pracovat s dětmi, které se setkaly s poruchou vytvoření citové vazby. Spolu s dětmi je zapotřebí probrat i jejich celkové umístění do pěstounské péče, aby přesně věděly, že tím nepřichází o svou biologickou rodinu, a je v pořádku, pokud nejsou připraveni či nechtějí navázat hlubší kontakt s pěstounem. I pěstounům by mohlo pomoci vykomunikovat s dětmi jejich pocity, aby mohli potřebě dítěte držet si odstup porozumět. Nemožnost sladit potřeby dítěte a pěstouna, možnosti, zájmy, zvyky či jiné oblasti podporuje vznik vzájemných neshod, které mohou vyústit k psychickému nátlaku na obě strany. Tím u respondentů došlo k častému fyzickému ubližování, které bylo nejčastěji podníceno nošením špatných známek ze školy a neplnění povinností vyřčenými pěstouny. Jak již bylo zmíněno, dítě potřebuje na svou adaptaci do nové rodiny čas, podporu i motivaci. Životu v pěstounské rodině se musí naučit a přizpůsobit. Prvním krokem k navázání pevného svazku mezi dítětem a pěstounem je porozumění procesu vzniku jeho problémů a přijetí dítěte i s jeho negativními projevy. Nelze očekávat, že přijaté dítě se bude chovat bez vážnějších výkyvů nálad a poruch chování (Kubíčková, 2011, s. 6). Diskutovaným problémem byla i **etnická příslušnost dítěte**. I přes své rozdílnosti by se dítě mělo cítit akceptováno. Není-li možné tuto potřebu dítěti zajistit, neměl by člověk o pěstounské péči v takovém případě uvažovat. Jak vyplývá ze zjištěných informací, pěstouni mohou v touze pomoci dítěti opomenout na předsudky, které vůči národnostním menšinám mají, a v takových případech dochází k vědomému i nevědomému ubližování a boji s vlastní osobností člověka, čímž je ubližováno všem zúčastněným, a to hlavně svěřeným dětem.

Pro účastníky výzkumu byl život v pěstounské péči velmi náročný. Vzájemné neshody, časté hádání se a celkový stres z prostředí, ve kterém se jako děti necítili dobře, způsobily, že si **přáli z pěstounské péče odejít**. Ve svých zkušenostech zdůrazňují, že nejtěžší pro ně bylo svěřit se s problémy jiné kompetentní osobě. Děti v době umístění do pěstounské péče neměly ve své blízkosti osobu, které by se mohly s problémy svěřit. V tom vidíme velký nedostatek, neboť dětem by mělo být jasně řečeno, a to i opakovaně, na koho se mohou

v případě potřeby obrátit. Jako velmi neefektivní sledujeme i společné schůzky dítěte, pěstouna a psychologa, kdy nelze předpokládat, že dítě bude před pečující osobou skutečně upřímné a otevřené. Pro všechny dotazující se jednalo o náročné rozhodnutí, které dlouhou dobu odkládali. Věřili, že se situace změní, a nejčastějším impulsem pro radikální změnu názoru a odhodlání se bylo fyzické ubližování sourozencům. Překvapivé bylo zjištění, že pro respondenty **odchod z pěstounské péče znamenal velkou úlevu a osvobození**. Pocit stesku se objevil po několika měsících. Většina z dotazovaných byla umístěna do dětského domova, pár z nich bylo umístěno do jiné pěstounské péče, kde to nyní funguje, a to především z hlediska podobných osobností pěstouna a dítěte. Dětský domov je v tomto kontextu často přirovnáván k místu, které je pro respondenty bezpečnější, a dostane se jim zde náležitě podpory i péče. Objevilo se zde srovnání soukromí, které je sice v rámci pěstounské péče na daleko vyšší úrovni, ale to taktéž znamená, že dítě je straněno kontaktem s dalšími osobami, které by mu mohly být v případě nesnáží nápomocné, jako je tomu v případě dětského domova.

U dětí je **pravděpodobnost zvýšených problémů** v pěstounské péči způsobena jejich vyšším věkem v případě umístění do pěstounské rodiny, dlouhodobým umístěním v různých zařízeních před umístěním do pěstounské rodiny a v neposlední řadě je úspěšnost ohrožena i prožitím traumatizujících zkušeností a přerušením vztahů s blízkými osobami (Sapáková, 2015, kap. 6, s. 17). U dětí, které byly do pěstounské péče umístěny v mladším věku, docházelo k méně častému předčasnému ukončení péče (Fernandez, 2009, s. 1093). Tyto skutečnosti si na základě výpovědí respondentů zdůvodňujeme potřebou dětí pokračovat v navázaném vztahu s blízkými pečujícími osobami, kdy mladší děti si naopak své biologické rodiče často nepamatují. Dalším důvodem je sžití se s prostředím ústavní péče a obavy, že pěstounská péče jim má rodinu nahradit. V kontextu výchovy v ústavním zařízení Trnková (2018, s. 12–13) zmiňuje, že žádné z nich nedokáže dítěti plnohodnotně nahradit rodinnou péči a uspokojit tak jeho vývojové potřeby. Ze zkušeností respondentů s tímto tvrzením nemůžeme zcela souhlasit. Nejlepší zájem dítěte je jako koncept flexibilní. V každém případě by měl být **posuzován individuálně s ohledem na situaci dítěte**. Pozornost je třeba věnovat osobním poměrům, situaci i potřebám (Lužná, 2019, s. 23). Každé dítě potřebuje v případě odebrání od své biologické rodiny jiný přístup. Existují děti, které si na základě traumatizujících zkušeností a zážitků nedokáží vybudovat hlubší vztah s pečující osobou, což často pěstouni od dětí očekávají. Zatímco některým tak vyhovuje život v rodinném prostředí, u některých jedinců je vhodnější jejich umístění do péče ústavní.

Vyrůstají-li děti po delší čas v dětském domově, jsou na prostředí, vychovatele i ostatní děti zvyklé. Jejich přemístění do pěstounské péče tak může stát za vznikem nejistoty a strachu, obav i pocitu osamělosti. Aby došlo k vytvoření citového vztahu mezi pěstounem a dítětem, je k tomu zapotřebí dostatek času (Konečná, 2003, s. 97). Neschopnost adaptace na nové prostředí zesiluje vyšším věkem dětí, a proto je zapotřebí dětem poskytnout nejen dostatek informací, ale i čas na rozmyšlenou, aby se samy rozhodly, zda jsou na další změnu ve svém životě připraveny.

Získané výsledky mohou být zkresleny subjektivním vnímáním a nedostatkem nadhledu, což je v rámci interpretativní fenomenologické analýzy zohledněno. V žádném případě nedocházelo k vědomé manipulaci či znehodnocení.

Nadřazená témata	Podtémata
Pocity pramenící z výchovného prostředí	Disharmonie vztahu, osamělost, soukromí, na čí straně je chyba, potřeba myslet na svoji budoucnost, ochrana sourozenců
Vývoj selhání pěstounské péče	Nahrazení biologické rodiny, začátky, zlomový okamžik, stesk a výčitky, smutek, racionální zdůvodnění
Vnímaná rozdílnost pěstounské péče a života v dětském domově	Nedostatek lásky, materiální zajištění, pevný řád, volnost, zkušenosti odborníci, pěstouni s dobrými úmysly, přecenění sil

Tabulka 13 – Tematické okruhy, hlavní témata a podtémata z realizovaných rozhovorů

ZÁVĚR

V diplomové práci jsme se zabývali selháním pěstounské péče. Téma bylo zvoleno na základě opomíjení této problematiky a narůstajícího počtu dětí, které v pěstounské péči vyrůstají.

Teoretickou část jsme rozdělili na dvě kapitoly. První z nich se věnovala současné podobě rodiny, neopomenutelným funkcím a potřebám dítěte. Ve druhé kapitole jsme se zabývali náhradní rodinnou péčí, kde se stěžejním tématem stala pěstounská péče a její předčasné ukončení. Opírali jsme se o literaturu zaměřující se na formy náhradní rodinné péče a zahraniční články věnující se pěstounské péči. Pracovali jsme také se zákony, které se k dané problematice vztahují.

V praktické části jsme se zaměřili na výsledky kvalitativního výzkumu. Pomocí polostrukturovaných rozhovorů jsme zkoumali, jak mladí dospělí vnímají svou zkušenost se selháním pěstounské péče. Polostrukturovaný rozhovor jsme zvolili z důvodu individuálního a blízkého kontaktu s účastníky výzkumu a možnosti doptávat se na vynořující se oblasti. Rozhovory s účastníky výzkumu byly nahrány pomocí diktafonu na mobilním telefonu a pro účely diplomové práce uschovány. Zkušenostem mladých jedinců jsme se snažili porozumět pomocí interpretativní fenomenologické analýzy, pomocí které jsme nahlédli do mnoha situací, a zjistili, že pro děti je velmi důležitý kontakt s biologickou rodinou, a pokud jim není umožněn ze strany pěstouna, dochází k velké frustraci dítěte a rozvoji nežádoucích projevů chování. Disharmonický vztah pěstouna a dítěte je ovlivněn motivací k pěstounství a nastavením výchovných metod. Roli zde hraje i osobnost pěstouna a potřeba času pro adaptaci dítěte v novém prostředí. Z výzkumu také vyplývá, že pro účastníky výzkumu odchod z pěstounské péče představoval osvobození a o vztah s bývalými pěstouny nestáli vůbec, nebo se jej snažili korigovat tak, aby nepřerostl do hlubšího vztahu. V neposlední řadě bylo otevřeno téma rozdílnosti ústavní péče a života v pěstounské rodině, kde sledujeme zásadní rozdíly v podobě soukromí a důvěry. Jedinci uváděli, že dětský domov pro ně znamenal jejich skutečný domov a z pěstounské péče se do něj chtěli vrátit. Taktéž zde měli jasný řád a věděli, na koho se v případě nesnáží mohou obrátit, kdežto v pěstounské péči se v tomto případě cítili velmi osamoceni.

Diplomová práce naplnila své cíle a zodpověděla na všechny položené výzkumné otázky. Jelikož v České republice je výzkum v oblasti předčasně ukončené pěstounské péče méně rozvinutý, bylo by vhodné zajistit více výzkumů, které se dané problematice budou věnovat.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ, 2008. Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008. 151 s. ISBN 978-80-7367-392-5.
- [2] BOWLBY, John, 2013. Ztráta: smutek a deprese. Vyd. 1. Praha: Portál. 420 s. ISBN 978-80-262-0355-1.
- [3] BUBLEOVÁ, Věduna, Jana FRANTÍKOVÁ a Lucie VRÁNOVÁ, 2014. Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka. Vyd. 3. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. 39 s. ISBN 978-80-87455-03-6.
- [4] GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK, 2008. Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči. Vyd. 1. Praha: Grada. 144 s. ISBN 978-80-247-1788-3.
- [5] GROHOVÁ, Jana, Věduna BUBLEOVÁ, Alena VÁVROVÁ a Jana FRANTÍKOVÁ, 2011. Dítě v náhradní rodině potřebuje i vaši pomoc! Vyd. 1. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. 42 s. ISBN 978-80-87455-06-7.
- [6] HELUS, Zdeněk, 2015. Sociální psychologie pro pedagogy. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada. 399 s. ISBN 978-80-247-4674-6.
- [7] HENDL, Jan, 2008. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál. 407 s. ISBN 9788073674854.
- [8] KOLEKTIV AUTORŮ, 2018. Dobrý pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR. Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR. 266 s. ISBN 978-80-907053-2-6
- [9] KOLEKTIV AUTORŮ, 2007. Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém. Praha: IREAS. 229 s. ISBN 978-80-86684-47-5.
- [10] KOVALČÍKOVÁ, Monika, 2010. Důvody navrácení z náhradní rodinné péče. Právo a rodina, 12(9), s. 17–21. ISSN 1212-866X.
- [11] KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ, 2001. Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky. Brno: Paido. 199 s. ISBN 80-7315-004-2.
- [12] KRAUS, Blahoslav, 2008. Základy sociální pedagogiky. Vyd. 1. Praha: Portál. 215 s. ISBN 978-80-7367-383-3.
- [13] KONEČNÁ, Hana, 2003. Na cestě za dítětem: dvě malá křídla. Praha: Academia. 318 s. ISBN 80-200-1055-6.

- [14] KUBÍČKOVÁ, Hana, 2011. Dítě - rodina - instituce, aneb, Jak neztratit budoucnost. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta. 116 s. ISBN 978-80-7464-017-9.
- [15] LEVINE, Peter A. a Maggie KLINEOVÁ, 2014. Prevence traumatu u dětí: průvodce k obnovení důvěry, vitality a odolnosti. Praha: Maitrea. 275 s. ISBN 978-80-87249-61-1.
- [16] LUŽNÁ, Romana, 2019. Nejlepší zájem dítěte při rozhodování o pěstounské péči. Právo a rodina, Praha: Wolters Kluwer. 19–24 s. ISSN 1212-866X.
- [17] MACH, Jan a Petr ŠMOLKA, 1999. Když vás trápí někdo blízký. Vyd. 1. Praha: Portál. 175 s. ISBN 80-7178-337-4.
- [18] MATĚJČEK, Zdeněk, 2002. Osvojení a pěstounská péče. Vyd. 1. Praha: Portál. 155 s. ISBN 80-7178-637-3.
- [19] MATĚJČEK, Zdeněk, 2008. Co děti nejvíc potřebují. Vyd. 5. Praha: Portál, 108 s. ISBN 9788073675042.
- [20] MATĚJČEK, Zdeněk, 2012. Co, kdy a jak ve výchově dětí. Vyd. 5. Praha: Portál. 144 s. ISBN 978-80-262-0202-8.
- [21] MATĚJČEK, Zdeněk, 1999. Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny. Praha: Portál. 183 s. ISBN 80-7178-304-8.
- [22] MATOUŠEK, Oldřich, 2013. Metody a řízení sociální práce. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál. 395 s. ISBN 978-80-262-0213-4.
- [23] MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ, 2010. Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče. Praha: Portál. 183 s. ISBN 978-80-7367-739-8.
- [24] MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ, 2014. Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese. Vyd. 1. Praha: Portál. 171 s. ISBN 978-80-262-0697-2.
- [25] MYDLÍKOVÁ, Eva, Jaroslav SLANÝ a Mariana KOVÁČOVÁ, 2021. Diagnostika syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte. Praha: Portál. 134 s. ISBN 978-80-262-1834-0.
- [26] PAZLAROVÁ, Hana, 2016. Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese. Vydání první. Praha: Portál. 255 stran. ISBN 978-80-262-1020-7.
- [27] PÖTHE, Petr, 2020. Emoční poruchy v dětství a dospívání. 3., doplněné a aktualizované vydání. Praha: Grada. 261 s. ISBN 978-80-271-1038-4.

- [28] PROCHÁZKA, Miroslav, 2012. Sociální pedagogika. Vyd. 1. Praha: Grada. 203 s. ISBN 978-80-247-3470-5.
- [29] PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ, 2003. Pedagogický slovník. 4., aktualizované vydání. Praha: Portál. 322 s. ISBN 80-7178-772-8.
- [30] PRŮŠOVÁ, Lenka, 2012. Aktuální otázky péče o děti separované od rodičů. Brno: Triada. s. 16–29. ISBN 978-80-260-3578-7.
- [31] ŘIHÁČEK, Tomáš, Ivo ČERMÁK a Roman HYTYCH, 2013. Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita. 190 s. ISBN 978-80-210-6382-2.
- [32] SAPÁKOVÁ, Petra, 2015. Pracovní metodická příručka pro praxi sociálních pracovníků v oblasti sociálně-právní ochrany dětí. Brno: Sdružení pěstounských rodin.
- [33] SMITH, Jonathan A., Paul FLOWERS a Michael LARKIN, 2009. Interpretative phenomenological analysis: theory, method and research. Los Angeles: Sage. 225 s. ISBN 9781412908337.
- [34] SOBOTKOVÁ, Irena, 2007. Psychologie rodiny. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál. 219 s. ISBN 978-80-7367-250-8.
- [35] SYCHROVÁ, Adriana, 2014. Ústavní péče v resocializačním kontextu. Pardubice: Univerzita Pardubice. 179 s. ISBN 978-80-7395-756-8.
- [36] SYCHROVÁ, Adriana, 2015. Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická. 239 s. ISBN 978-80-7395-955-5.
- [37] ŠTIKOVÁ, Gabriela, Dominika ŠENKOVÁ a Marcela BELICOVÁ, 2020. Fenomén dítěte v systému, aneb, Teorie a praxe náhradní rodinné výchovy. Vydání: první. Praha: Yourchance o.p.s. 227 s. ISBN 978-80-906954-6-7.
- [38] ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ, 2007. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál. 377 s. ISBN 9788073673130.
- [39] THOROVÁ, Kateřina, 2015. Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt. Vyd. 1. Praha: Portál. 575 s. ISBN 978-80-262-0714-6.
- [40] TRNKOVÁ, Lucie, 2018. Náhradní péče o dítě. Praha: Wolters Kluwer. 151 s. ISBN 978-80-7552-864-3.
- [41] VÁGNEROVÁ, Marie, 2012. Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči. Vyd. 1. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. 181 s. ISBN 978-80-87455-14-2.

[42] ZEZULOVÁ, Dagmar, 2012. Pěstounská péče a adopce. Vyd. 1. Praha: Portál. 197 s. ISBN 978-80-262-0065-9.

SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

- [43] BARVÍKOVÁ, Jana, 2015. Faktory selhávání pěstounské péče v České republice v pozadí nedávných legislativních změn [online]. Rilsa.cz: Časopis FSP - FÓRUM sociální politiky. [cit. 2023-04-11]. Dostupné z: <https://www.rilsa.cz/clanek/faktory-selhavani-pestounske-pece-v-ceske-republice-v-pozadi-nedavnych-legislativnich-zmen/>
- [44] BERNARD, Kristin a Mary DOZIER, 2010. Examining Infants' Cortisol Responses to Laboratory Tasks Among Children Varying in Attachment Disorganization: Stress Reactivity or Return to Baseline? [online]. *Developmental Psychology*, 46(6), 1771–1778. [cit. 2023-04-11]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1037/a0020660>
- [45] BRONFENBRENNER, Urie, 1977. Toward an experimental ecology of human development [online]. *American Psychologist*, 32(7), 513–531 s. [cit. 2023-04-11] Dostupné z: <https://doi.org/10.1037/0003-066X.32.7.513>
- [46] BRONFENBRENNER, Urie, 1986. Ecology of the family as a context for human development: Research perspectives [online]. *Developmental Psychology*, 22(6), 723–742 s. [cit. 2023-04-11]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1037/0012-1649.22.6.723>
- [47] CANTWELL, Nigel, 2005. Children without Parental Care: Qualitative Alternatives [online] č. 105, s. 4-14. [cit. 2023-04-11]. ISSN 1387-9553
- [48] ČESKO, 1991. Sdělení č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte. In Sbíрка zákonů České republiky. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-104>
- [49] ČESKO, 1993. Usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod. In Sbíрка zákonů České republiky. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-2>
- [50] ČESKO, 1999. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. In Sbíрка zákonů České republiky. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>
- [51] ČESKO, 2002. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. In Sbíрка zákonů České republiky. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-109>
- [52] ČESKO, 2012. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In Sbíрка zákonů České republiky. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

- [53] FERNANDEZ, Elizabeth, 2009. Children's wellbeing in care: Evidence from a longitudinal study of outcomes [online]. *Children and Youth Services Review*, 31(10), 1092–1100. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2009.07.010>
- [54] GARCÍA-MARTÍN, Miguel A., D. María SALAS, M. Isabel BERNEDO a J. María FUENTES, 2015. Foster Care Profiles: A Guide to Identifying At-Risk Placements [online]. *J Child Fam Stud* 24, 2579–2588. Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/s10826-014-0060-z>
- [55] JURAJOVÁ, Hana a kol., 2015. Pěstounství je profese [online]. [cit. 2023-04-11]. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Pestounstvi_profese_archiv.pdf/05050b43-98a8-c396-7195-c2134e972f47
- [56] KLIMEŠ, Jeroným, 2013. Proč selhává pěstounská péče? *Klimes.mysteria.cz* [online]. [cit. 2023-04-11]. Dostupné z: http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/selhavajici_pestounska_pece.html
- [57] KLUSÁČEK, Jan, 2020. Předčasně ukončená pěstounská péče: Selhává pěstounská péče v České republice? [online]. *Lumos*. [cit. 2023-04-11] Dostupné z: https://lumos.contentfiles.net/media/assets/file/Lumos_ZPRAVA_predcasne_ukonceni_pp.pdf
- [58] KOLUCHOVÁ, Jarmila a Irena SOBOTKOVÁ, 2004. Význam uspokojování psychických potřeb dětí v pěstounské péči. *Pediatric pro praxi* [online]. [cit. 2023-04-11]. Dostupné z: <https://www.pediatricpropraxi.cz/pdfs/ped/2004/01/04.pdf>
- [59] PTÁČEK, Radek, Hana KUŽELOVÁ a Libuše ČELEDOVÁ, 2011. Vývoj dětí v náhradních formách péče [online]. [cit. 2023-04-11]. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. ISBN 978-80-7421-040-2. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/954480/nahradni_pece.pdf/0152838a-6c55-7fc1-7ec3-f90d916e56a4
- [60] Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí, 2006–2022. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2023-04-11]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/statistiky-1>
- [61] Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů. Syndromy týrání [online]. [cit. 2023-04-11]. Dostupné z: <https://mkn10.uzis.cz/prohlizec/T74>

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 – Postup interpretativní fenomenologické analýzy	45
Obrázek 2 – Ukázka kódování rozhovoru s ÚV1	46

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 – Formy pěstounské péče (Jurajdová, 2015, s. 13).....	28
Tabulka 2 – Bližší identifikace účastníků výzkumu	44
Tabulka 3 – Seznam témat vzešlých z analýzy rozhovoru ÚV1.....	50
Tabulka 4 – Seznam témat vzešlých z analýzy rozhovoru ÚV2.....	51
Tabulka 5 – Seznam témat vzešlých z analýzy rozhovoru ÚV3.....	53
Tabulka 6 – Seznam témat vzešlých z analýzy rozhovoru ÚV4.....	56
Tabulka 7 – Seznam témat vzešlých z analýzy rozhovoru ÚV5.....	57
Tabulka 8 – Seznam témat vzešlých z analýzy rozhovoru ÚV6.....	60
Tabulka 9 – Seznam témat vzešlých z analýzy rozhovoru ÚV7.....	62
Tabulka 10 – Seznam témat vzešlých z analýzy rozhovoru ÚV8.....	64
Tabulka 11 – Seznam témat vzešlých z analýzy rozhovoru ÚV9.....	66
Tabulka 12 – Seznam témat vzešlých z analýzy rozhovoru ÚV10.....	68
Tabulka 13 – Tematické okruhy, témata a podtémata z realizovaných rozhovorů.....	73
Tabulka 14 – Přehled umístěných dětí do pěstounské péče v letech 2014–2021	99
Tabulka 15 – Počet nově umístěných dětí ve sledovaném roce 2021	100
Tabulka 16 – Počet nově umístěných dětí ve sledovaném roce 2020	100
Tabulka 17 – Počet nově umístěných dětí ve sledovaném roce 2019	100
Tabulka 18 – Počet nově umístěných dětí ve sledovaném roce 2018.....	101
Tabulka 19 – Počet nově umístěných dětí ve sledovaném roce 2017	101
Tabulka 20 – Počet nově umístěných dětí ve sledovaném roce 2016.....	101
Tabulka 21 – Počet nově umístěných dětí ve sledovaném roce 2015.....	101
Tabulka 22 – Počet nově umístěných dětí ve sledovaném roce 2014.....	102
Tabulka 23 – Počet umístěných a odebraných dětí v letech 2014–2021.....	103

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Otázky polostrukturovaného rozhovoru

Příloha P II: Rozhovor s účastníkem výzkumu (ÚV4)

Příloha P III: Počet umístěných dětí v pěstounské péči v letech 2014–2021

Příloha P IV: Počet umístěných dětí v pěstounské péči ve sledovaných letech 2014–2021

Příloha P V: Počet umístěných a odebraných dětí v pěstounské péči ve sledovaných letech 2014–2021

PŘÍLOHA P I: OTÁZKY POLOSTRUKTUROVANÉHO ROZHOVORU

Hlavní otázky:

HO1 Jak byste popsal/a život v pěstounské rodině a v dětském domově/jiné rodině? Jak jste se zde cítil/a?

HO2 Kde v rámci pěstounské péče a života v dětském domově/jiné rodině vidíte stěžejní rozdíly?

HO3 Můžete popsat vaše pocity při odchodu z pěstounské rodiny?

Dílčí otázky:

DO1 Co se změnilo, že jste si přestali rozumět?

DO2 Kde ses cítil/a bezpečněji?

DO3 Co ti v dětském domově pomohlo, aby ses cítil/a lépe?

DO4 Kdy se ti začalo po bývalém pěstounovi stýskat?

DO5 Byl/a jsi v kontaktu s biologickou rodinou?

PŘÍLOHA P II: ROZHOVOR S ÚČASTNÍKEM VÝZKUMU (ÚV4)

M: „Jaký vidíš rozdíl mezi pěstounskou péčí a dětským domovem?“

A: „Takže rozdíl mezi pěstounskou péčí a dětským domovem... Takže v dětském domově... Jako já jsem byla hrozně malinká, takže si pamatuju jenom střípky, ale když jsem byla v dětském domově, tak jsme se vídali občas s rodičema, ale převzala jsem podle mě na sebe takovou zodpovědnost za ty sourozence, ale mně se tam na jednu stranu jako líbilo, protože jsem neznala jako nic jinýho, ale na druhou stranu tam byla hrozná ta vychovatelka jedna, ta nám tam dávala aj jakoby facky, tak to bylo takové blbé. Vím, že jednou večer jsme seděli se sourozencama jakože u okna a prostě já jsem říkala, že se jí bojím, že jestli existuje nějaký vesmír, tak ať si mě někdo vezme, ať už moji rodiče nebo prostě někdo jiný a nějak za týden se ozvala ta pěstounka. Takže to si pamatuju tento moment. No a u té pěstounky, tak ze začátku to bylo mega dobré, když jsme byli malí, protože jakože, si myslím, že to šlo, protože bylo všechno podle ní, protože jsme byli malé děcka, nechceš nic svého nebo nechceš chodit ven s kamarádama nebo takto. Takže to bylo hodně fajn. Jako ze začátku to bylo takové, že než jsme si na sebe zvykli, tak to bylo takové jakože těžší. Ehm. Furt jsem jakože prostě měla takovou nevím, měla jsem ty sourozence, takže když mamka jim tam něco řekla jako ta pěstounka, tak jsem byla na ni našťvaná, že proč je jako diriguje. A takto no.“

M: „Kolik ti v té době bylo?“

A: „Bylo mi 8, když jsem odešla z toho dětského domova.“

M: „Jak to tedy probíhalo u té pěstounky?“

A: „Tak ona je taková i kreativní, že s náma prostě dělala nějaké blbosti, chodili jsme na čarodějnice, bylo to takové jakože fajn. No a pak se to zlomilo.“

M: „Z ničeho nic?“

A: „To spíš prostě věkem, jak jsme rostli, tak prostě každý chce něco jiného, že. Já jsem chtěla chodit ven s kamarádama a prostě takto, a já jsem vždycky byla jako slušná, ne, že bych tam v osmé třídě někde chlastala jak všichni ostatní, já prostě jsem nechtěla, neměla jsem to zapotřebí, ale chtěla jsem prostě s něma chodit ven, protože oni pak říkali, že já se vlastně vymlouvám, že s nima nechci ven a takto. Tak to začaly hádky, protože jsme chtěli něco jiného, než ona.“

M: „Kde ses cítila tedy lépe?“

A: „Určitě v té pěstounské rodině ze začátku. Ze začátku jo. Až ten poslední rok mi bylo úplně jedno kde bych skončila, ale jakože jinak jsem byla šťastná. Ono to začalo asi tím, že jsme měli všichni svoje zájmy. Prostě já jsem třeba proti takové výchově, že když děcko něco prostě udělá špatně, že ho začneš řezat, tak to radši, ne, tohle nedělej, ale pojď dělat radši tohle. Že mu to řeknu a vysvětlím. Ona třeba mojí ségru začala prostě mlátit opaskem. A prostě, mně se to prostě nelíbilo a nebylo to vůbec dobré. Nebylo mi v tom dobře.“

M: „A ty jsi byla první, kdo z rodiny odešel?“

A: „Jo. Já jsem byla i u paní Š., u paní K., v nějakých 10 a pak 12, protože ona furt říkala, když jsme se pohádali, tak říkala, že mě odveze do dětského domova a já jsem nechtěla, protože jsem si na ni zvykla, tak ona mi vždycky udělala takový trapas, že jsme tam šly a bylo to hrozně. Hrozně mě ztrapňovala. Ona mě třeba prostě z ničeho nic, jo jako já jsem byla malá a hrozně jsem brečela a prostě takto, že si myslím, že jsem hledala pozornost nebo něco, ale já jsem si tam hrála s kamenama a ona si prostě vymyslela, že jsem se řízla, takže jsme prostě museli jet do nemocnice, že se řežu, byli jsme i v K. v tom... pro ty je*lé, že se řežu, já jsem všem říkala, že to není pravda, ale oni věřili mamce, že, klasicky. Takže mám i v kartě, že jsem se sebepoškozovala, a teď se to se mnou nese celý život, přitom to nebyla pravda, nikdo mi to nevěřil.“

M: „Proč si to vymýšlela?“

A: „Nevím, ona byla je*lá. Nevím, co chtěla furt. Nevím, jestli byla nemocná na hlavu. Ale podle mě, protože u ní jakože... V jejich 18 jí umřela maminka její, ona má svoji dceru, která od ní v 18 odešla, tak si myslím, že pro ni to bylo zlomový, podle mého názoru no...“

M: „To museli vědět, ne? Že od ní odešlo vlastní dítě?“

A: „Jakože ona s ní má teď dobrý vztah, ale prostě... Já nevím, jakože já si myslím, že ona je strašně fajn, jen prostě nezvládá určité věci prostě. Nevím, fakt nevím.“

M: „Jak se to projevovalo, co bylo signálem, že už to nezvládneš takhle dál?“

A: „Tak ono už třeba i v 10 jsem vnímala, že prostě není něco jakože oukej, akorát jsem prostě neměla svoji vlastní rodinu nikdy, tak já prostě... jako jo, porovnávala jsem se, ona vždycky říkala, že to nezáleží, co si myslí ostatní, nezáleží, co si myslím já... A takhle, to bylo tím, jakože, já jsem prostě nechtěla odejít, ztrapňovat se všude, jít do děcáku, prostě takto.“

M: „Potom, když se začala měnit, cítila jsi, že za to můžeš?“

A: „Jo, jo. Já to tak občas беру, nějaké věci, i teďka, i když vím, že to jakože není pravda, ale furt si to jako mám za zlé, občas, že jsem měla vydržet dýl a něco takového...“

M: „Kde ty vidíš rozdíly, když si porovnáš, jak ses cítila tam a tam?“

A: „Tak teď se cítím úplně nejlíp, co jsem kdy v životě jako měla. Jako je těžké, že nejsme spolu, jako od sourozenců, že jsme jako dál, na druhou stranu je každým náct, a už každý jede jakože svoje, ale spíš je to těžký v tom, že když se něco děje M., tak hrozně jsem potom taková našťvaná, že nemůžu ani pořádně nic udělat. A takto. Tak v tom je to takové blbé, že už se vídáme míň se sourozcama a... Jako teď mám absolutní volnost, můžu si dělat co chci, nebo jakože já prostě bydlím u přítele, jako jsem v pěstounské péči u jeho mamky, tak ta jeho mamka mě prostě hrozně přijala dobře, ona nás nebere moc jako pár, ale spíš jakože jsem její děcko a ona mi prostě řekla, že máš u mě prostě stoprocentní důvěru, protože víš co, můžeš si dělat co chceš, dali jsme si nějaká pravidla a když se mně něco nelíbí, nebo jí, tak si prostě normálně promluvíme a nikdy mi prostě nevyčítá, co jsem dělala třeba před rokem nějakou blbost. Prostě je to strašně fajn, byli jsme v Itálii, můžu si dělat co chci a já prostě nejsem taková, že bych kouřila nebo že bych chodila pít, to by se jí asi nelíbilo, jako občas se napiju, ale jakože tak normálně. Ale u ní, u pěstounky, jsem se cítila dost jako ve vězení a dost odstrčená, ale... ne odstrčená, ale měla jsem strašně moc kamarádů na základce a ona mě od nich strašně odstrkovala a dělala scény před něma, mně to bylo strašně trapné a my jsme šli třeba po ulici a ona mě ztrapňovala po ulici, že začala na mně rvát, co děláš T., co to je a prostě toto, furt mě ztrapňovala a prostě nebylo to jakože dobré.“

M: „S pěstounkou si o tom nešlo promluvit?“

A: „Já jsem vždycky chtěla, a ona vždycky mlela to svoje, jako mluvila, že prostě třeba... Když to ten člověk nevidí, tak podle mě, nevím. Já už jsem jí potom ani neměla ráda, to už bylo takové, že už jsem prostě dožívala, no. V tom děcáku jakože to si moc nepamatuju, ale zas tam to nebylo, že jako o té lásce moc, že tam to bylo takové, že všichni dohromady a i ty výlety a takto, ale bylo mi 8, já neznala nic jiného, takže to bylo asi v pohodě. Ale byla jsem strašně ráda, že jsem z tama jako odešla.“

M: „Po jaké době to začalo v pěstounské rodině nefungovat?“

A: „Asi když mi bylo dvanáct? Tak po čtyřech, pěti letech. Když jsme byli malí, dokud jsme neměli nějaké negativní něco nebo takto, tak ona byla v pohodě, protože všechno bylo podle

ní a bylo to všechno fajn. Ale od té doby, co jsme si dupli, nebo něco, tak z toho byl hrozný cirál.“

M: „Jak ses cítila, když jsi od ní odešla?“

A: „Bylo mi hrozně fajn. Strašně fajn. Mně se strašně ulevilo, ale brutálně. Jakože fakt hodně, fakt strašně moc, pak jsem jenom slyšela jak se řeší sourozenci, to jsem říkala, že si myslím, že do roka odejdou všeci a bylo to tak. To bylo jako nejtěžší v tomhle, že ti sourozenci tam byli a věděla jsem, jak se trápí, a nechtěla jsem je od ní jakože odto, říkala jsem jim svůj názor, co si o tom myslím a takto.“

M: „Ty jsi sama od sebe šla na OSPOD? Že to chceš ukončit?“

A: „Jo, já jsem volala myslím paní Š. To byla tehdy karanténa, tak jsem jí volala, že už tam nechci prostě být a že chci jít pryč a bylo mi jedno, jestli to bude do děcáku, nebo někam do pastřáku, mně to bylo úplně u prdele.“

M: „A kam jsi nakonec šla?“

A: „Ehm. My jsme to řešili tak, že já jsem vlastně měla jít ke K., protože K. mi to hned nabídla, že u ní můžu bydlet, jako od D. přítele mamka.“

M: „A vy jste se už znali, takhle?“

A: „Jo, my jsme se znali, protože já jsem s ním chodila. A ona o tom věděla, co se tam děje, u nás doma co se tam děje, já jsem jí říkala, že to není prostě fajn, a... Jako nabídla mi, protože jsem jí volala, ubrečená, jsem jí volala, tak mi nabídla, jakože, já jsem byla vždycky ubrečená, tak jsem jí volala a tak mi nabízeli, že můžu jít k nim, ale paní Š. říkala, že by to bylo hrozně na dlouho a... Jakože já jsem jí volala několikrát, ona si asi myslela, jako paní Š., že tam zůstanu, ona mi furt volala, já jsem jí furt volala, ale potom zjistila, že to myslím fakt vážně, tak jsem šla k paní S. právě do V., na chvíli a pak se vyřešilo, že jsem šla k té K. jakoby.“

M: „A u té paní S. to bylo v pohodě?“

A: „No jakože bylo to lepší, jak u mamky, ale spíš, já prostě hrozně nemám ráda nepořádek a špínu, takže pro mě to tam nebylo vůbec dobré. Protože ona tam má takový nepořádek, mamka byla taková čistotná, všechno čisté měla, krásné, kreativní. A pak jsem přišla do toho a že mně bylo úplně... Jako ten první den jsem byla strašně ráda, že jsem odešla, ale pak, když už jsem si to tak uvědomila, tak jsem si řekla, že bych v tom nedokázala žít. Že to je prostě takové škaredé, pomlácené. Paní S. byla taková, že mě chtěla furt jenom pro sebe mi

přišlo a bylo to taky takové, že si mě asi oblíbila. To mi taky trochu vyčítala, že když jsem odcházela, že moje rodina tě má úplně ráda, a mně to bylo hrozně blbé, ale jako... zas paní S. mně přišla hodně na peníze zase.“

M: „Že to dělá kvůli penězům?“

A: „Jakože... Nevím, co tam byla i ta jiná holka, tak mně nepřišlo, že se k ní moc chovala fajn, jakože nepřišlo mi to. Ona je strašně super, ona vychovala tolik dětí, já jí to vůbec neberu, ale nevím, tak mi přišla taková hodně hodně na peníze. Že byla taková... Jako to si všimneš, v těch malých drobnostech, že když jsem třeba potřebovala boty nové, a vím, že si můžu koupit u Vietnamce za dvě stovky, ale v mém věku prostě chápeš... Nechceš mít boty za dvě stovky. Já jsem jí říkala, že si klidně připlatím, a ona, že tisícovka je hrozně moc, to ne, to si musím nechat na toto a na toto, a já tak fajn, a přitom už jsem věděla, kolik peněz dostávám od státu a kolik si toho můžu dovolit a... prostě jsem ještě chodila na brigádu, abych si všechno připlatila a nevím, no... To už nikdo nehlídá, když do těch 18 to přebírá pěstounka, tak co za ty peníze kupuje. Jestli je to fakt pro to děcko, nebo si za to zaplatí dovolenou.“

M: „Takže když jsi odešla od pěstounské mamky, jak ses cítila?“

A: „Jakože já toho nelituju do teďka, vůbec. Já jsem strašně ráda za to, co jsem udělala, protože jsem se za ty dva roky strašně posunula hrozně dál a... nevím, jakože občas na ni vzpomínám, že mi je jí jakože líto, ale... když se o tom bavím s D. nebo prostě s tou jeho mamkou, tak říkají, že se třeba začneme bavit, ale už vím, že pro mě to nikdy nebude jako mamka, nebo nevím, jak to říct, jako jo, vychovala mě, jsem jí za to prostě strašně vděčná, co pro mě udělala, ale už s ní nechci nikdy mít nic jakože bližší vztah nebo nevím, co se vyvrbí z toho, ale nevím no.“

M: „Co pro tebe v pěstounské péči bylo nejtěžší?“

A: „Nejtěžší? Ehm. Ze začátku nic. Ze začátku já jsem byla fakt strašně šťastná, nebo takto, ale pro mě bylo nejtěžší možná mezi těma ostatníma, jakože já jsem to vždycky tajila, já jsem vždycky řekla, že taťka s náma nebydlí, prostě jsem o tom lhala. To bylo pro mě asi nejtěžší, lhát o tom. Já jsem prostě... Já se za to prostě strašně stydím, i když vím, že nemám za co, tak prostě se za to stydím, že jsem byla v pěstounské péči, i to, že v ní jsem, já to nechci ani nikomu říkat. Nevím proč. Přijdu si pak strašně zranitelná...“

M: „Jak si vysvětluješ, že se ta pěstounka pak tak změnila?“

A: „Ona asi vždycky byla taková, jenom prostě já jsem jí neodporovala, se sourozenci jsme jí neodporovali a dokud je prostě všechno podle tebe, tak je to strašně fajn. A potom, podle mě, jak jsme chtěli něco jiného, než ona, tak to bylo to zlomové. U paní Š. jsme byli tolikrát... Ta pěstounka dělala hrozná scény.“

M: „Když jsi žila v pěstounce, jak ses tam cítila?“

A: „Ze začátku jsem se tam cítila, jako když tam přijela ta její dcera, tak ona nám furt říkala, že nás má ráda stejně, bylo to jakože dobré, akorát potom jsem si uvědomovala, že když říká, jak nás má tak strašně ráda, jako jestli když máš někoho tak strašně moc rád, jestli se k němu tak jako chováš, prostě. Já, když mám někoho strašně ráda, tak se nechovám k němu nikdy tak hnusně, nebo jakože... Nikdy bych neřekla takové věci, co třeba řekla ona. Ona říkala strašné věci.“

M: „Proč? Když byla naštvaná?“

A: „Jo, třeba když byla naštvaná, ona toho řekla strašně moc, jako. To už bylo pak jedním uchem tam druhým ven. Protože už to bylo moc. Furt něco.“

M: „Přišlo ti, že vás jako sourozence poštvává proti sobě?“

A: „Jo, jo, jo. Podle mě jo. Ty poslední... Jako když jsme byli malí, tak fakt ne, to nemám jí co vytknout, já jsem byla strašně šťastná a furt jsem za to ráda, co pro nás udělala. Ale od toho určitého věku je to takové blbě.“

M: „Teď jsi v pěstounské péči, protože jsi ty lidi neznala. Ale co, kdybys je neznala? Chtěla bys pěstounskou péči zkusit znovu?“

A: „Jo. Zkusila bych šla. Určitě bych šla. Jako ta první pěstounka, ona není, že by byla blbá, ona je strašně chytrá, ona je jakože, já si myslím, že jo, že je dobrá, ale že spíš patří k těm malým dětem, že ty malé děti podle mě ona zvládá na jedničku, ale nikdy bych jí nedala nikoho od třinácti výš, nikdy, fakt nikdy. Jako ty malé děti si myslím, že ona je strašně hodná, jako takto je ona strašně fajn, ale už bych nikomu nikdy nepřála jakože zažít to, co my.“

M: „Mohla bys to rozvést?“

A: „Myslím to ponižování furt a hrozně... To bylo, že prostě jsem radši byla ve škole, nesnášela jsem prázdniny. Ne, že bych byla nějaký šprt, všichni se domů vždycky těšili a já byla taková, že panebože, já domů prostě nechci jít. To ona si pak i stěžovala, že jsem furt

někde na akcích, jako ne na takových akcích, ale že jsme měli, že jsme chodili do církve a byly tam tábory a víkendy, tak já furt se cpala všude, abych nemusela být jenom prostě doma. Tak to ona nám furt vyčítala, že jsme pořád pryč, tak to já jsem jí říkala, ale mně je šestnáct sedmnáct, já potřebuju být venku, protože všichni jsou venku kolem mě. A ona říkala, že jí nezajímá, co ostatní, ale zajímá jí, co my. A já aha. A prostě chtěla furt, abych jí říkala, že jí mám strašně ráda, pořád chtěla, abych jí říkala všechno o mně, a já už jsem jí to prostě nechtěla říkat, já už jsem k ní neměla žádnou důvěru a nechtěla jsem jí to říkat, protože třeba jsem jí řekla něco, tak ona mi to potom vytkla a vždycky mě ponížila tak moc, že prostě... Nechtěla jsem jí už nic říkat.“

M: „A ona má teď někoho v pěstounce?“

A: „No paní Š. říkala, že si žádala, ale podle mě jí nikoho nedali.“

M: „A ublížila vám i fyzicky?“

A: „Jako ona nám vyčítala i blbosti, ale jakože na mě šáhla jenom jednou a to jsem taky řekla, že už na mě nikdy nešáhne, že to už jsem vybuchla, že jako fakt ne. Ale třeba sourozence mlátila páskem, dost často. A nikdo se to nedozvěděl. My jsme byli takoví, že ona nám prostě od začátku říkala, že co se děje doma, tak se děje jenom doma. Že když něco řekneme špatně, můžou vás vzít sociálka. My jsme prostě nechtěli jít, že. My jsme jako malí byli blbí. Takže nás strašila. Hodně nás strašila. Ona nám i řekla, že pokud prostě něco, tak vás odvezu do dětského domova.“

M: „A odvedla vás tam někdy?“

A: „Jo, mě už třeba vezla jakože autem a několikrát mě vozila autem, že už půjdu do dětského domova, nevím, jestli nafejkovala ten rozhovor, že volá, ale měla jsem strašný strach, jakože brutální. A vždycky mě vzala do auta, jeli jsme a třeba v Dobroticích jsem se rozbřečela, že prostě fakt nechci, tak zastavila a řekla, že budeš se chovat přesně jak chci já, já jo jo jo, klidně, všechno, jenom ať mě nevezme do dětskýho domova a jeli jsme na zpátek, chápeš. Doma to bylo, když jsme vystoupili, že miláčku, muck muck, já tě mám strašně ráda, říkej mi všechno o tobě a nechceš to potom už prostě říkat... Třeba takovým způsobem, nebo sourozence furt strkala do výchovného toho, přitom já si myslím, že oni žádný výchovný nepotřebovali, chtěla mi dát prášky, ježíši, antidepressiva nebo něco takového, protože jsem se prý řezala, tak šla i k doktorce, a když jsem seděla s doktorkou, tak mi každá doktorka řekla, že jsem strašně chytrá a že neví, jakože, že mi žádné prášky dávat nebude. A já jsem řekla té mamce, že žádné prášky žrát nebudu. Takové sračky do sebe dávat, pardon. Že to

nebudu do sebe cpát. Protože nemyslím si o sobě, že jsem nějaká šílená nebo něco. Ale třeba ségrám to furt cpala. Ony měly prášky. Přitom vůbec nemusely. To jsem říkala i paní Š. a myslím, že ona to pak zrušila, ty prášky.“

M: „Když sis hrála s těma kamenama, tak to ses jako řízla nějak hodně?“

A: „No já jsem se neřízla, o to právě že jde, já nevím, já si prostě bouchala s kamenama, já neměla na sobě nic. My jsme měli kočky a chápeš, od kočky máš prostě poškrábané nohy, ruky. A ona jim ukázala nějaké škrábance a já, že to je kočky a ona že ne, to je řízlé. A já, že to je od kočky. Jako já chápu, jak to vypadalo, taky, kdybych byla dospělá a šla s děckem, tak radši věří mně. Ale...“

M: „A když se objevila taková situace, chyběl ti někdo, za kým bys mohla jít?“

A: „No já jsem nikdy nebyla taková, že bych se někomu jakože svěřovala nebo takto, já jsem měla prostě sourozence a to mi stačilo, nepotřebovala jsem nikoho jiného a hlavně jsem nikdy nikomu nevěřila natolik, že bych někomu říkala své pocity. Radši jsem si to vyřešila sama v sobě. Já si řekla, že mám mamku prostě ráda, že mě vychovala, furt jí to dlužím prostě a jakože takto. V té době. Teď už to vidím jinak. Ale v té době jsem to tak říkala.“

M: „A co biologická rodina?“

A: „Pravou rodinu já jsem úplně vypustila, já se s něma stýkat určitě nechci, ne, já svoji rodinu, jako když jsem byla malinká, tak jsem o ně bojovala, protože u sebe nemáš tu svoji maminku, prostě mamka, že, ať je jakákoliv, furt je to tvoje mamka. Ale postupem času jsem si řekla, že mi nemají co dát, jako porodili mě, sourozence porodili, to jsem ráda, že jsme, ale nechtěla bych se s nimi už nikdy vidět, ani jakože se s nimi stýkat, protože jednou ve čtrnácti nebo v patnácti nás tam mamka vzala do U. k nim a to já jsem byla týden jako úplně, že, úplně v pr*eli. Já jsem si hrozně vzpomněla, co táta dělal mamce, nám, táta, mama. Nebylo to dobré, mně to všechno připomnělo a nebylo to dobré.“

M: „A tys tam byla a bylo to v pohodě, nebo se chovali špatně?“

A: „Mamka s babičkou jako dobré, akorát prostě oni jsou špinaví, blbí, hloupí a mně to dělá hrozně blbě. A... Taťka, on začal vyhrožovat, že všechny postřílí, jenom abychom tam zůstali, a já říkala, že už tam prostě nechci být. A on, že klidně všechny postřílí, abych tam mohla být a takto, tak to nás mamka vzala a odjeli jsme a už nikdy jsem se tam nechtěla vrátit. A ta pěstounka u toho byla a reagovala, v tomto zas byla dobrá, že reagovala, pak se mnou i

byla, když viděla, že jsem smutná, to jakože jo, nevím, kolik mi bylo. Od té doby jsem je potkala třeba z dálky, ale vyhýbám se jim.“

M: „A oni se nesnažili tě nějak zkontaktovat?“

A: „Mě už ne. Ale myslím, že do domova sestře psali, ta jim řekla, že se s něma stýkat nechce a pak nám na messengeru psal strejda, ale my jsme všechno mazali. Nechci mít s takovou rodinou nic společného. I když to asi zní hrozně zle... Ale jakože... Neřeknu, kdyby začali třeba pracovat a začali by se snažit, že by si našli byt, tak je to jiné, ale nedošlo k tomu zatím, takže... A my jsme vlastně 4, no mamka měla předtím dvě děti, ty šly na Slovensko myslím, pak po nás měla L. a K. a ti jsou někde na Islandě jakože v adopci. Oni je odebrali hned, jak mamka porodila. To jí vzal stát. Oni by nás neuživil. Nic.“

M: „Kde ses cítila víc přirozeně?“

A: „Jakoby nejvíc teď. Nebo když jsem byla fakt malá, tak to bylo strašně fajn.“

M: „Ti sourozenci odešli ze stejného důvodu, jako ty?“

A: „Určitě. Ono se tak žije špatně s takovou osobou, jako já vím, že to hrozně zmatečně říkám, ale ona prostě si představ, že někdo každodenně, když se probudíš, tak někdo na tebe bude negativní, furt tě za něco bude haňat, bude na tebe prostě zlý, furt ti bude něco vyčítat, neřekne ti ani jednu pozitivní věc, řekne ti jen, co máš dělat a když zametáš a máš tam jeden drobek, tak ti řekne, že to máš udělat znova. Takže s tím člověkem nevydržíš prostě dlouho, i když ho máš hrozně ráda. Tak to podle mě nevydržíš, to byl podle mě hrozně toxický vztah.“

M: „Oni odcházeli jakoby všichni postupně?“

A: „Ano, pak odešla K., pak odešel T. a pak odešla M. Ta tam vydržela nejdýl. M. je teda z nás nejvíc citlivá, jako hodně. Takže ta tam s ní zůstala i přes veškeré věci, i tak jí dělala ty věci, tak tam zůstala. Ona mi třeba M. volala, že když jsme odešli, tak musela uklízet každý den celý dům, jakože zametat, utírat prach, venčit psa, prostě toho měla hrozně moc. A když něco neudělala, tak jí za to prostě vynadala, podle mě jí vyčítala i nás, že jsme odešli, přitom M. s tím nemá nic společného, a toto, no. Hádky, nechtěla jí ani pouštět ven, mně třeba mamka řekla do 7 a 6:55 už jsme tam museli být. Když jsem jednou přišla třeba 7:05, protože jsem nestíhala, to mě tak zje*ala, to bylo něco neuvěřitelné, ale jakože fakt hodně nadávala a dala mi trest na půl roku, že nikam nepůjdu a takové věci. Jako bylo to fakt jako až moc, no.“

M: „Co si myslíš, že by pomohlo, aby ta pěstounka neselhávala?“

A: „No u ní? Hm. Myslím si, že by s ní měli pracovat... Jakože tam jde o to, že ona nikdy moc nechtěla, já si myslím, že u ní by to muselo začít, aby si uvědomila, že takhle se chová špatně, a že by s tím začala ona pracovat. Jako oni k nám chodili i pro ní a takto, ale podle mě ona řekla, že... Ona podle mě uměla říct takovou lež, aby to akt vypadalo, že za to můžeme my. A jediný, kdo mi pak věřil, byla fakt paní Š. a paní K., tak ta to nakonec taky viděla. A ona hlavně mamka se pohádala se všema jako takovýma, i s paní Š. a se všema těma většíma lidma kolem tady toho, protože jí vždycky něco vytkli třeba ona mi nechtěla hrozně dlouho koupit mobil a už jsem byla fakt v devítce a už mi to bylo i trapné, že nemám aspoň tlačítkovej, a já jsem si na to sama vydělala na brigádě a ona sama říkala, že ne, že tam musel přijít psycholog, aby jí řekl, že ten mobil už bych fakt měla dostat, tak byla nasraná, že si to koupím za své peníze, a pak mi neplatila ani SIM kartu potom, takže mobil mi byl potom úplně k hovnu. Takže asi takto, no. Ona si to asi neuvědomila, že žijeme ve dvacátém prvním století a ona furt, když já sem řekla, že teďka je prostě nevím hit třeba pennyboard, tak jestli bych ho mohla dostat k Vánocům, tak ona mi řekla nene, nebudeš prostě podle ostatních a já proč ne, já chci, prostě každé děcko chce aspoň trochu jít s tou lajnou. A ne, že prostě nebudu jak ostatní. Já jsem třeba chtěla Nike batoh na Vánoce a ona mi koupila růžový prostě pro pátou třídu takový a já jsem jí řekla, že se za to trochu stydím, tak ona byla nasraná, že už mi nikdy žádný dárek nedá a tak. Jako já jsem ho pak nosila, protože mně to bylo líto, že to, že... Ale pak jsem se cítila trapně. A jako dárky, to co jsme si napsali, tak to nám nekoupila. Nevím proč. Fakt nevím. Jakože myslím si, peníze na to fakt měla, protože ten dům byl fakt vymazlený, jakože tam jsou drahé kousky a jako toto, takže... Jakože kousky třeba televize drahá, bazén jsme měli, zahradu a tak. Fakt myslím, že by se peníze našly. Jako ona ten barák chtěla i pro nás, ona říkala, že chce, abysme se tam i vraceli, že to jednou zdědíme, jako nevím, jestli jí to věřit, asi jo, asi jo, ale ona chtěla vždycky barák, i my, nechtěli jsme se za nic stydět jako takto, ale... Jakože šetřila nešetřila... Jako třeba i oblečení, že já jsem si koupila něco v obchodě, že to oblečení stálo tisícovku, já jsem ale třeba fakt neměla žádné gatě a tu tisícovku tam vždycky necháš, že, a ona mi to pak vyčítala, že tam jako nechala tisícovku za oblečení. Jakože nevím, moc nám ani nechtěla tyto věci kupovat. Takže jsem třeba viděla holky, jak šly s mamkou nakupovat, utratily 3 tisíce a já bych ani nepotřebovala tolik utratit, ale nevím no. A když se jí nějaký kousek nelíbil, tak jsme si to museli koupit sami a tak.“

M: „Ona vám to musela schválit, jestli si to můžete koupit, jestli se jí to líbí?“

A: „Jo, jo. Bylo to tak, většinou. Jako byly to takové maličkosti, ale to se prostě nastřádalo. Já vím, že ji teďka líčím z toho negativního, ona byla aj to, já neříkám, že je nějaká jakože fakt strašně zlá, nebo takto, ale nebylo to fajn, no. Ona byla hodně majetnická na nás. Že chtěla, abychom jí furt říkali, jak jí máme strašně rádi, abysme se jí svěřovali, ale přitom se nás ani nezeptala, když tam třeba byl poprvé D., tak ona se ho ani nezeptala na žádný otázky, aby to nebylo tak trapné, nebo prostě něco takového. A když jsem byla u K., tak to bylo něco jiného, že kam chodím na školu, co chceš dělat a furt se mě na něco ptala a bylo to jako trapné, ale lepší než u nás. My jsme pak u nás ani nechtěli být a ona, to jsem byla ve druháku, tak to je normální, že chodíš ke svému klukovi, nebo on k tobě, tak to mi taky zakazovala, to už byl takový vrchol, že to už je fakt hodně. A ona furt, že to už mi bylo přes 15, tak že nemůžeme spát ani v jednom pokoji, a já jí říkám, že kdybych chtěla, tak si to udělám ve škole, venku, v parku... I s tím alkoholem. Kdybych se chtěla napít, já se napiju ve škole, venku, kdekoliv se můžu napít, že. Ale asi to nechápala. Ani k němu jsem nemohla jít na noc. Jednou byl on u nás, pak jsme šli na ples a on spal dole prostě, já jsem spala ve svém pokoji. Jako okej, je to divné, ale tak jako bylo nám 16, víš co, normální, nebo mně to přijde normální. A prostě ona ne. A když jsme jeli k němu, tak jeho mamka, že nám připraví ještě peřiny, takže to byl prostě rozdíl. A pak já jsem chtěla jezdit k němu, protože tam to bylo mega dobré, nemusela jsem se, ona se ani s tím D. nebavila, my jsme tam nechtěli být ani, ona nám to pak vyčítala, že nejezdíme k nim, a já jsem jí řekla, že mi to přijde blbé, že spí jinde, já jsem potom k němu ani nemohla moc chodit.“

M: „A když potkáš své biologické rodiče, tak pozdravíte se?“

A: „No, my se nepotkáme tak blízko. Já je třeba uvidím z dálky, hodně z dálky, asi jednou dvakrát jsem je viděla, ale to jsem se vyhla obloukem. Ale hodně se bojím, že mě uvidí, já si jich třeba nevšimnu a začnou na mě hulákat přes celý náměstí. Toho se jako trochu bojím, že mě tak ztrapní. Nechci se k nim vůbec znát.“

M: „A proč byli ti biologičtí rodiče špatní?“

A: „Oni jsou sociálně hodně slabí. A oni jsou i jako nesvéprávní jako, oni jsou na nízké úrovni hodně, oni nás odebrali, když jsme byli malí, my jsme u nich nebyli moc dlouho. Já jsem si řekla, že nechci nikdy dopadnout jak oni, a tak dělám pro to všechno. Abych tak nedopadla. Mě to možná i motivuje, když se podívám na zpátek, že takhle ne. I u pěstounské mámy. Ale to mi D. řekl, že občas jsem od ní pochytila nějaké věci, negativní, že v některých

věcech jsem jí hodně podobná a s tím právě teď hodně bojuju, abych taková nebyla. Řeknu si stop, takhle ne. Když se třeba hádám s D., tak si občas řeknu, že jsem ona. A že tak to nechcu.“

M: „A nebojíš se, že když vám to nevyjde, co bude? Když tě má jeho máma v pěstounce?“

A: „To jsme taky řešili. Ona prostě řekla, že když se rozejdeme, tak se prostě rozejdeme. Že se svět nezhroutí, já tě budu mít furt ráda a furt tady u nás můžeš být. Řešili jsme to i s D. i s ní.“

M: „Upřednostňovala ta pěstounská máma někoho z vás sourozenců?“

A: „Jako děcka říkaly, že mě. Ale... Jakože, tak já jsem byla vždycky od těch sourozenců trochu napřed, protože jsem i je měla na starost, ale jakože byla jsem taková, že když jsem něco řekla, tak jsem to fakt splnila a děcka to očůrávaly, tak oni to vidí, že mi dovolovala víc, než jim, ale když to vidím já, tak jim dovolovala takto a mně takto. Takže jako chápu, že to viděli, ale nemyslím si, že bych to měla nějaké lepší.“

M: „V čem bys shrnula, že byl v té pěstounské rodině problém?“

A: „Jako že nám nechtěla dovolovat věci, ale to nebyl jediný problém. To bylo, že ona na tebe hodně tlačila, já už jsem to snad i zapomněla, ale ona na nás hrozně tlačila v různých věcech, my jsme každý den brečeli prostě, fakt každý den, jeden z nás každý den brečel, a to pak bylo, že když vidíš tu ségru, jak brečí... A pak my jsme si se sourozencama povídali, že i jak ona na nás byla často hnusná, tak my jsme si pak navzájem dělali naschvály, tak se na to teď díváme, že to bylo úplně hrozné. Vždycky, když jsme se pohádali všichni, tak my jsme se pohádali a byli jsme pak v pohodě, ale třeba mamka nám to vyčítala, že my už jsme v pohodě a ona je tam sama a my na ni a tak se naštví, ale hned se odnaštvi, však je to blbost, tak můžeme jít dál a může to být strašně fajn, ale ona zas byla pak uražená. I to nám podle mě dost záviděla asi. Ale tam nebyl jediný problém, že nám nedovolovala věci, to bylo prostě i o těch deb*lních zákazech. Neumyješ nádobí, tak půl roku nepůjdeš ven. Jo. Anebo prostě i ty prášky, jak děcka cpala, že musí brát prášky, že aby nebyly sexuální, ale oni přitom nebyli nějak sexuálně to. Ona si furt vymýšlela různé diagnózy, a to už tě pak hrozně sere. Ale to si vymýšlela jen u nás, u sebe ne. Ona nám jen vyčítala, že z nás jednou bude mít mrtvici, vředy. Ona ze sebe někdy dělala i chudáčka mi přišlo, kdyby ty věci hodila za hlavu a neřešila blbosti, tak by to bylo fajn.“

M: „A jste v kontaktu?“

A: „Já s ní ne. Ale brácha se s ní vidívá a teďka psala, že po vysvědčení, jestli se stavíme, tak já říkala, že já ne, já se vymluvila na brigádu, ale děcka půjdou.“

M: „A ona bydlí furt tam, kde s vámi?“

A: „Ano, a prý pracuje v dětském domově. Brácha tam zná jednu holku, a že je úplně stejná, že jim vyčítá ty příchody, že to nedodržíjí a tak. Jako v tom domově to chápu, ale vypadá to, že se nezměnila no. Jinak já jsem nejstarší, ostatní jsou v prváku dva a jedna je v devítce. Ale všichni jsou šťastní, že jsou někde jinde. M. je v děcáku a ti dva jsou u té S., ale brácha od ní v 18 chce odejít a ségra taky. A ještě tam s něma je nějaká holka. Ale ten brácha tam moc nebývá, buď je ve škole nebo někde na brigádě. Jinak to téma pěstounské péče mě osobně hodně zajímá. Protože hodně lidí, když je v pěstounské péči, tak potom od ní odjede to hodně, no. Málokdy se stane, že člověk tam zůstane. No je to takové zvláštní, hodně zvláštní. Jako proč si myslím, já sledovala na YouTube nějaké pěstounské rodiny a hodně lidí jsou tam i šťastní, já si totiž myslím, že to jsou hrozně hodní lidi, vzít si jenom tak cizího člověka, prostě, já nevím, jestli bych to sama dokázala, jo, i když v tom jsem sama, tak já nevím, jestli bych to prostě dokázala, jako asi jo, ale ne, že bych se do toho hrnula. A když takový člověk se sám dobrovolně ještě přihlásí, tak hledá možná někoho, kdo by ho měl rád, to si myslím, že je hodně takové... nebo to potom, jako to musí být hrozně hodní lidi vevnitř.“

M: „Kdybys mohla vrátit čas, odešla bys od pěstounky znovu?“

A: „Ano. Jako já jsem s tím bojovala strašně dlouho, několik let, já chtěla odejít víckrát. Ale pořád jsem si říkala, že jí mám ráda a že jí nechci ublížit, hodně mi i záleželo, co si myslí ostatní, nechtěla jsem si takové to kolečka procházet znova, že zas no ta holka se zas stěhuje a taky kvůli sourozencům. Prostě jsem si říkala, že když už si nás vzala, tak to musí jít, ona mi vždycky naslibovala, že už to bude strašně fajn, že už nám nebude sprostě nadávat, nebude nás ponižovat a tak, já tomu pořád věřila a bála jsem se odejít. Jako kdyby mi dal někdo takovou možnost už dřív, tak si myslím, že bych ale odešla i dřív. Ale v téhle fázi jsem hrozně ráda, že jsem odešla.“

M: „Za váma nikdo nechodil, aby kontrolovat, že je vše v pohodě?“

A: „Jakože, oni chodili, akorát... Já jsem vždycky řekla, že všechno je dobré. A nemůžete někomu vyčítat, že to někdo nepozná. Ale zas na druhou stranu si myslím, že ti sociální pracovníci by to měli trochu poznat. Já to nechtěla s nikým řešit a nechtěla jsem pěstounku

ztrapňovat. Protože třeba K. něco řekla, prostě se svěřila a ta sociálka to řekla mamce a mamka jí pak udělala cirád. Jako proč to říká, že půjde za něma a řekne, že to není pravda. Takže to nechci zase zažívat, ale myslím si, že ta sociálka dělala chybu, že to řekli mamce, a my jsme už nechtěli nic říkat, aby nám to zas něco vyčítala. Tohle si myslím, že od těch sociálních to bylo hodně špatně. A všem jsme říkali, že je to dobré. A taky si vzpomínám, že nám hodně vyčítala, že kvůli nám nemůže mít chlapa, že kdo by chtěl ženskou s 4 děckama. Ona měla jednoho chlapa ze Slovenska a on viděl, jak po nás křičí, tak on jí řekl, že by to neměla dělat, že si myslí, že to není správný a na ho za to vyhnala, že ona vychovává a už se tam nikdy neukázal. Prostě když jí někdo řekl, že něco dělá špatně, i když to byl psycholog, OSPOD, kdokoliv, tak prostě čaute. Já mám svůj mozek.“

**PŘÍLOHA P III: POČET UMÍSTĚNÝCH DĚTÍ V PĚSTOUNSKÉ
PÉČI V LETECH 2014–2021**

Rok	Umístěno do předpěstounské péče	Umístěno do pěstounské péče	Umístěno do pěstounské péče na přechodnou dobu	Děti umístěno celkem
2021	126	1 656	665	2447
2020	119	1564	616	2299
2019	160	1 722	703	2585
2018	175	1767	671	2613
2017	200	1 935	730	2865
2016	194	1 892	692	2778
2015	271	1 941	614	2826
2014	262	2218	450	2930

Tabulka 14 – Přehled umístěných dětí do pěstounské péče v letech 2014–2021 (Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí, 2006–2022)

**PŘÍLOHA P IV: POČET UMÍSTĚNÝCH DĚTÍ V PĚSTOUNSKÉ PÉČI
VE SLEDOVANÝCH LETECH 2014–2021**

2021	0–2 let	3–5 let	6–9 let	10–14 let
Děti v předpěstounské péči	48	26	20	21
Děti v pěstounské péči	337	358	392	448
Děti v pěstounské péči na přechodnou dobu	474	96	51	24

Tabulka 15 – Počet nově umístěných dětí ve sledovaném roce do pěstounské péče v roce 2021 (Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí, 2006–2022)

2020	0–2 let	3–5 let	6–9 let	10–14 let
Děti v předpěstounské péči	48	34	17	14
Děti v pěstounské péči	321	359	351	427
Děti v pěstounské péči na přechodnou dobu	451	84	49	22

Tabulka 16 – Počet nově umístěných dětí ve sledovaném roce do pěstounské péče v roce 2020 (Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí, 2006–2022)

2019	0–2 let	3–5 let	6–9 let	10–14 let
Děti v předpěstounské péči	67	35	25	28
Děti v pěstounské péči	342	399	407	469
Děti v pěstounské péči na přechodnou dobu	527	103	44	21

Tabulka 17 – Počet nově umístěných dětí ve sledovaném roce do pěstounské péče v roce 2019 (Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí, 2006–2022)

2018	0–2 let	3–5 let	6–9 let	10–14 let
Děti v předpěstounské péči	68	39	35	24
Děti v pěstounské péči	296	413	416	507
Děti v pěstounské péči na přechodnou dobu	487	96	45	31

Tabulka 18 – Počet nově umístěných dětí ve sledovaném roce do pěstounské péče v roce 2018 (Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí, 2006–2022)

2017	0–2 let	3–5 let	6–9 let	10–14 let
Děti v předpěstounské péči	56	52	46	39
Děti v pěstounské péči	409	416	416	538
Děti v pěstounské péči na přechodnou dobu	513	101	55	36

Tabulka 19 – Počet nově umístěných dětí ve sledovaném roce do pěstounské péče v roce 2017 (Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí, 2006–2022)

2016	0–2 let	3–5 let	6–9 let	10–14 let
Děti v předpěstounské péči	79	62	26	21
Děti v pěstounské péči	362	417	494	496
Děti v pěstounské péči na přechodnou dobu	510	77	53	39

Tabulka 20 – Počet nově umístěných dětí ve sledovaném roce do pěstounské péče v roce 2016 (Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí, 2006–2022)

2015	0–2 let	3–5 let	6–9 let	10–14 let
Děti v předpěstounské péči	90	60	62	38
Děti v pěstounské péči	348	441	482	542
Děti v pěstounské péči na přechodnou dobu	477	55	39	38

Tabulka 21 – Počet nově umístěných dětí ve sledovaném roce do pěstounské péče v roce 2015 (Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí, 2006–2022)

2014	0–2 let	3–5 let	6–9 let	10–14 let
Děti v předpěstounské péči	106	74	40	38
Děti v pěstounské péči	396	498	541	690
Děti v pěstounské péči na přechodnou dobu	370	39	20	19

Tabulka 22 – Počet nově umístěných dětí ve sledovaném roce do pěstounské péče v roce 2014 (Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí, 2006–2022)

**PŘÍLOHA P V: POČET UMÍSTĚNÝCH A ODEBRANÝCH DĚTÍ
V PĚSTOUNSKÉ PÉČI VE SLEDOVANÝCH LETECH 2014–2021**

Rok	Počet dětí umístěných v pěstounské péči	Počet dětí v pěstounské péči na přechodnou dobu	Zánik pěstounské péče ve sledovaném roce	Týrané, zneužívané a zanedbávané děti v náhradní rodinné péči
2021	12 351	538	1 706	293
2020	12 094	504	1 476	267
2019	11 931	591	1 840	328
2018	11 643	528	2 008	337
2017	11 362	605	1 912	297
2016	10 922	540	1 750	393
2015	10 380	543	1 647	431
2014	9 771	302	1 351	249

Tabulka 23 – Počet umístěných a odebraných dětí v pěstounské péči ve sledovaných letech 2014–2021 (Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí, 2006–2022)